

Rättelse/komplettering

Dom, 2013-06-20

Rättelse, 2013-07-09

Beslutat av: rådmannen Tomas Zander

Rättelse av beslut om ersättning under p 3: Caroline Reiner ska rätteligen tillerkännas ersättning av allmänna medel med 2 504 188 kr. Av beloppet avser 500 837 kr avser mervärdesskatt.

STOCKHOLMS TINGSRÄTT

Avdelning 4

Enhet 42

DOM

2013-06-20

meddelad i

Stockholm

Mål nr B 18271-11

PARTER (Antal tilltalade: 1)

Åklagare

Chefsåklagare Tora Holst och kammaråklagare Magnus Elving

Åklagarmyndigheten

Internationella åklagarkammaren i Stockholm

Målsägande

Se målsägandeförteckning

Målsägandebiträde:

Advokat Göran Hjalmarsson

Advokatfirman Guide AB

Box 3549

103 69 Stockholm

Målsägandebiträde:

Advokat Caroline Reiner

Advokatfirman Caroline Reiner

Box 19153

104 32 Stockholm

Målsägandebiträde:

Advokat Anne-Charlotte Westlund

Advokatfirman Anne-Charlotte Westlund AB

Östermalmsgatan 90

114 59 Stockholm

Tilltalad

Stanislas Mbanenande, 580826-5754

Frihetsberövande: Häktad

Södra Åbyggebyvägen 59 B

805 98 Gävle

Offentlig försvarare:

Advokat Elisabet Audell

Sju Advokater KB

Box 22016

104 22 Stockholm

Postadress

Box 8307

104 20 Stockholm

Besöksadress

Scheelegatan 7

Telefon

08-561 654 10

Telefax

08-561 650 04

E-post: stockholms.tingsratt.avdelning4@dom.se

www.stockholmstingsratt.se

Expeditionstid

måndag - fredag

08:00-16:00

Offentlig försvarare:
Advokat Tomas Nilsson
Sju Advokater KB
Box 22016
104 22 Stockholm

DOMSLUT

Begångna brott

1. Folkmord

Lagrum

1 § lagen (1964:169) om straff för
folkmord i sin lydelse före den 1 juli
2009

2. Folkrättsbrott, grovt brott

22 kap 6 § 1 st och 2 st brottsbalken

Påföljd m.m.

Fängelse på livstid

Skadestånd

Målsägandenas skadeståndsyrkanden lämnas utan bifall.

Förverkande och beslag

Beslag av två mapper med handlingar m.m. ska bestå till dess domen i ansvarsdelen vinner laga kraft. (Rikskriminalpolisen; beslagsliggare nr 2011-0104-BG82 p 71, 2011-0104-BG85 p 10, 2012-0104-BG79 p. 1-7).

Häktning m.m.

Stanislas Mbanenande ska stanna kvar i häkte till dess domen i ansvarsdelen vinner laga kraft mot honom.

Ersättning

1. Tomas Nilsson tillerkänns ersättning av allmänna medel med 3 456 413 kr. Av beloppet avser 691 283 kr mervärdesskatt. Vid utbetalning ska beaktas att förskott utgått med 186 740 kr, varav 37 348 kr avser mervärdesskatt.
2. Elisabet Audell tillerkänns ersättning av allmänna medel med 2 660 470 kr. Av beloppet avser 532 094 kr mervärdesskatt.
3. Caroline Reiner tillerkänns ersättning av allmänna medel med 2 679 188 kr. Av beloppet avser 535 838 kr mervärdesskatt. Vid utbetalning ska beaktas att förskott utgått med 175 000 kr, varav 35 000 kr avser mervärdesskatt.
4. Anne-Charlotte Westlund tillerkänns ersättning av allmänna medel med 2 071 101 kr. Av beloppet avser 414 220 kr mervärdesskatt. Vid utbetalning ska beaktas att förskott utgått med 187 500 kr, varav 37 500 kr avser mervärdesskatt.

5. Göran Hjalmarsson tillerkänns ersättning av allmänna medel med 2 635 449 kr. Av beloppet avser 527 090 kr mervärdesskatt. Vid utbetalning ska beaktas att förskott utgått med 200 000 kr, varav 40 000 kr avser mervärdesskatt.
 6. Kostnaderna i målet ska stanna på staten.
-

STOCKHOLMS TINGSRÄTT
Avdelning 4
Enhet 42

DOM
2013-06-20

B 18271-11

Målsägandeförteckning

Målsäganden

1. Consolée (MG1)
2. Cyprien (MG2)
3. Dismas (MH)
4. Innocent (MN2)
5. Jean Damancene (MN3)
6. Simon (MZ)
7. Pascal (MN5)
8. Aphrodis (MK3)
9. Deo (MK1)
10. Ann Marie (MM2)
11. Marthe (MM3)
12. Mandarina (MM4)
13. Ludviko (MR)
14. Theoneste (MK2)
15. Albertine (MM1)
16. Alex (MN1)
17. Christine (MN4)
18. Jean Marie (MN6)
19. Joseph (MS)
20. Diane (MU)
21. Gaspard (MY)

Målsägandebiträde för målsägandena 1 – 8: Göran Hjalmarsson

Målsägandebiträde för målsägandena 9 – 13: Caroline Reiner

Målsägandebiträde för målsägandena 14 – 21: Anne-Charlotte Westlund

Innehåll

I. SAMMANFATTNING OCH DISPOSITION	7
(i) Sammanfattning.....	7
(ii) Disposition	8
II. BAKGRUND	9
III. YRKANDEN M. M.	12
A. STRAFFANSVAR	12
B. SÄRSKILT YRKANDE.....	24
C. SKADESTÅND.....	24
(i) Yrkanden m.m.	24
(ii) Lagval.....	25
D. INSTÄLLNING.....	26
(i) Straffansvar	26
(ii) Särskilt yrkande.....	26
(iii) Skadestånd.....	26
(vi) Lagval.....	27
IV. UTREDNING	28
A. ÅKLAGARENS BEVISNING	28
(i) Muntlig	28
(ii) Skriftlig.....	30
B. MÅLSÄGANDENS BEVISNING	30
C. FÖRSVARETS BEVISNING	30
(i) Muntlig.....	30
(ii) Skriftlig.....	30
D. FÖRHÖR.....	30
V. MBANENANDES UPPGIFTER.....	31
VI. DOMSKÄL	34
A. STRAFFANSVAR	34
(i) Rättsliga utgångspunkter för tingsrättens prövning.....	34
(a) Tillämpliga straffrättsliga bestämmelser.....	34
(b) Bevisfrågor	38
(ii) Tingsrättens prövning av utredningens tillförlitlighet och robusthet	40
(a) Försvarets ifrågasättande.....	40
(b) Motiv för att fabricera utredningen?.....	40
(c) Finns det andra omständigheter som pekar på att det rör sig om en fabricerad utredning?	43

Slutsatser	50
(iii) Tingsrättens prövning av bakgrundsfakta om Rwanda och folkmordet 1994.....	51
(iv) Tingsrättens prövning av allmänna uppgifter om Mbanenande; tidpunkten för hans ankomst till Kibuye, vilken roll han tog där m.m.	52
(a) Inledning	52
(b) Motiv och lojalitet mot regimen samt Mbanenandes uppgift om hans verksamhet i Kibuye	53
(c) Ankomst Kibuye och förberedande aktiviteter	58
Slutsatser	63
(v) Tingsrättens prövning av de enskilda gärningspåståendena	64
(a) Inledning	64
(b) Understödjande bevisning	65
(c) Massakern på Ruhiro och vid Nyamishaba	69
Slutsatser	74
(d) Massakern vid Katolska kyrkan och Home St. Jean.....	75
Slutsatser	79
(e) Massakern vid Gatwaro stadion	80
Slutsatser	84
(g) Massakern i Wagasirika – Steningen	84
Slutsats	86
(h) Mordet vid Guesthouse Kibuye – Utrökningen	86
Slutsats	88
(i) Massakrer i Bisesero innefattande Gitwa/Karongi	89
Slutsatser	101
(j) Rekrytering av förövare.....	102
Slutsats	103
(vii) Sammanfattande straffrättslig bedömning.....	103
B. PÅFÖLJD OCH STRAFFMÄTNING	106
C. SKADESTÅND.....	107
D. ÖVRIGT	109
(i) Särskilt yrkande	109
(ii) Ersättningsanspråk	109
(iii) Häktning.....	109

I. SAMMANFATTNING OCH DISPOSITION

(i) Sammanfattning

Under 100 dagar mellan den 6 april och den 18 juli 1994 pågick ett folkmord i Rwanda där omkring 800 000 civilpersoner berövades livet. I målet har det bevisats att Stanislas Mbanenande (i fortsättningen Mbanenande) medverkat vid flera massakrer i Kibuye prefektur i västra Rwanda under folkmordet. Utgången av tingsrättens prövning av de individuella gärningspåståendena innebär att Mbanenande i bevisade delar i en ledande roll på lägre nivå i samverkan med andra, medverkat till mord, försök till mord, anstiftan av mord samt människorov i den mening som avses i svensk rätt. Omständigheterna har varit sådana att Mbanenande är att anse som gärningsman. Vidare har Mbanenande personligen gjort sig skyldig till försök till mord genom att under flera massakrer skjuta mot folk med ett automatvapen. I vissa delar, bl.a. avseende massakrer i bostadsområdet Wagasirika i Kibuye stad, har bevisen inte ansetts tillräckliga för en fällande dom.

En stor fråga har varit om det förekommit någon form av otillbörlig påverkan i utredningen från rwandiska myndigheter. Försvaret har gjort gällande att den rwandiska regimen fabricerat utredningen och felaktigt anklagat Mbanenande för delaktighet i folkmordet huvudsakligen på grund av att han är en intellektuell person från folkgruppen hutu. Men enligt tingsrätten har det inte framkommit något konkret som gör att det funnits anledning att ifrågasätta utredningens tillförlitlighet och robusthet.

Bevisningen för åklagarens gärningspåståenden har uteslutande varit muntlig. Det har rört sig om återgivande av mer än 18 år gamla iakttagelser. För det stora flertalet av de hörda personerna har iakttagelserna gjorts under emotionellt svåra och kaotiska förhållanden.

Vid bedömningen av utsagornas trovärdighet och tillförlitlighet har rätten tagit fasta på att man har en förmåga att fokusera på centrala detaljer som utseende under väldigt starka emotionella händelser samt att man är bättre på att minnas personer som är kända sedan tidigare jämfört med okända personer. I målet har det visat sig att Mbanenande varit känd för många förhörspersoner.

Utredningen har visat att syftet med handlingarna har varit att förgöra folkgruppen tutsi helt eller delvis. Gärningarna har därför bedömts som folkmord. Med beaktande av det samband som finns mellan handlingarna och den nationella väpnade konflikten i Rwanda 1994, mellan den rwandiska armén RAF och invasionstruppen RPF, är dessa också att anses som svåra överträdelser mot reglerna i internationell humanitär rätt, innebärande att Mbanenande också döms för grovt folkrättsbrott.

Även med beaktande av att det har gått 19 år sedan folkmordet har straffvärdet för brottsligheten ändå bedömts vara så högt att straffet har bestämts till fängelse på livstid.

Tingsrätten har vid sin prövning av lagvalet mellan svensk rätt och rwandisk rätt i skadeståndsdelen kommit fram till att det inte finns skäl att frångå den allmänna regeln att skadeståndsskyldigheten ska bedömas enligt lagen i det land där de skadegörande handlingarna har företagits. Det innebär att rwandisk rätt ska tillämpas i tvisten. Skadestånden, som bara yrkats enligt svensk rätt, har därför lämnats utan bifall.

(ii) Disposition

Domen är disponerad på följande sätt. En kort bakgrund till åtalet följs av ansvarsyrkanden och gärningsbeskrivning. På det följer övriga yrkandena med grunder samt inställningar. Därefter redovisas i korthet Mbanenandes uppgifter. I domskälen, som inleds med en redovisning av de rättsliga utgångspunkterna för tingsrättens prövning, görs bedömningar av dels utredningens tillförlitlighet och robusthet, dels åklagarens bakgrundsfakta om Rwanda och folkmordet 1994, och dels allmänna

uppgifter om Mbanenande – som tidpunkten för hans ankomst till Kibuye, motivbild och förberedande aktiviteter samt vilken roll han tagit. Prövningen övergår därefter till de enskilda gärningspåståendena. Ansvarsdelen avslutas med en sammanfattande straffrättslig bedömning. Frågor om påföljd, skadestånd, ersättning till försvarare m.m. behandlas sist i separata avsnitt.

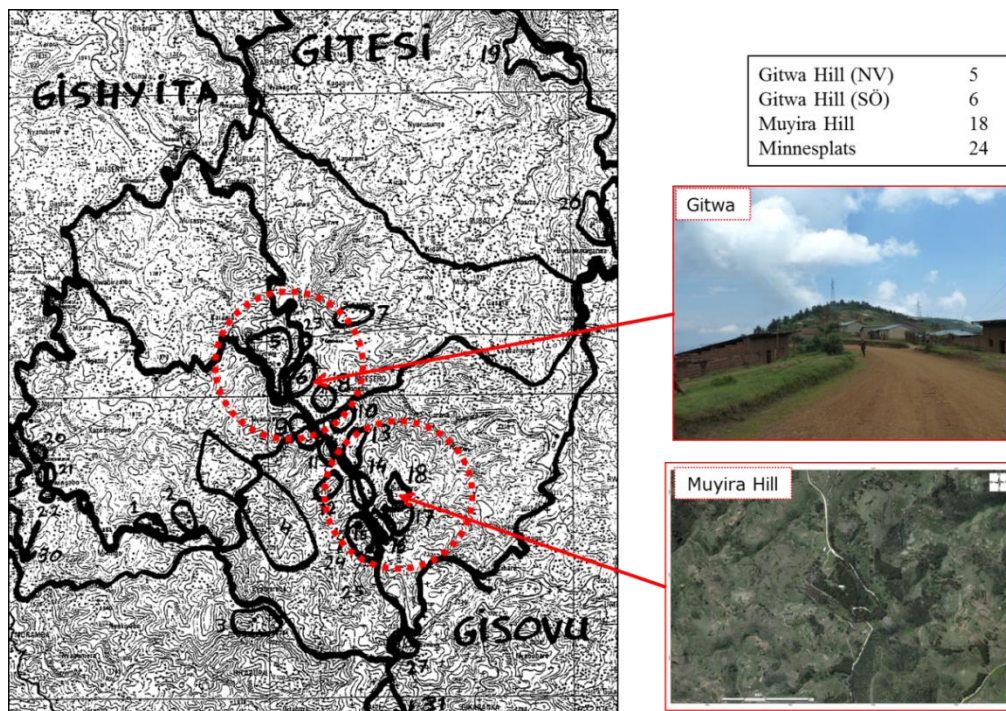
II. BAKGRUND

Republiken Rwanda ligger i centrala Afrika. Landet var 1994 indelat i elva prefekturer. En av dessa var prefekturen Kibuye i västra delen av landet. Kivusjön utgör här en naturlig gräns mot Demokratiska Republiken Kongo, dåvarande Zaire. Under 100 dagar mellan den 6 april och den 18 juli 1994 pågick ett folkmord i Rwanda där omkring 800 000 civilpersoner berövades livet.

Stanislas Mbanenande (i fortsättningen Mbanenande) är uppväxt i Kibuye stad i den centralt belägna sektorn i Bwishyura i Gitesi kommun i prefekturen Kibuye. Kibuye stad, som snarare sett till sin storlek kan betecknas som en by, ligger utmed Kivusjön i väster. Mitt i staden finns Gatwaroberget där Gatwaro stadion tidigare låg, i söder berget Ruhiro och läroanstalten Nyamishaba, i norr bostadsområdet Wagasirika samt i öster Katolska kyrkan och hotellet Home St. Jean. En bensinmack, i fortsättningen Petrorwanda, affärer samt en rondell är centralt belägna i staden. På en kulle nära Petrorwanda ligger Mbanenandes föräldrahem och Rugandaskolan. Platserna, som återkommande omnämns i domen, är utmärkta på kartbilden nedan.

Längre söderut i prefekturen finns Bisesero, som är en glesbefolkad trakt på hög höjd och med skarpa bergsformationer, se kartbilden nedan.

På kartbilderna markerade områden, utom Petrorwanda, utgör enligt åklagaren brottsplatser i målet.

Den 6 april 1994 befann sig Mbanenande i huvudstaden Kigali där familjen bodde. Han hade vid denna tid en tjänst vid universitetet i Butare, som ligger i södra delen av landet. Via Gitarama, beläget mellan Kigali och Kibuye, tog han sig tillsammans med sin hustru till Kibuye. Där bodde de i Mbanenandes föräldrahem i sektorn Bwishyura. Han stannade i Kibuye till slutet av juni 1994 då han flydde över Kivu-sjön till Bukavu i Kongo. 1996 tog han sig därifrån till Kenyas huvudstad Nairobi via det otillgängliga bergsområdet i norra Rwanda och Uganda. Hans familj kom till Sverige 1999. Mbanenande blev svensk medborgare 2008. Efter flykten från Rwanda har han i huvudsak haft uppdrag och arbetat åt internationella organisationer, bl.a. Förenta Nationerna. Han har inte återvänt till Rwanda.

Den 13 augusti 2009 dömdes Mbanenande av en gacacadomstol¹ i sektorn Bwishyura för följande brott under folkmordet, ”bära skjutvapen, uppmuntra andra att delta i attacker”, till livstids fängelsestraff. Av domen framgår bl.a. att han åtalats i första kategorin² för att anstifta till folkmord, leda folkmord, vara ledare och begå folkmord och vara berömd i dödande.

Den nationella åklagarmyndigheten i Rwanda inkom den 4 januari 2011 till svenska Justitiedepartementen med en begäran om utlämning av Mbanenande till Rwanda för lagföring för bl.a. brott som enligt svensk rätt motsvarar folkmord. Till framställningen bifogades en internationell arresteringsorder utfärdad av riksåklagaren i Rwanda och ett åtal daterat den 26 november 2010. I regeringsbeslut den 10 februari 2011 avslogs framställningen med hänvisning till att Mbanenande är svensk medborgare.

¹ Se Human Rights Watch, Justice Compromised, maj 2011, s 1-3, där det framgår att Rwanda efter folkmordet tillfälligt införde en modifierad version av gacacasystem, som tidigare använts för att lösa konflikter på lokal nivå, för att påskynda folkmordsrättegångar. Den nya formen av gacacadomstolar hanterade folkmordsfall med hjälp av lokala domare samt medlemmar av det lokala samhället.

² De folkmordsmisstänkta indelades i tre kategorier, där kategori-1 bl.a. omfattade de som planerat folkmordet enligt Phil Clark som är sakkunnig på gacacasystemet.

Den 7 mars 2011 skickades handlingarna i ärendet från Riksåklagarens kansli till Internationella åklagarkammaren i Stockholm för ställningstagande om eventuell lagföring i Sverige. En förundersökning inleddes den 13 april 2011. Den 10 november 2011 beslutade regeringen, på begäran av åklagare, att Stockholms tingsrätt är behörig domstol i målet.

Enligt 2 kap. 2 § brottsbalken föreligger svensk domsrätt då Mbanenande är svensk medborgare. Den s.k. universalitetsprincipen i 2 kap. 3 § 6 p och 7 p brottsbalken utgör också stöd för svensk domsrätt.

På begäran av åklagare häktade tingsrätten Mbanenande den 26 december 2011 på sannolika skäl misstänkt för folkmord under tidsperioden den 7 april till mitten av juli 1994 i Rwanda. Åtal i målet väcktes den 5 november 2012.

III. YRKANDEN M. M.

A. STRAFFANSVAR

Åklagaren har yrkat straffrättsligt ansvar på Mbanenande för folkmord och folkrättsbrott, grovt brott, under åberopande av 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord i sin lydelse före den 1 juli 2009 samt 22 kap 6 § 1 st och 2 st brottsbalken och Genèvekonventionernas gemensamma artikel 3 enligt följande gärningsbeskrivning.

FOLKMORDET I RWANDA 1994

Mellan den 6 april och den 18 juli 1994 pågick ett folkmord i Republiken Rwanda. Omkring 800 000 civilpersoner – män, kvinnor och barn – berövades livet i ett omfattande och systematiskt angrepp. Många därutöver tillfogades svåra lidanden, svåra skador och omänsklig behandling genom våldtäkter, annat våld och olovliga frihetsberövanden. Syftet var att förgöra en folkgrupp som kallades tutsi helt eller delvis.

Förövare var ledare på regeringsnivå och andra högt uppsatta positioner samt militärer, militärpolis, poliser, paramilitära grupper och civilpersoner. De flesta tillhö-

rande en folkgrupp som kallades hutu och de verkade för så kallad hutuextremism – ett Rwanda utan folkgruppen tutsi.

Under samma tid pågick sedan 1990 en nationell väpnad konflikt i Rwanda mellan regeringsstyrkor på ena sidan och Rwandan Patriotic Front (RPF) som till stor del bestod av soldater från folkgruppen tutsi i exil.

De konkreta brottsliga handlingar som omfattas av detta gärningspåstående inträffade i Kibuye i västra Rwanda. De följde samma mönster som i andra delar av Rwanda och ingick som ett led i folkmordet.

GEOGRAFISK INDELNING 1994

1. Republiken Rwanda var indelad i elva prefekturer – däribland prefekturen Kibuye. Varje prefektur var indelad i kommuner, varje kommun i sektorer och varje sektor i celler.
2. Prefekturen Kibuye var indelad i nio kommuner – Rutsiro, Kiyumo, Bwakira, Mwendo, Gisovu, Rwamatamu, Gishyita, Gitesi och Mabanza.
3. Kommunen Gitesi var indelad i tolv sektorer – däribland sektorn Bwishyura.
4. Sektorn Bwishyura var indelad i fem celler – däribland Kibuye (i fortsättningen kallad Kibuye stad).

BROTTSPLATSER

5. De brottsliga handlingarna i detta gärningspåstående inträffade på följande platser i prefekturen Kibuye:

- a) Massakrer mot flera hundra civilpersoner den 12 - 16 april på berget Ruhiro och i läroanstalten Nyamishaba i eller vid Kibuye stad i Bwishyura sektor i Gitesi kommun.
- b) En massaker mot tusentals civilpersoner den 17 april vid Katolska kyrkan och hotellet Home St. Jean i Kibuye stad i Bwishyura sektor i Gitesi kommun.
- c) En massaker mot flera tusen civilpersoner den 18 - 19 april i Gatwaro stadion i Kibuye stad i Bwishyura sektor i Gitesi kommun.
- d) En massaker mot åtta civilpersoner inom tidsperioden från den 20 april till den 30 juni i bostadsområdet Wagasirika i eller vid Kibuye stad i Bwishyura sektor i Gitesi kommun.
- e) Ett mord mot en civilperson inom tidsperioden från den 20 april till den 30 juni i närheten av Guesthouse Kibuye i Wagasirika i eller vid Kibuye stad i Bwishyura sektor i Gitesi kommun.

f) Massakrer inom tidsperioden från den 13 april till den 30 juni mot flera tiotusentals civilpersoner vid bergsmassiven Bisesero i kommunerna Gishyita och Gisovu.

LEDNINGSSTRUKTUR OCH MILITÄR ORGANISATION 1994

Regeringen

6. Enligt Rwandas konstitution från den 10 juni 1991 utövades den exekutiva makten i Rwanda av en president med assistans av en regering bestående av en premiärminister och ett antal ministrar.

7. Regeringen kontrollerade formellt Rwandas militära styrkor och offentliga administration.

Regional och lokal administration

8. De högsta ledarna regionalt och lokalt kallades i prefekturerna prefekter, i kommunerna borgmästare, i sektorerna råd och i cellerna celledare.

9. Prefekterna utövade den exekutiva makten inom respektive prefektur och ansvarade för ordning och säkerhet. De lydde närmast under inrikesministern och ansvarade inom respektive prefektur för implementering av regeringens riktlinjer. De hade behörighet att rekquirera militär assistans och att styra över offentliga tjänstemän i den civila sektorn i respektive prefektur, däribland borgmästarna, råden och celledarna.

10. Borgmästarna utövade den exekutiva makten inom respektive kommun och ansvarade för ordning och säkerhet. De lydde närmast under respektive prefekt och ansvarade inom respektive kommun för implementering av riktlinjer från överordnade. De hade behörighet att rekquirera militär assistans och att styra över den civila administrationen i respektive kommun.

Militär och polisiär organisation

11. De rwandiska arméstyrkorna bestod av den rwandiska armén (FAR) och militärpolisen (det nationella gendarmeriet). Arméstyrkorna lydde under presidenten och regeringen och i vissa fall under prefekterna eller borgmästarna.

12. I kommunerna fanns kommunal polis som lydde under borgmästarna. Prefekten i respektive kommun hade behörighet att ta befälet även över den kommunala polisen.

HISTORISKA BAKGRUNDSFAKTA

Folkgrupper i Rwanda

13. Sedan lång tid tillbaka fanns tre folkgrupper i Rwanda – hutu, tutsi och twa.

14. Efter första världskriget blev Rwanda en belgisk koloni. Kolonialmakten införde i början av 1930-talet ett nationellt system med identitetskort, där varje persons etnicitet blev bestämd och noterad. Denna kategorisering kom att bekräftas, förstärkas och bestå inom och mellan de olika folkgrupperna. Den avskaffades först efter folkmordet 1994.

15. Fram till år 1959 var Rwanda en monarki. Folkgruppen tutsi, som var i minoritet, erhöll fördelar i fråga om utbildning och karriärmöjligheter.

Den första republiken

16. 1959 genomförde folkgruppen hutu en revolution. En lång period följde av etniska förföljelser, angrepp och massakrer mot tutsier i Rwanda.

17. Revolutionen ledde till att monarkin ersattes av en republik. Ledaren för det hutudominerade partiet MDR-PARMEHUTU (Mouvement Democratique Republicain) – Grégoire Kayibanda – utnämndes till Rwandas president den 1 juli 1962. Många tutsier flydde i anslutning till detta från Rwanda till angränsande länder.

18. 1965 blev MDR-PARMEHUTU det enda politiska partiet.

19. I början av 1973 skedde återigen omfattande konfrontationer och angrepp mot tutsier. Många tutsier dödades och många flydde till angränsande länder.

Den andra republiken

20. Efter en militärkupp 1973 blev stabschefen Juvenal Habyarimana, från prefekturen Gisenyi, president i Rwanda. Han flyttade den politiska makten från ett civilt styre till ett militärt och från centrala delar av Rwanda till de nordvästliga prefekturerna Gisenyi och Ruhengeri.

21. 1975 bildade president Habyarimana ett nytt politiskt parti, Mouvement Révolutionnaire National pour le Développement (MRND). Presidenten förklarade att alla rwandier skulle tillhöra MRND från födseln. Enpartiväldet bestod.

22. En informell krets nära presidenten fick ett stort inflytande över politiken. Denna krets blev känd under namnet Akazu och den bidrog till att många hutuer

från nordvästra Rwanda fick viktiga militära, politiska, ekonomiska och administrativa positioner i stora delar av Rwanda.

23. Rwandan Patriotic Front (RPF) attackerade Rwanda den 1 oktober 1990, vilket ledde till en väpnad konflikt mellan RPF och rwandiska regeringstrupper. I anslutning till detta arresterades i Rwanda tusentals civila tutsier och hutuer som antogs vara lierade med folkgruppen tutsi och RPF.

24. Den 10 juni 1991 införde presidenten en ny konstitution som bland annat tillät andra politiska partier att verka. Presidenten bildade ett nytt hutudominerat parti – Mouvement Républicain National pour la Démocratie et le Développement (MRND). Ett annat stort hutudominerat politiskt parti blev Coalition pour la Défence de la Republique (CDR).

25. Den 4 augusti 1993 skrev presidenten Habyarimana under ett avtal om vapenvila – the Arusha Peace Accords – vilket, förutom vapenvila, bland annat syftade till nedskärningar av militära styrkor på båda sidor, en demilitariserad zon mellan områden kontrollerade av regeringen och områden i nord kontrollerade av RPF, tillträde till Kigali med en bataljon från RPF, garanterade regeringsposter för RPF och etablering av en FN-styrka.

26. Den 5 oktober 1993 inrättade FN en fredsbevarande styrka – UNAMIR – i Rwanda med uppgift att övervaka och stödja vapenvilan.

27. Den nya konstitutionen och avtalet om vapenvila innebar – förutom minskning av den militära personalen – betydande eftergifter för hutuer med inflytande och privilegier. Avtalet kom dock inte att genomföras i praktiken och den väpnade konflikten fortsatte.

28. Sedan början av 1990-talet hade MRND och CDR börjat värva många medlemmar till sina ungdomsorganisationer Interahamwe respektive Impuzamugambi. Efter krigsutbrottet förvandlades dessa organisationer till paramilitära styrkor. Hutuer med militär erfarenhet tränade medlemmarna i militära färdigheter.

29. Under den väpnade konflikten beskyllde hutuextremistiska ledare i offentliga tal tutsi för att stödja RPF. De uppmanade hutuer att angripa tutsier och hutuer som bedömdes vara lierade med folkgruppen tutsi.

30. Regeringsstödda media, bland andra en radiokanal, Radio Télévision Libre des Mille Collines (RTL), Radio Rwanda och en tidning, Kangara, användes av hutuextremister i MRND och CDR för att sprida liknande budskap.

31. Under den väpnade konflikten distribuerade hutuextremister vapen och likvideringslistor med namn på tutsier och hutuer som antogs vara lierade med folkgruppen

tutsi. De deltog även i massakrer och våldsaktioner mot civila tutsier på flera platser i Rwanda. Sådana våldsaktioner accelererade i antal under den väpnade konflikten.

FOLKMORDET I RWANDA 1994

Inledningen

32. Den 6 april 1994 deltog president Habyarimana i förhandlingar i Dar-es-Salaam i Tanzania, bland annat om ett förverkligande av avtalet om vapenvila. Efter förhandlingarna återvände presidenten och andra till Rwanda med flyg. Under inflygningen till flygplatsen i Rwandas huvudstad Kigali sköts planet ned och samtliga ombord omkom.

33. Presidentens död kom att bli starten på ett förberett folkmord mot folkgruppen tutsi. Inom några timmar efter presidentens död började paramilitära grupper och andra förövare att sätta upp vägspärrar i och runt Kigali i syfte att identifiera tutsier och döda dem. De genomförde också husundersökningar i samma syfte. Dagarna därefter började paramilitära grupper och andra förövare genomföra sådana åtgärder i stora delar av Rwanda.

34. Redan den 6 april tillsattes en tillförordnad president – Theodore Sindikubwabo.

35. Den 7 – 9 april utsåg ett antal hutuer på hög nivå en hutudominerad interimsgovernment med en ny premiärminister – Jean Kambanda – och 19 ministrar.

36. Under utnämningsproceduren dödade militära hutuextremister politiska opposanter, såväl tutsier som hutuer, däribland premiärministern och andra personer med höga befattningar.

37. Under samma tid arresterade och avrättade presidentens vaktstyrka tio belgiska soldater från FN-styrkan UNAMIR, vilka hade haft till uppgift att skydda premiärministern.

Genomförandet

38. Ledare på högsta nivå påverkade vid möten och indirekt i media prefekterna och andra att döda tutsier. Dödandet fortsatte i samverkan med politiker på alla nivåer, militärer, militärpolis, poliser, paramilitära grupper, civila hutuextremister och indoktrinerade hutuer. Massakrer och mord samt andra våldshandlingar och övergrepp mot tutsier och hutuer som antogs vara lierade med folkgruppen tutsi, ägde rum i hela Rwanda, planmässigt, systematiskt och i stor omfattning. Syftet var att förgöra folkgruppen tutsi – helt eller delvis.

39. Folkmordet fortsatte fram till den 18 juli 1994, då RPF hade tagit militär kontroll över stora delar av landet. Många förövare flydde i anslutning till detta till grannländer, bland annat till Zaire (nuvarande Kongo).

Kibuye prefektur

40. I prefekturen Kibuye uppsökte paramilitära grupper och andra förövare dagarna efter presidentens död, tutsier i deras hem, brände deras bostäder samt dödade, skadade och plundrade dem. Sådana grupper upprättade även vägsräddningar i syfte att identifiera tutsier och döda dem.

41. Trots uppmaningar i radiosändningar att stanna hemma började tutsier i Kibuye prefektur efterhand att fly från sina hem på grund av angreppen. Många begav sig till offentliga platser, till exempel kyrkor för att söka skydd, andra flydde.

42. Den 11 april deltog prefekten i Kibuye prefektur – Clément Kayishema – i ett möte med andra prefekter och med interimregeringen i Kigali. Dagen efter mötet flydde interimregeringen till prefekturen Gitarama, nära Kibuye prefektur.

43. Efter mötet i Kigali utförde myndighetspersoner, militärer, militärpolis, lokala polis, paramilitära grupper och civilpersoner flera omfattande massakrer i organiserad form över stora delar av landet, bland annat på de platser i prefekturen Kibuye som omfattas av detta gärningspåstående. Prefekten i Kibuye prefektur deltog aktivt, bland annat i massakrerna vid Katolska kyrkan/Home St. Jean och Gatwaro stadion samt vid massakrer i Bisesero.

44. Vid flera tillfällen i maj och juni deltog företrädare för interimregeringen i möten med andra ledare i Kibuye prefektur, i syfte att uppmuntra, planera och samordna fortsatta attacker mot tutsier.

45. Företrädare för interimregeringen deltog också aktivt vid massakrer och med distribution av vapen i Kibuye prefektur.

Mbanenande

46. Mbanenande är född i Kibuye prefektur. Hans etnicitet var bestämd som hutu. År 1994 var han utbildad civilingenjör och hade en tjänst som lektor på universitetet i prefekturen Butare.

47. Vid folkmordets inledning den 6 april befann sig Mbanenande i Kigali. Mbanenande begav sig inom några dagar, via Gitarama, till prefekturen Kibuye där han tog en informell roll som ledare på lägre nivå bland unga hutuer, som sympatiserade med eller kom att sympatisera med hutuextremismen. Han uppehöll sig ofta i närheten av en bensinstation, Petrorwanda, i Kibuye stad och i en bar, La Natura, i samma område samt vid Guesthouse Kibuye i Wagasirika.

48. Under folkmordet och vistelsen i Kibuye prefektur var han utrustad med skjutvapen. Eftersom det i huvudsak var människor i ledande ställning som var utrustade med skjutvapen, stärkte detta ytterligare hans position som ledare.

Följande läggs här Mbanenande till last:

Folkmord

Mbanenande har i prefekturen i Kibuye, i en ledande roll på lägre nivå, inom tidsperioden från den 6 april till den 30 juni 1994, i samverkan med andra, medverkat till mord, försök till mord, anstiftan av mord samt människorov mot en etnisk eller rasmässigt bestämd folkgrupp – tutsi – med avsikt att förgöra gruppen helt eller delvis.

Sålunda har han medverkat i följande handlingar:

Massaker på Ruhiro och massakern vid Nyamishaba

49. Mellan den 12 och 16 april hade hundratals människor flytt upp på berget Ruhiro. De var obeväpnade och de flesta var tutsier. De sökte skydd mot angrepp från paramilitära grupper och andra.

50. Under flera angrepp från paramilitära grupper och andra förövare dödades hundratals tutsier på berget och många flydde mot läroanstalten Nyamishaba där de sökte skydd mot angreppen.

51. Sedan tutsier från Ruhiro och från andra håll samlats vid Nyamishaba samverkade hundratals militärer, gendarmer, poliser, paramilitära grupper och civilpersoner den 15 eller 16 april i en gemensam attack och dödade flera hundra människor genom att skjuta dem och slå dem med tillhyggen.

52. Mbanenande har medverkat i ett angrepp på Ruhiro och i den gemensamma attacken vid Nyamishaba.

53. På Ruhiro har Mbanenande sålunda, gemensamt och i samförstånd med andra, under en organiserad attack med flera grupper av förövare, uppsåtligt medverkat i att beröva och att försöka beröva många människor livet. Sålunda har de i samverkan dödat många människor genom att skjuta dem eller slå dem med tillhyggen och - med fara för brottets fullbordan - försökt beröva många människor livet. Under samma attack har deltagare i en grupp som Mbanenande ledde, i samförstånd med Mbanenande, uppsåtligt berövat en äldre man och en äldre kvinna livet genom att slå dem med tillhyggen.

54. Vid Nyamishaba har Mbanenande, gemensamt och i samförstånd med andra, under den organiserade attacken, uppsåtligen medverkat till att beröva flera hundra människor livet. Sålunda har de i samverkan dödat många människor genom att skjuta dem eller slå dem med tillhyggen. Under samma attack har Mbanenande personligen, med ett automatvapen, dels berövat, eller i vart fall – med fara för brottets fullbordan – försökt beröva ett okänt antal människor livet genom att skjuta in i en folksamling, dels berövat, eller i vart fall – med fara för brottets fullbordan – försökt beröva en man livet genom att skjuta honom i ryggen vid strandkanten till sjön Kivu.

Massakern vid Katolska kyrkan och Home St. Jean

55. Den 10 - 17 april 1994 samlades tusentals män, kvinnor och barn i och runt den Katolska kyrkan och hotellet Home St. Jean. De var obeväpnade och de flesta var tutsier. De hade sökt skydd mot angrepp från paramilitära grupper och andra.

56. Många av de människor som sökte skydd blev anvisade eller beordrade till Katolska kyrkan och Home St. Jean av myndighetspersoner.

57. Sedan de hade samlats i ett begränsat område kring kyrkan och hotellet – omringade av militärpoliser, poliser och paramilitärer och civilpersoner – fick de inte lämna platsen. Den 17 april gick flera hundra militärer, militärpoliser, poliser, paramilitärer och civilpersoner till en gemensam attack från flera håll och dödade de flesta människorna i området. Förövarna använde skjutvapen, granater, machetes, spjut, påkar och andra tillhyggen. Vid kyrkan använde förövarna brinnande bildäck och tårgas för att tvinga ut människor och döda dem. Människor som lyckades komma ifrån området tog sin tillflykt till sjön Kivu, där många drunknade eller dödades.

58. Mbanenande har gemensamt och i samförstånd med andra, under den organiserade attacken, uppsåtligen medverkat till att frihetsberöva tusentals människor med uppsåt att döda dem samt uppsåtligen medverkat till att beröva tusentals människor livet. Sålunda har de i samverkan, först bemäktigat sig och spärrat in människorna genom att inte låta dem lämna platsen, sedan berövat dem livet genom att skjuta dem, brisera handgranater intill dem eller slå dem med tillhyggen. Mbanenande har under attacken personligen berövat, eller i vart fall – med fara för brottets fullbordan – försökt beröva många människor livet genom att skjuta in i folksamlingar med ett automatvapen.

Massakern vid Gatwaro stadion

59. Mellan den 13 och 18 april 1994 samlades efterhand flera tusen män, kvinnor och barn i Gatwaro stadion. De var obeväpnade och de flesta var tutsier. De hade sökt skydd mot angrepp från paramilitära grupper och andra.

60. Många av de människor som sökte skydd blev anvisade till Gatwaro stadion av myndighetspersoner.

61. Den 18 april, sedan de hade samlats i stadion – omringade av militärpolis, poliser och paramilitärer – fick de inte lämna platsen. Flera hundra militärer, militärpolis, poliser, paramilitärer och civilpersoner gick till en gemensam attack från flera håll mot människorna i stadion och dödade och skadade många svårt. Förövarna använde vid denna första attack främst skjutvapen och granater men även machetes, spjut, påkar och andra tillhyggen mot människor som försökte fly.

62. Sedan militärpolis och andra under natten den 18-19 april hindrat människor att lämna stadion fortsatte attacken på samma sätt den 19 april då människor som hade överlevt den 18 april – och inte lyckats fly – dödades.

63. Mbanenande har gemensamt och i samförstånd med andra, under den organiserade attacken den 18 april och under den organiserade attacken den 19 april, uppsåtligt medverkat till att frihetsberöva flera tusen människor med uppsåt att döda dem samt uppsåtligt medverkat till att beröva flera tusen människor livet. Sålunda har de i samverkan, först bemäktigat sig och spärrat in människorna genom att inte låta dem lämna stadion, sedan berövat dem livet genom att skjuta dem, brisera handgranater intill dem eller slå dem med tillhyggen. Mbanenande har under attacken den 18 april personligen berövat eller i vart fall – med fara för brottets fullbordan – försökt beröva många människor livet genom att skjuta in i folksamlingar på stadion med ett automatvapen och genom att brisera en handgranat bland människor på stadion och under attacken den 19 april personligen berövat eller i vart fall – med fara för brottets fullbordan – försökt beröva många människor livet genom att skjuta in i folksamlingar på stadion med ett automatvapen.

Massakern i Wagasirika

64. Efter massakern vid Gatwaro stadion vistades många tutsier på flykt i områden i och omkring Kibuye stad. Paramilitära grupper och andra patrullerade i dessa områden och letade efter flyende tutsier i avsikt att döda dem.

65. Mbanenande har inom tidsperioden mellan den 20 april och 30 juni, under sådan patrullering, på en väg inte långt från Guesthouse Kibuye i Wagasirika, gemensamt och i samförstånd med andra, uppsåtligt berövat åtta flyende tutsier – sju män och en kvinna – livet genom att de i samverkan skjutit människor i gruppen och slagit dem med tillhyggen eller stenar. Mbanenande har under attacken personligen berövat en av männen livet genom att upprepade gånger kasta och slå en sten eller cementklump i huvudet på honom.

Mordet vid Guesthouse Kibuye

66. Vid ett tillfälle i slutet av maj eller början av juni hade en man från folkgruppen tutsi, Aimable Nyerimanzi, sökt skydd mot angrepp från paramilitära grupper och andra på en vind till en personalbostad till Guesthouse Kibuye i Wagasirika.

67. Mbanenande har vid detta tillfälle, gemensamt och i samförstånd med andra uppsåtligen berövat Nyerimanzi livet. Sålunda har de i samverkan, med uppsåt att döda Nyerimanzi, dels tvingat ut honom från vinden genom att skjuta med automatvapen, brisera en handgranat utanför huset, kasta in tårgasgranater i huset och antända gummidäck i huset så att kraftig rökutveckling uppstått dels – sedan Nyerimanzi kommit ut ur huset – skadeskjutit honom och dödat honom genom att slå honom med tillhyggen.

Massakrer vid Bisesero

68. Inom tidsperioden från den 9 april till den 30 juni flydde flera tusen män, kvinnor och barn till bergsmassiven söder om Gitesi kommun inom Kibuye prefektur - här definierat som Bisesero. De flesta var tutsier och de sökte skydd mot angrepp från paramilitära grupper och andra från stora delar av prefekturen Kibuye och från andra prefekturer.

69. Vid många tillfällen under den angivna perioden skedde attacker mot människor på flykt i Bisesero. Sammanlagt dödades flera tiotusentals civila människor under attackerna och många skadades. Förövare var militärer, militärpolis, poliser, paramilitärer och civilpersoner. De använde skjutvapen, granater, machetes, spjut, klubbor och andra tillhyggen. Vid vissa attacker deltog enstaka grupper av förövare och vid vissa samordnade attacker deltog tusentals förövare samtidigt. Från tid till annan försökte de angripna människorna att försvara sig med stenar, käppar och andra primitiva vapen.

70. Mbanenande har, inom tidsperioden från den 13 april till den 30 juni, i Bwishyura sektor, medverkat i folkmordet genom att uppmana andra att delta i attacker mot tutsier och genom att organisera och ta ut grupper med hutuer - många unga - som transporterades till Bisesero i syfte att de skulle delta i dödandet av tutsier. Sålunda har han som ett led i folkmordet anstiftat mord samt främjat mord eller mordförsök.

71. Mbanenande har dessutom aktivt, vid flera tillfällen, inom tidsperioden från den 13 april till den 30 juni, vid attacker i Bisesero, bland annat vid Gitwa/Karongi vid minst två tillfällen den 13-26 april och vid Muyira och områden däromkring vid flera tillfällen - bland annat den 13-15 maj - gemensamt och i samförstånd med andra, uppsåtligen medverkat till att beröva många människor livet. Sålunda har de i samverkan, under sådana attacker dödat människor genom att skjuta dem eller slå dem med tillhyggen.

72. Vid minst en av attackerna vid Gitwa/Karongi och vid minst en av attackerna vid Muyira och området däromkring har Mbanenande, personligen berövat eller i vart fall – med fara för brottets fullbordan – försökt beröva flera människor livet genom att skjuta mot människor med ett automatvapen.

Rekrytering av förövare

73. Inom tidsperioden från den 12 april till den 19 april 1994 har Mbanenande - utöver vad som anges i p 70 - i området kring Petrorwanda och i Wagasirika i eller vid Kibuye cell i Bwishuyira sektor i Gitesi kommun medverkat i folkmordet genom att uppmana andra - många unga hutuer - att delta i attackerna mot tutsier vid Ruhiro/Nyamishaba, vid Katolska kyrkan och Home St Jean och vid Gatwaro stadion. Sålunda har han som ett led i folkmordet anstiftat mord samt främjat mord och mordförsök.

Grovt folkrättsbrott

74. Mbanenandes har genom sina handlingar under folkmordet även gjort sig skyldig till svåra överträdelser av den gemensamma artikeln 3 i 1949 års Genèvekonventioner och av allmänt erkända grundsatser, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter.

75. Sålunda har Mbanenande under den nationella väpnade konflikten tillfogat av folkrätten särskilt skyddade civilpersoner allvarligt lidande och hans handlingar har innefattat våld mot många människors liv och person, omänsklig behandling samt kränkning av många människors personliga värdighet genom särskilt förödmjukande och nedsättande behandling.

76. Brottet är grovt eftersom det förövats genom ett stort antal skilda handlingar och eftersom många människor dödsats eller skadats på grund av brottet.

Målsägande

77. De brottsliga angreppen som omfattas av detta gärningspåstående begicks mot ett okänt antal människor – vissa kända till namn, de flesta okända. Följande personer var några av de som överlevde mordförsöken.

Ruhiro/Nyamishaba

Joseph, Simon och Jean Marie.

Katolska kyrkan och Home St Jean

Consolée, Cyprien, Deo, Marthe, Ann Marie, Mandarina, Alex, Christine, Ludoviko och Gaspard.

Gatwaro stadion

Albertine, Joseph, Theoneste och Diane.

Bisesero

Innocent, Jean Damancene, Dismas, Pascal och Aphrodis.

B. SÄRSKILT YRKANDE

Åklagaren har yrkat att beslaget av två mappar med handlingar m.m. ska bestå tills domen vunnit laga kraft mot Mbanenande (Beslagsliggare 2011-0104-BG82 p. 71 och 2011-0104-BG85 p. 10 samt 2012-0104-BG79 p. 1-7).

C. SKADESTÅND

(i) Yrkanden m.m.

Målsägandena har biträtt åtalet och har, som de slutligt bestämt sin talan, endast yrkat skadestånd av Mbanenande enligt svensk rätt med de belopp och grunder som anges nedan.

Dismas, Simon, Innocent, Jean Damancene, Pascal, Aphrodis, Consolée, Deo, Ann Marie, Marthe, Mandarinina och Ludoviko har yrkat att tingsrätten förpliktar Mbanenande att till var och en av dem utge skadestånd med 250 000 kr, varav 200 000 kr avser kränkningersättning och 50 000 kr ersättning för sveda och värk. Skadeståndsyrkandena grundas på att de har utsatts för Mbanenandes brottsliga handlande. Yrkandena om ersättning för sveda och värk grundas även på att de har lidit indirekta personskador då de har förlorat sina nära anhöriga till följd av Mbanenandes brottsliga handlande.

Theoneste, Albertine, Alex, Christine, Joseph, Jean Marie och Gaspard har yrkat att tingsrätten förpliktar Mbanenande att till var och en av dem utge skadestånd med 244 400 kr, varav 200 000 kr avser kränkningersättning och 44 400 kr ersättning

för sveda och värk. Skadeståndsyrkandena grundas på att Mbanenande har gemensamt och i samförstånd med andra utsatt målsägandena för brottsliga gärningar. Theoneste, Alex och Christine har även lidit personskada i anledning av dödsfall av en eller flera familjemedlemmar.

Cyprien har yrkat att tingsrätten förpliktar Mbanenande att till honom utge skadestånd med 100 000 kr avseende sveda och värk för indirekt personskada i anledning av dödsfall av hans mor och bröder vid Katolska kyrkan, vilket har orsakats av Mbanenandes brottsliga handlingar angivna i åtalet.

Diane har yrkat att tingsrätten förpliktar Mbanenande att till henne utge skadestånd med 359 000 kr, varav 200 000 kr avser kränkning, 44 400 kr sveda och verk, 52 500 kr utseendemässig skadeföljd i form av förlust av två fingrar och två ärr på nacke/rygg samt 62 100 kr bestående men på grund av förlusten av två fingrar. Skadeståndsyrkandet grundas på att hon har utsatts för mordförsök och människorov av Mbanenande på Gatwaro stadion. I samband med ett flyktförsök utsattes hon för ytterligare ett mordförsök och erhöll då nämnda fysiska skador, vilket var en direkt konsekvens av att hon tvingats lämna sin tillflyktsort, Gatwaro stadion, på grund av angreppet där.

Samtliga målsäganden har yrkat ränta på respektive yrkat belopp enligt 6 § räntelagen från och med den 1 augusti 1994 till dess betalning sker.

(ii) Lagval

Målsägandena har bestritt att rwandisk rätt, som försvaret hävdar, är tillämplig vid skadeståndsprövningen. Som skäl för att tingsrätten ska tillämpa svensk rätt har målsägandena i allt väsentligt anfört följande. Rättegången i målet hålls vid svensk domstol. Svensk processrätt och straffrätt tillämpas. Mbanenande har en stark anknytning till Sverige då han är svensk medborgare och bor här tillsammans med sin familj sedan flera år. Dessa omständigheter utgör tillräckliga skäl för att frånga den

allmänna lagvalsregeln i svensk internationell privaträtt att skadeståndsskyldighet i utomobligatoriska förhållanden ska bedömas i överensstämmelse med den materiella lagen i det land där den skadegörande handlingen företagits. Rättsutredningen beträffande rwandisk skadeståndsrätt har dessutom visat att det inte är möjligt att framställa skadeståndsyrkandena enligt rwandisk rätt. Tillämpningen av rwandisk rätt är därför också uppenbart oförenlig med grunderna för den svenska rättsordningen.

D. INSTÄLLNING

(i) Straffansvar

Mbanenande har förnekat gärningarna. Han har inte ifrågasatt att det varit ett folk-mord i Rwanda. Han har inte heller ifrågasatt att händelserna i III. A. p. 5 a)-c) och f) inträffat, men har för egen del förnekat deltagande eller medverkan i gärningarna. Vad gäller händelserna i avsnitt III. A. p. 5 d) och e) har han inte någon uppfattning i fråga om de inträffat eller inte eftersom han saknar kännedom om dessa. Han har i vart fall inte deltagit eller medverkat i händelserna. Han kan vidare inte uttala sig i fråga om den faktaredovisning som åklagaren lämnat i III. A. pp. 1-4 och 6-45.

(ii) Särskilt yrkande

Mbanenande har inte någon invändning mot det särskilda yrkandet om bevisbeslag.

(iii) Skadestånd

Mbanenande har bestritt skadeståndsyrkandena och inte vitsordat några belopp som skäliga i och för sig. Ränta och dag för räntans beräkning har vitsordats i och för sig som skäligt.

Utöver förnekande av skadegörande handlingar har Mbanenande även gjort gällande att orsakssamband saknas mellan skadegörande handlingar och skador. I de

fall ersättning yrkats för sveda och värk avseende syskon görs det gällande att de inte levt i hushållsgemenskap eller i särskilt nära relation.

(vi) Lagval

Mbanenande har bestritt att svensk rätt är tillämplig vid skadeståndsprövningen och i stället hävdar att rwandisk rätt är tillämplig. Som skäl för detta har han i allt väsentligt anfört följande. Enligt svensk internationell rätt gäller som allmän regel för skadevållande händelser som inträffat före 2009 att skadeståndsskyldighet i uto-mobligatoriska förhållanden ska bedömas i överensstämmelse med den materiella lagen i det land där den skadegörande handlingen företagits, oavsett om i straffrättsligt avseende svensk lag tillämpas eller inte. För händelser inträffade 2009 och där-efter, och som således inte är tillämplig i förevarande fall, gäller som huvudregel enligt den s.k. Rom-II förordningen att lagen i det land där skadan uppkommit ska tillämpas. Samtliga skadegörande handlingar har enligt åklagaren skett i Rwanda 1994. Samtliga skador uppkom också i Rwanda. Vid den aktuella tidpunkten var såväl Mbanenande som samtliga målsäganden stadigvarande bosatta samt medbor-gare i Rwanda. Alla målsägandena är, såvitt känt, dessutom fortfarande medborgare och bosatta i Rwanda. Under dessa omständigheter får anknytningen till Sverige anses vara begränsad. Rwanda har numera skapat ett system som innebär att överle-varna kan få skadestånd via en fond, vilket kan innebära fördel för målsägandena. Det framgår inte närmare av utredningen vad som skett efter fondens inrättande eller när ersättning kan betalas ut. Den ordning som Rwanda har bestämt sig för strider inte mot svensk rättsordning eller ordre public.

IV. UTREDNING

A. ÅKLAGARENS BEVISNING

(i) Muntlig

(a) Ruhiro/Nyamishaba

Målsägandena Albertine, Joseph, Simon, Theoneste och Jean Marie.

Vittnena Edmond, Gaetan, och Alphonse.

(b) Katolska kyrkan och Home St Jean

Målsägandena Consolée, Deo, Marthe, Ann Marie, Mandarin, Alex, Christine, Ludoviko och Gaspard.

Vittnena Hassan, Gaetan och Alphonse.

(c) Gatwaro stadion

Målsägandena Albertine, Joseph, Simon, Theoneste och Diane.

Vittnena Mido, Edmond, Alphonse, Hassan, Gaetan och Hashim.

(d) Wagasirika

Målsägande Cyprien.

Vittnena Mido, Christine Michell och Augustin.

(e) Bergsmassiven Bisesero

Målsägandena Innocent, Jean Damancene, Dismas, Pascal, Cyprien, Aphrodis, Ludoviko och Simon.

Vittnena Mido, Edmond, Bongo, Regan, Hassan, Gaetan, Alphonse, Jean Enock och Ruben.

(f) Rekrytering av förövare

Vittnena Francois, Bongo och Regan.

(g) Allmänt om Kibuye prefektur och kännedom om Mbanenande

Målsägandena Aphrodis, Consolée, Deo, Marthe, Ann Marie, Mandarina, Alex, Christine, Ludoviko, Gaspard, Innocent Jean Damancene, Dismas, Pascal, Cyprien, Ludoviko, Simon, Joseph, Theoneste, Jean Marie, Jacqueline Mukangira och Diane.

Vittnena Wolfgang Blam, Augustin, Jeanne d'Arc Mbanenande, Mido, Edmond, Bongo, Regan, Balthazar, Hassan, Emmanuel, Hashim, Alphonse, Jean Enock, Ruben, Christine Michell, Maurice Rwambonera och Francois.

(h) Förundersökningen

Vittnena John Bosco Siboyintore och Méthode Rubagumya.

(i) Folkmordet

Vittnet Timothy Longman.

(j) Gacacarättegångar

Vittnet Phil Clark.

(k) Förhållandena i Rwanda

Vittnet Wilhelm Unge.

(l) Minnet

Vittnena Torun Lindholm och Hans Peter Sondergaard.

(ii) Skriftlig

Delar av domar från Internationella brottmålstribunalen för Rwanda, ICTR³, delar av Gérard Prunier, The Rwanda Crisis 1959-1994, History of a Genocide och African Rights rapport, Death, Despair and Defiance samt andra rapporter och promemoria.

B. MÅLSÄGANDENS BEVISNING

Samma bevisning som åklagaren samt av målsägande Diane särskilt inlämnad fotodokumentation.

C. FÖRSVARETS BEVISNING

(i) Muntlig

(a) Kännedom om Mbanenande

Vittnena Jean d'Arc Mbanenande, Maurice Rwambonera och Gaspard.

(b) Förundersökningen

Vittnet Méthode Rubagumya.

(c) Förhållandena i Rwanda

Vittnena Filip Reyntjens och Amiel Nkuliza.

(ii) Skriftlig

Gacacadomar, utlämningsframställan, promemoria, utdrag från artiklar publicerade i Amnesty International och Human Rights Watch m.m.

D. FÖRHÖR

Sammanfattande referat finns i en separat bilaga (aktbil.387).

³ International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR).

V. MBANENANDES UPPGIFTER

Mbanenande är född 1958 och uppväxt i Gitesi kommun i Kibuye prefektur. Hans familj bestod av fadern André Ruzimpuruza och modern Nikuze Assinath samt två systrar. Hans far var tjänsteman på prefekturen och hans mor sålde bröd, öl m.m.. Mbanenandes ena syster dog när han var liten och den andra system, Colette Mugulimali, tros ha dödats under folkmordet 1994. Även fadern dödades under folkmordet. Modern avled 2008. Mbanenandes etnicitet var bestämd som hutu. Familjen bodde i ett hus på en kulle ovanför Petrorwanda i Kibuye stad. Ovanför huset låg grundskolan Ruganda. Delar av fastigheten finns fortfarande kvar inom familjen.

Mbanenande har bedrivit högre tekniska studier bl.a. i väg- och vattenbyggnad vid tekniska högskolan i Kigali 1975–1978 och vid tekniska högskolan i Krasnoder i dåvarande Sovjetunionen 1980–1986 samt vid universitetet i Sherbrooke i Kanada 1990–1993. Han är utbildad civilingenjör.

1978 ritade och konstruerade han familjens hus i Kibuye. Han deltog också aktivt i anläggande av grund och uppbyggnad. Han skickade finansiellt stöd till sina föräldrar för att slutföra byggnaden. Han slutförde jobbet 1986 när han kom tillbaka från sina studier i dåvarande Sovjetunionen.

Han gifte sig 1987 med Jeanne d’Arc Mukazana, som också är från Kibuye. Hennes föräldrar var Ephrem Rwambonera och Léocadie Nibakuze. Båda är avlidna. Deras fastighet låg på andra sidan stigen nedanför Mbanenandes föräldrars hus. I den fastigheten hade sedermera puben La Natura sina lokaler.

Sommaren 1993 påbörjade han studier vid universitetet i Gent i Belgien. Han återvände till Rwanda i februari 1994, allt enligt studieplanen. Men på grund av händelseutvecklingen i Rwanda fick han avbryta studierna. Vid tidpunkten för folkmordet hade han en tjänst på universitetet i Butare, men han arbetade även vid universitetet

i Mudende i Gisenyi. Familjen bodde i Kigali. Han hade dessförinnan bl.a. arbetat vid nationella utbildningsministeriet i Rwanda och som lärare vid olika tekniska skolor.

Efter den 6 april 1994 stannade han en vecka eller mer i Kigali. Därefter begav han sig till Gitarama. Där bodde han hos sin kusin Oswald i orten Kabgayi, belägen strax utanför Gitarama. Oswald arbetade som läkare på sjukhuset i Kabgayi men hade tidigare verkat som militär. Efter en vecka, omkring den 20 april, åkte han vidare till Kibuye eftersom säkerhetsläget blev sämre i Gitarama.

Säkerhetsläget i Kibuye var inte heller bra så han höll en låg profil och var mest inomhus. Han började med mjölkförsäljning hemifrån och när säkerhetsläget blev bättre flyttade han sin mjölkförsäljning till en byggnad nära Petrorwanda. När han var ute och förhandlade om mjölk såg han kroppar som ännu inte hade samlats ihop och begravts. Men han såg aldrig något dödande. Han har inte begått brott eller påverkat andra att begå brott mot tutsier eller varit med i gäng som mördat tutsier, om man inte anser att det innefattar att ha sålt mjölk och småbröd till sådana gäng. Förutom sin affärsverksamhet hade han inte någon kontakt med militärer i Kibuye. Han minns inte om de berättade vad de hade gjort när de köpte mjölk av honom.

Han är inte politiskt intresserad och har inte tillhört något politiskt parti av fri vilja. Han har tidigare varit medlem i MRND eftersom det var obligatoriskt för alla oavsett om man var hutu eller tutsi. När det blev flerpartisystem i Rwanda valde han att inte vara medlem i något parti.

Han gjorde tre resor till Gitarama under tiden i Kibuye 1994. Den 28 april – 1 maj var han där för att hämta sitt bagage. I början av maj fick han höra att hans syster hade setts vid en vägspärr och att hon blivit hotad då hon saknade id. Han skaffade ett id åt henne på kommunhuset och åkte till Gitarama för att leta efter henne. Han var där mellan den 8 – 16 maj, men han hittade inte henne. Han fick senare höra att hon hade blivit dödad vid en vägspärr. Den 19 maj blev hans svåger Jack dödad.

Han åkte till Gitarama den 19 – 20 maj för att hämta kroppen. Jack begravdes sedan i Kibuye den 22 maj. Hela juni var han i Kibuye. Han tror dock att han åkte två gånger till Giseny där hans fru jobbade. I mitten av juni dödades hans far på grund av att han antogs gömma tutsier. Han blev då själv hotad och lämnade Rwanda via Kivusjön i slutet av juni.

Hans fars yngre brors första fru var släkt med informationsministern i interimsregeringen Eliézer Niyitegeka. Denne yngre bror är Oswalds far. Först 1986 fick han vid ett samtal med Oswald veta att Eliézer Niyitegeka var en del av släkten. Han har tagit en öl med Eliézer Niyitegeka när denne arbetade på informationskontoret för Radio Rwanda. Han har även träffat honom i Gitarama.

Han kände till prefekten Clément Kayishema och borgmästaren Augustin Karara i Kibuye och han kan ha hälsat på dem. Augustin Karara mötte han även på kommunhuset i samband med att han ordnade id-handlingar till sin syster. Han träffade dock inte Eliézer Niyitegeka i Kibuye. Däremot träffade han dennes fru och barn på marknadsplatsen i Kibuye.

När man talar om någon som man känner i Kibuye identifierar man denne genom att använda föräldrarnas namn. I Kibuye visste folk att hans föräldrar hade en son som studerat utomlands. Han var den ende i byn som hade gjort det. På så sätt blev han känd och en slags ikon som hälsade på alla. Han är 164-166 cm lång och har haft mustasch ända fram till 2012. Från 1975 bar han också alltid glasögon. Han tog dock av dessa vid vägspärrar eftersom han inte ville bli igenkänd som välutbildad.

När han var i Nairobi deltog han i möten mot den rwandiska regimen. Han umgicks då med Seth Sendashonga, som var inrikesminister i den första RPF-regeringen efter maktövertagandet. På grund av övergrepp mot mänskliga rättigheter lämnade Seth Sendashonga regimen och bedrev opposition. 1998 blev denne dödad. Sedan

dess har Mbanenande inte varit politiskt aktiv, men han har varit en försvarare av mänskliga rättigheter, även om det inte skett organiserat.

De tre passhandlingar som tagits i beslag hos honom hade han införskaffat för att kunna resa; ett rwandiskt pass utfärdat den 31 december 1997, ett ugandiskt pass utfärdat den 15 september 1998 och ytterligare ett rwandiskt pass utfärdat den 3 maj 2002, som felaktigt anger namnet Stany i stället för Stanislas och födelsetiden den 17 maj 1959 i stället för 26 augusti 1958. De oriktiga uppgifterna i det sistnämnda passet beror på att hans mamma, som hjälpte honom skaffa passet, inte var läskunnig.

Den iscensatta rättegången mot honom kan vara ett sätt för regimen att hämnas på honom, som intellektuell hutu, för att han våren 2009 dels avböjde ett erbjudande av ambassadör Jacqueline Mukangira vid rwandiska ambassaden i Stockholm om en tjänst i New York, dels gav uttryck för att han inte ville vara en del av den rwandiska diasporan i Sverige, och dels avsåg att bygga ut familjens fastighet i Kibuye.

VI. DOMSKÄL

A. STRAFFANSVAR

(i) Rättsliga utgångspunkter för tingsrättens prövning

(a) Tillämpliga straffrättsliga bestämmelser

1. Den straffrättsliga bestämmelsen för folkmord återfinns i 1 § i lagen (1964:169) om straff för folkmord i sin lydelse före den 1 juli 2009. Enligt straffbestämmelsen kan den dömas för folkmord som förövar gärning, för vilken enligt lag är stadgat fängelse i fyra år eller däröver, mot en nationell, etnisk, rasnämsigt bestämd eller religiös folkgrupp med avsikt att förgöra gruppen helt eller delvis.

2. I fråga om folkmord har åklagaren under återopande av individuella gärningspåståenden gjort gällande att Mbanenande i prefekturen Kibuye, i en ledande roll på lägre nivå, inom tidsperioden från den 6 april till den 30 juni 1994, i samverkan med andra, medverkat till mord, försök till mord, anstiftan av mord samt människorov mot en etnisk eller rasmässigt bestämd folkgrupp – tutsi – med avsikt att förgöra gruppen helt eller delvis. Tingsrätten gör en prövning av de särskilda gärningspåståendena nedan och, om de anses bevisade, en bedömning av om de förövats mot en folkgrupp med den avsikt som lagen föreskriver.

3. För folkrättsbrott återfinns den straffrättsliga bestämmelsen i 22 kap. 6 § brottsbalken. Enligt straffbestämmelsen kan den dömas för brottet som gjort sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter. I denna del har åklagaren gjort gällande att Mbanenande genom sina handlingar under folkmordet även gjort sig skyldig till svåra överträdelser av den gemensamma artikel 3 i 1949 års Genèvekonventioner och av allmänt erkända grundersatser, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter.

4. Rwanda tillträdde Genèvekonventionerna redan den 5 maj 1964 och dess tilläggsprotokoll den 19 november 1984 och var bundet av dessa under den i åtalet relevanta tidsperioden.

5. Genèvekonventionerna I-IV (GK I-IV) innehåller vissa grundläggande garantier som gäller för den händelse en väpnad konflikt, som inte är av internationell karaktär, uppkommit på en av de fördragsslutande staternas territorium. Dessa garantier anges i artikel 3 i var och en av GK I-IV och i tilläggsprotokoll II (TP II) till dessa från 1977. TP II utgör en komplettering till artikel 3 i GK I-IV och förstärker skyddet för utsatta grupper i icke internationella väpnade konflikter. De närmare garantierna som det handlar om anges i artikel 4 i TP II.

6. För att det ska vara fråga om en väpnad konflikt av icke-internationell karaktär krävs att det förekommer utdraget väpnat våld mellan regeringstrupper och en väpnad grupp eller mellan olika väpnade grupper. Utredningen har visat att konflikten i Rwanda var en intern uppgörelse mellan den rwandiska armén RAF (Rwandan Armed Forces) och invasionstruppen RPF (Rwandan Patriotic Front) och att konflikten nått en nivå som innebär att nu aktuella bestämmelser är tillämpliga⁴. Regelverket är redan på traktatmässig grund tillämpligt på konflikten i Rwanda. Det utgör därför utgångspunkt för den vidare straffrättsliga bedömningen i fråga om folkrättsbrott.

7. Enligt innehållet i den gemensamma artikel 3 till GK I-IV ska de skyddade personerna behandlas med humanitet. Artikeln förbjuder uttryckligen bland annat, a) våld mot liv och person, i synnerhet mord i alla dess former, stympning, grym behandling och tortyr, c) kränkning av den personliga värdigheten, särskilt förödmjukande och nedsättande behandling.

8. I TP II artikel 4 framgår att de skyddade personerna under alla omständigheter ska behandlas humant och inte utsättas för ogynnsam åtskillnad. Bl.a. förbjuds uttryckligen följande handlingar, a) våld mot personers liv, hälsa och fysiska eller mentala välbefinnande, särskilt mord och grym behandling såsom tortyr, stympning eller varje form av kroppslig bestraffning och e) kränkande av personlig värdighet, i synnerhet förödmjukande och nedsättande behandling, våldtäkt, påtvingad prostitution och varje form av otillbörligt närmande.

10. De exempel på svåra överträdelser som ges i 22 kap. 6 § p 6 brottsbalken är hämtade från Genèvekonventionernas uppräknings av ”grave breaches”; något som närmare beskrivs bl.a. i GK III artikel 130 och GK IV artikel 147⁵. Hit hör bl.a. följande överträdelser av regler med avseende på skyddade personer: Uppsåtligt dö-

⁴ Se ICTR-96-4-T, Akayesu, Förstakammarens dom den 2 september 1998, pp. 619-621 och 627.

⁵ Se Internationella straffrättsutredningen, SOU 2002: 98 s. 241 f.

dande, omänsklig behandling, uppsåtligt förorsakande av svårt lidande eller svår skada till kropp eller hälsa och olaglig inspärning. I sammanhanget kan finnas anledning att framhålla att vissa handlingar givetvis kan innefatta överträdelser av flera förbud, s.k. sammansatta brott, som påverkar bedömningen av dess svårighetsgrad.

11. I väpnade konflikter av internationell karaktär är det centralt att klargöra om aktörerna har så kallad status som kombattant. För konflikter av en icke-internationell karaktär finns inte någon sådan status. De grundläggande garantier som kommer till uttryck i den gemensamma artikel 3 till GK I-IV och TP II gäller personer som inte aktivt deltar i striderna eller som upphört att delta bl.a. på grund av att de tagits till fånga eller internerats. De kategorier som avses är alltså civila och personer som brukar betecknas som *hors de combat*.

12. Vid konflikter av icke-internationell karaktär kan även enskilda civilpersoner göra sig skyldiga till krigsbrott under internationell humanitär rätt⁶. För detta krävs att det finns ett samband mellan det brottsliga handlandet och den väpnade konflikten. Privat motiverade brott utan sådant samband är inte att betrakta som krigsbrott. För att sådant samband ska anses föreligga krävs att konflikten har spelat en väsentlig roll för gärningsmannens förmåga att utföra handlingen eller dennes beslut att utföra handlingen, sättet handlingen utfördes på eller syftet med handlingen⁷.

13. Tingsrätten har med detta som utgångspunkt att pröva åklagarens påståenden att Mbanenande under den nationella väpnade konflikten tillfogat av folkrätten särskilt skyddade civilpersoner allvarligt lidande och att hans handlingar har innefattat våld mot många människors liv och person, omänsklig behandling samt kränkning av många människors personliga värdighet genom särskilt förödmjukande och nedsettande behandling.

⁶ Se ICTR-96-4-T, Akayesu, Förstakammarens dom den 2 september 1998, p 633.

⁷ Se IT-96-23 & 23/1-A, Kunarac, Överklagandekammarens dom den 12 juni 2002, p 58.

(b) Bevisfrågor

14. Bevisningen för åklagarens individuella gärningspåståenden rörande Mbanenandes handlande under folkmordet i prefekturen Kibuye är uteslutande muntlig. Det rör sig om återgivande av mer än 18 år gamla iakttagelser som för det stora flertalet av de hörda personerna gjorts under emotionellt svåra och kaotiska förhållanden. I många fall har målsäganden och vittnen också i andra sammanhang återkommande, under t.ex. den årliga sorgeperioden eller i gacacaréttgångar, berättat eller hört andra berätta om i målet aktuella händelser. Det är därför viktigt för bedömningen av utsagornas trovärdighet att utreda utsagornas uppkomstbetingelser, d.v.s. hur förhörspersoner erhållit kunskap om det de uttalat sig om och vilket stöd de haft för minnet. Bevisvärderingen går ytterst ut på att bedöma om lämnade uppgifter orsakats av det som utsagan ska styrka.

15. Vid bevisvärdering av omständigheter som direkt eller indirekt har betydelse som bevis för ett gärningsmoment, s.k. bevisfakta, kan hjälpfakta användas som understöd, t.ex. uppgifter om ett vittnes iakttagelseförmåga, ljusförhållande på platsen etc. Andra omständigheter som kan beaktas vid bevisvärderingen på grund av att de understödjer annan bevisning är t.ex. uppgifter om brottets planläggning, motiv för brottet och tillfälle att begå brottet, en persons uppträdande före och efter ett påstått brott eller i övrigt i anslutning till brottsplatsen och en persons anknytning till brottsverktyg.

16. Om det inte noteras särskilt under bevisvärderingen har förhörspersoner inte fått se något foto av Mbanenande i utredningen. Skälet till att foton inte visats är att Mbanenande enligt åklagarsidan varit känd sedan tidigare för i stort sett samtliga förhörspersoner. Något som bekräftats genom utredningen då de allra flesta i förhör beskrivit hur de kände till Mbanenande, hans mor Assinath eller far André och var familjen bodde i Kibuye. Torun Lindholm, som hörts om människans minnesfunkt-

ioner, har bekräftat att det inte finns skäl att hålla en fotokonfrontation om förhörs-
personen känner personen ifråga sedan tidigare.

17. Att mycket lång tid har förflutit sedan brottstidpunkterna gör att försiktighet
måste iakttas vid bevisvärderingen av de uppgifter som lämnats. Torun Lindholm
har bekräftat att människan generellt sett har förmåga att minnas vissa saker som
inträffar under traumatiska situationer väl under lång tid. Flera studier tyder på att
våldigt starka emotionella händelser fokuserar på centrala detaljer som utseende och
att perifera detaljer är svårare att minnas. Generellt gäller också att en längre expo-
neringstid ger ett bättre minne och att distinkta avvikande händelser är sådant man
minns bättre. Vidare är man bättre på att minnas personer som är kända sedan tidi-
gare jämfört med okända personer.

18. En annan sak är att nyanser och perifera detaljer kan gå förlorade vid tolkning.
Vidare ger naturligtvis en berättelse i andra hand normalt sätt ett betydligt lägre
bevisvärde än en berättelse grundat på direkta iakttagelser.

19. Hans Peter Sondergaard, som hörts om minnets påverkan av posttraumatiskt
stressyndrom (PTSD) har berättat att en tysk undersökning bl.a. visar att 46 procent
av överlevare i Rwanda lider av PTSD. De centrala händelserna vid PTSD sitter
som berg och går inte att glömma. Det rör sig om minnesbilder av t.ex. förövare och
olika sinnesintryck. Däremot kanske man inte minns så mycket av det som händer
runt omkring. Personer med PTSD är känslomässigt oberörda under sjukdomstill-
ståndet och kan ge en rigid framställning där personen återkommer till samma sak.

20. I ett mål av denna karaktär måste det ställas höga krav på robusthet i bevisning-
en. Att ett visst bevis inte har lagts fram på allra bästa sätt, vilket kan sägas utgöra
en brist i utredningens robusthet, ger i allmänhet ett lägre bevisvärde. Tingsrätten
har i målet använt sig av principen om det bästa bevismaterialet och hållit syn och

hört flera personer i Rwanda, vilka gjort direkta iakttagelser av händelser som behandlas i målet.

21. Tingsrätten har vid bevisvärderingen att bedöma flera bevis som vart och ett sett för sig, direkt eller indirekt, kan tala för brottsligt handlande. Efter en bedömning av bevisvärdet för vart och ett av dessa bevis och tillkommande understödjande bevisning ska de erhållna bevisvärdena vägas samman innan det kan göras några uttalanden om existensen av påstådda gärningar. Den osäkerhet som eventuellt kan finnas rörande värdet av varje bevis får kvarstå ända fram till bedömningen av den sammanvägda bevisningen för påstådda brott. Det sammanvägda bevisvärdet blir förstås i princip högre än värdet av något enskilt faktum. Flera bevis kan dock ha samma felkälla och därmed kanske inte ha särskilt mycket högre sammanvägt värde än värdet av ett av dessa.

22. Åklagaren har som alltid i brottmål bevisbördan för sina påståenden om gärningar och gärningsmoment och beviskravet är ”ställt utom rimligt tvivel”.

(ii) Tingsrättens prövning av utredningens tillförlitlighet och robusthet

(a) Försvarets ifrågasättande

23. Försvaret har allmänt sett ifrågasatt det rwandiska rättsväsendets självständighet och opartiskhet och hävdar att det i målet rör sig om falska anklagelser från den rwandiska regimen riktade mot Mbanenande grundat på att han är en intellektuell hutu. Utredningen har enligt denna tes konstruerats och lagts till rätta för i målet föreliggande åtal; något som börjat med Mbanenandes gacacadom och sedan fortsatt med åtalet som ligger till grund för utlämningsframställan.

(b) Motiv för att fabricera utredningen?

24. Filip Reyntjens, som är sakkunnig på Rwanda, har inte kunnat uttala sig om personer blivit åtalade för delaktighet i folkmordet enbart för att de varit intellektu-

ella hutuer då han saknar kunskap om sådana fall. Enligt tingsrätten är det heller inte rimligt att tro att den rwandiska regimen fabricerat utredningen mot Mbanenande enbart av det skälet, även om regimen, enligt Filip Reyntjens, allmänt sett velat ge en felaktig bild av att i stort sett alla hutuer har deltagit i folkmordet.

25. För att Mbanenandes uppgift om en iscensatt utredning i syfte att felaktigt sätta dit honom för delaktighet i folkmordet ska kunna tas på allvar måste det finnas någon annan rimlig förklaring till detta.

26. Enligt Filip Reyntjens har den rwandiska regimen monopol på sanningen, och om någon kritiserar regimen beskrivs detta som ett förnekande av folkmordet. Filip Reyntjens har vidare sagt att sådana personer utsätts för hot och några har även åtalats. Tingsrätten kan konstatera redan på Mbanenandes egna uppgifter att detta inte kan utgöra motiv för regimen intresse för honom eftersom han inte ens är politiskt intresserad. Den omständigheten att han uttryckt sig främja mänskliga rättigheter och därför skrivit på en protestskrift 2010 mot den rwandiska regimen, upprättad av den belgiska organisationen Dialog Rwanda, kan heller inte ensamt anses utgöra en rimlig förklaring till regimen intresse för honom; en skrift som för övrigt kom först efter att gacacadomen meddelats, vilket naturligtvis ytterligare försvagar tesen.

27. Mbanenande har inte omnämnt att han i något annat sammanhang skulle ha uttalat sig kritiskt mot regimen. Att han varit vän med regimkritiker utan att själv vara aktiv kan inte förklara intresset för honom hos regimen. Mbanenande har heller aldrig uttryckt att han eller hans familj utsatts för hot, vilket enligt Filip Reyntjens och även enligt Säkerhetspolisens Kunskapspromemoria om Rwanda är förekommande mot de som betraktas som oppositionella. I sammanhanget kan även framhållas att Säkerhetspolisens chefsanalytiker Wilhelm Unge framhållit att oppositionella måste nå upp till en viss kaliber för att regimen ska bry sig om dem.

28. Med hänsyn till vad som hittills framkommit finns det alltså inte någon omständighet som med tyngd talar för att Mbandenade grundat på regimkritisk verksamhet skulle vara av särskilt intresse för den rwandiska regimen. Trots det förekommer han i det s.k. Örebromålet, där en person står åtalad för olovlig underrättelseverksamhet. Tingsrätten ifrågasätter inte Säkerhetspolisens utredning i Örebromålet om att Mbanenande i och för sig bedömts vara regimkritisk och därmed föremål för de rwandiska underrättelse- och säkerhetstjänsternas intresse.

Men tingsrätten kan liksom åklagaren påpekat konstatera att det i utredningen till Örebromålet finns uppgifter om en kartläggning inte bara av Mbanenande utan av flera andra rwandier i Sverige. Slutsatsen måste därför bli att det är osannolikt att regimen enbart grundat på en enstaka händelse skulle rikta falska anklagelser mot Mbanenande för medverkan i folkmordet och som stöd för dessa konstruera och tillrättalägga en stor utredning mot honom.

29. Enligt Filip Reyntjens kan det förutom politiska skäl för regimen också finnas ekonomiska skäl där den rwandiska regeringen vill beslagta egendom i Rwanda av en person som befinner sig utomlands. Detta är en teori som också Mbanenande lagt fram som en tänkbar förklaring. Enligt Mbanenande började intresset för honom först sedan det blivit känt att han avsåg att bygga ut familjens fastighet i Kibuye. Som tingsrätten förstått det utgörs fastigheten av lite mark och ett sammansatt enplanshus med två separata bostäder. Mbanenande har också tillagt att han 2009 fick kännedom om att hans mamma hade sålt halva huset. Under dessa förhållanden kan tingsrätten inte se att egendomen i sig skulle kunna utgöra ett rimligt skäl till regimen stora intresse för honom.

30. Mbanenandes andra teori om att regimen utsatt honom för falska anklagelser som en hämnd för att han dels våren 2009 tackade nej till ett erbjudande om en tjänst i New York, som han fick av den rwandiska ambassadören i Stockholm, Jacqueline Mukangira, dels gav uttryck för att han inte ville vara en del av den rwandiska diasporan i Sverige, måste redan i utgångsläget bedömas som osannolikt.

Uppgifterna har även motsagts av Jacqueline Mukangira som dels sagt att Mbanenande medverkade till diasporans aktivitet per telefon fram till dess att dennes roll i diasporan upphävdes när det blev känt att han blivit fälld i en gacacadomstol för deltagande i folkmordet, dels bestämt förnekat att hon skulle ha erbjudit Mbanenande något arbete i New York; något som hon förklarat att hon inte ens hade befogenhet till.

(c) Finns det andra omständigheter som pekar på att det rör sig om en fabricerad utredning?

31. Motiv för målsäganden eller vittnen att lämna oriktiga utsagor skulle enligt försvaret kunna vara en rädsla för att annars bli anklagade för att förespråka folkmordsideologi. Försvarets tes grundar sig i allt väsentligt på en allmän rapportering av organisationer som arbetar med bevakning av mänskliga rättigheter, s.k. MR-rapportering, om brister i det rwandiska rättsväsendet och på uppgifter från bl.a. Filip Reyntjens. Försvaret har pekat på bl.a. en rapport från Amnesty International där det framgår att ICTR i fem fall nekat överlämnande till Rwanda för lagföring med hänsyn till att lagen mot folkmordsideologi skulle få en påverkan på åtalades möjligheter att lägga fram bevisning. Hot om anklagelser för folkmordsideologier eller risk för sådana anklagelser kunde enligt rapporten hindra vittnesmål till åtalades fördel och därmed få en påverkan på rätten till en rättvis rättegång⁸.

32. En motvikt till den kritik som framförts i den allmänna MR-rapporteringen mot rwandiska rättsväsendets självständighet och opartiskhet är Europadomstolens och andra internationella organs, som t.ex. ICTR, senare bedömningar av rättssäkerhetsläget i Rwanda.

33. I fallet Sylvère Ahorugeze, som rörde utlämning till Rwanda för lagföring för medverkan i folkmordet, fann Europadomstolen i dom den 27 oktober 2011 att den

svenska regeringens beslut den 9 juli 2009, att utlämna Sylvére Ahorugeze till Rwanda, inte innebar en kränkning av artiklarna 3 och 6 i Europakonventionen. Det ska särskilt framhållas att domen kom samtidigt som den svenska förundersökningen i detta mål pågick i Rwanda med upptagande av förhör. Inför Europadomstolen gjorde Sylvére Ahorugeze gällande bl.a. att det rwandiska rättsväsendets inte var självständigt och opartiskt i förhållande till regeringsmakten samt att han fanns med på en lista med hutuintellektuella som åklagare var instruerade att samla och fabricera anklagelser mot; alltså liknande omständigheter som Mbanenande anført. Den svenska regeringen förnekade att det rwandiska rättsväsendet inte skulle vara självständigt och opartiskt och anförde att ICTR inte funnit några bevis för att det skulle finnas en substantiell risk för att den rwandiska regeringen skulle lägga sig i fall som överlämnades till det ordinarie rwandiska rättsväsendet⁹. Vidare hänförde regeringen sig till ett antal lagstiftningsåtgärder som Rwanda genomfört.

34. Europadomstolen konstaterade i sitt avgörande att ICTR och andra domstolar och myndigheter i flera länder under 2008 och 2009 avslagit begäran om utlämning till Rwanda för lagföring med hänsyn till misstankar om att de inte skulle få en rättvis rättegång i landet på grund av bl.a. svårigheter för försvaret att åberopa vittnen och den exekutiva maktens inflytande över rättsväsendet. Det noterades också att UK High Court funnit bevis för att den exekutiva makten i Rwanda ingripit i rättsliga förfarande även om ICTR inte funnit anledning att rikta någon kritik mot oberoendet och opartiskheten av det rwandiska rättsväsendet. Europadomstolen konstaterade därefter att flera lagändringar genomförts i Rwanda sedan dess. Slutsatsen från Europadomstolen, som bl.a. beaktade uppgifter från holländska och norska utredningsteam om att rwandiska myndigheter inte lagt sig i och påverkat deras arbete eller de vittnen som hörts i deras brottsutredande verksamhet var att det inte fanns tillräckliga indikationer på att rwandiska rättsliga myndigheter saknade nöd-

⁸ Se Amnesty Internationals rapport "Safer to Stay Silent" publicerad i augusti 2010, Jfr. Human Rights Watchs rapport "Law and Reality, Progress in Judicial Reform in Rwanda" från juli 2008.

⁹ Se ICTR-97-36-R11bis, MUNYAKAZI, Överklagandekammarens beslut den 8 oktober 2008, pp. 26-30.

vändigt oberoende och opartiskhet. Förundersökningsledarna för det svenska utredningsteamet har bekräftat att de uppgifter som lämnats av holländska och norska utredningsteam även gäller för den svenska utredningen i detta mål.

35. Det saknas i det läget skäl för tingsrätten att anta att rwandiska rättsliga myndigheter skulle sakna nödvändig självständighet och opartiskhet.

36. Däremot visar utredningen att det funnits brister i gacacsystemet som tillfälligt infördes för att klara av att hantera alla de fall som folkmordet genererade. Systemet har kritiserats bl.a. av Human Rights Watch som funnit att gacacsystemet lett till en kompromissad eller förvanskad rättvisa som i vissa fall manipulerats av privatpersoner och representanter för myndigheter¹⁰. Phil Clark, som är sakkunnig på gacacarättegångar, har trots kritiken ändå uttryckt att gacacsystemet på det stora hela fungerat väl. Både Phil Clark och Filip Reyntjens har bekräftat att ett stort antal fall lett till frikännande domar, även om Filip Reyntjens påpekat att det funnits fall där vittnen ljugit och säkerhetstjänsten försökt påverka utgången.

37. Av uppgifter från Ruben, som var en av ordförandena i gacacadomstolen i Bwishyura, har framkommit att grunden till åtalet mot Mbanenande var uppgifter lämnade av andra förhörspersoner. Denna information anmäldes sedan av ledaren för gacacadomstolen till åklagarmyndigheten; ett förfarande som enligt Phil Clark var normalt.

38. Försvarets påpekande av formella fel och brister i kallelsen etc. till Mbanenandes gacacarättegång och att endast begränsade förhörsuppgifter redovisats i domen kan förklaras av att gacaca i huvudsak var ett lekmannasystem; något som beskrivits av Phil Clark. Enligt Phil Clark skrevs samtliga anteckningar från förhandlingarna ner för hand och det var oundvikligt att en hel del information inte noterades. An-

teckningarna från gacacaréttgångar ger därför enligt Phil Clark inte full rättvisa åt vad som verkligen hände under förhandlingarna. I detta sammanhang vill tingsrätten lyfta fram att det av en arresteringsorder till Mbanenandes gacacadom står antecknat att han åtalats för följande brott: bära skjutvapen, uppmuntra andra att delta i attacker i Bisesero, Nyamishaba och andra ställen, att hans fall klassas i kategori-1 samt att han är dömd till livstids fängelse; detta är uppgifter som talar för att gacacadomen inte varit begränsad till enbart händelser i Bisesero som försvaret hävdar.

39. Maurice Rwamboneras uppgift om att gacacaréttgångarna i Kibuye redan hade avslutats när Mbanenandes réttgång kom upp har motsagts av Phil Clark som i stället bedömt att det är osannolikt att gacacaréttgångar i Kibuye, som var ett av de mest utsatta områdena under folkmordet, skulle ha avslutats före 2009 eftersom gacacaförfarandet i flesta prefekturer nådde sin höjdpunkt då.

40. Det har lämnats en rimlig förklaring till att åklagarna inte fått tillgång till allt material från gacacasystemet, som t.ex. listor på misstänkta upprättade under informationsinsamlingarna till gacacaréttgångarna. Av foton från gacaca-arkivets lokaler i Kigali framgår att mängder av kartonger bara staplats på varandra i stora utrymmen. Enligt uppgift har materialet inte katalogiserats eller sorterats på ett sökbar sätt. I det läget utgör inte heller denna omständighet skäl för att tro att rwandiska myndigheter medvetet undanhåller utredning som skulle kunna underkänna bevisning i målet som konstruerad och tillrättalagd.

41. Värdet av den muntliga bevisningen har ifrågasatts av försvaret som hänvisat till frågetecken kring uppkomstbetingelserna för utsagorna. Det har pekats på att motsägelsefulla uppgifter förekommer, att målsäganden och vittnen tidigare hörts i olika sammanhang, att förundersökningen är utförd i Rwanda samt att den rwan-

¹⁰ Se Human Rights Watch, Justice Compromised, maj 2011, s 130-131 (XIII. Conclusion). Även Kommuniké no 118/2009 från Centrum för Bekämpning av Straffrihet och Orättvisa i Rwanda (CLI-

diska utredningsmannen Méthode Rubagumya varit med under hela den svenska förundersökningen och att vittnen kan ha påverkats eller påverkat varandra när svensk polis inte varit på plats.

42. Att personer som hörts sagt emot sig själva eller lämnat motstridiga uppgifter i förhållande till uppgifter lämnade under förundersökningen behöver inte nödvändigtvis innebära att utsagan är fabricerad. Det kan på ett allmänt plan finnas ett flertal förklaringar till att motstridiga uppgifter lämnas, särskilt i fråga om detaljer. Frågor kan t.ex. ha ställts på olika sätt, tolkningen kan ha varit bristfällig, det kan ha nedtecknats på ett sätt som inte överensstämmer med utsagan etc. Det ska också betonas att det för de personer som hörts handlat om att minnas mycket gamla händelser där perifera detaljer lätt kan gå förlorade eller ändras. Det finns inte något som generellt berättigar till slutsatsen att vittnen som gör ändringar i sin berättelse skulle vara mer opålitliga än vittnen som lämnar konstanta upplysningar. I själva verket är det mycket rimligt att en vittnesberättelse förändras eftersom underlaget för vittnets beskrivningar i sig själva är föränderliga minnesbilder som personen förmår framkalla vid de olika förhörstillfällena.

43. I målet har också förklaringar lämnats av förhörspersoner, bl.a. Hassan och Edmond, som båda deltagit i attacker under folkmordet, till ny information som framkommit under förhören i förhållande till vad som antecknats i förundersökningen eller i gacacadomar. I huvudsak har förklaringen varit att det tidigare inte frågats specifikt efter informationen eller att svaren inte fullständigt återgivits. Ett genomgående intryck från de förhör som hållits inför tingsrätten är att förhörspersoner endast ger begränsade svar på frågor som ställs. På det stora hela finner tingsrätten inget anmärkningsvärt med de förklaringar som lämnats till avvikelser under förhören.

44. Någon konkret omständighet som talar för att personer som hörts i målet blivit utsatta för påverkan att felaktigt anklaga Mbanenande för brottsligt handlande har inte framkommit. Tvärtom har samtliga förklarat att de inte utsatts för någon sådan påverkan och att deras utsagor är sanningsenliga. Däremot har det förekommit uppgifter om att ett vittne i målet blivit utsatt för påverkan att ta tillbaka uppgifter som talar emot Mbanenande. Hassan har berättat att han blev uppsökt av en man vid sitt arbete som bad honom ta tillbaka vad han sagt om Mbanenande mot ekonomisk ersättning. Det har också framkommit att Hassan känt sig hotad och orolig av det inträffade och att han berättat om händelsen för Mido, som också deltagit i attacker under folkmordet, och den rwandiska utredningsmannen Méthode Rubagumya; något som bekräftats av Méthode Rubagumya som upprättat en PM om händelsen.

45. Vidare har det inte framkommit någon beaktansvärd omständighet som indikerar att medgärningsmän som hörts i målet kan förvänta sig en straffnedsättning om de uttalar sig på visst sätt; något som också skulle kunna utgöra motiv för att lämna en oriktig berättelse. Att regeringen skulle blanda sig i rättsväsendet och påverka vittnen har även förnekats av John Bosco Siboyintore, som jobbar som chef för den avdelning hos Riksåklagaren i Rwanda som arbetar med att utreda och eftersöka personer utomlands som misstänks för delaktighet i folkmordet.

46. Den omständigheten att personer, som känt till Mbanenande och som överlevt eller deltagit i attacker och därmed varit på brottsplatser, inte gjort iakttagelser av Mbanenande är inte något som motsatsvis talar för att Mbanenande inte var där eller att åklagarens bevisning i målet är oriktig. Det kan finnas andra naturliga förklaringar till detta. Ludoviko, som överlevde attacken mot kyrkan, har t.ex. inte sett Mbanenande vid kyrkan men väl Hassan. Men Ludoviko har samtidigt sagt att det var mycket folk, ca 200 angripare vid kyrkan. Enligt tingsrätten kan detta vara en förklaring till varför han inte noterade Mbanenande. Inte heller Emmanuel, Hashim eller Gaetan, som alla deltagit i attacker, har sett Mbanenande på brottsplatser. Emmanuel har inte heller säkert kunnat säga att han sett Edmond i Gitwa eller Has-

san vid kyrkan, trots att de själva berättat att de varit där. Hashim har vidare inte sett Alphonse vid stadion, trots att Alphonse erkänt att han varit där. Sammanfattningsvis konstaterar tingsrätten att det i sig inte är anmärkningsvärt att personer inte noterat Mbanenandes närvaro i det kaos som rådde på brottsplatserna med ett stort antal förövare. Till det kommer att Gaetan berättat att han vid den aktuella tiden inte sett Mbanenande sedan han var ca 11 år, vilket kan innebära att han inte ens kände igen Mbanenande även om han såg honom.

47. Inte heller den omständigheten att Mbanenande saknas på den lista över ansvariga i Kibuye som upprättats på de överlevandes vägnar den 25 maj 1994, till synes av Jean-Marie, utgör bevis för att det rör sig om konstruerade och falska anklagelser. Enligt Jean-Marie var detta inte en slutlig lista. Han har också förklarat att han själv inte har namngivit Mbanenande på en öppen fråga under förhör med svensk polis eftersom han inte såg Mbanenande under attackerna. Förklaringen till avsaknaden av Mbanenandes namn på listor, som t.ex. på den av allmänna åklagaren Gerald Gahima vid Högsta domstolen i Kiagali upprättade listan från 2001, kan vara att informationssamlingarna inom gacacsystemet då ännu inte hade inletts.

48. Att målsägandena Deo, Alex m.fl. vittnat i en rättegång mot Mugambira i Kibuye, som försvaret angett som ett exempel på en uppgjord utredning och rättegång, kan inte ges någon särskild betydelse för värdet av de uppgifter de lämnat i detta mål. Att t.ex. Alex vittnat mot Mugambira vid gacacadomstolen om att denne hållit möte och tillhandahållit bilar är inte något som har någon påverkan på värdet av hans vittnesmål här. Det har för övrigt inte framkommit något som visar att han eller någon annan för den delen medvetet lämnat oriktiga uppgifter i Mugambiramålet.

49. Utredningen innefattar förhör med både kvinnor och män i olika åldrar och med olika etnisk bakgrund. Flertalet har genomgått hela eller i vart fall delar av grundskolan. I målet har också hörts personer med högre utbildning. De har inte varit

politiskt aktiva. Många personer har känt till Mbanenande sedan tidigare, men det finns också personer som inte känt till honom. Utredningen innehåller varierande uppgifter från målsäganden, medgärningsmän och oberoende vittnen. Vissa personer har redovisat uppgifter genom hörsägen medan andra lämnat uppgifter avseende direkta iakttagelser. Förhörspersonerna har inte samstämmt kunnat peka ut Mbanenande som gärningsman eller ens som någon som varit vid de massakrer de berättat om. De har berättat återhållsamt. Om det skulle vara så som försvaret gör gällande, att utredningen fabricerats av rwandiska myndigheter, är det rimligt att tro att innehållet varit mer samstämmt inriktat på Mbanenandes närvaro och medverkan på brottsplatser. Det kan i sammanhanget vara värt att notera att Timothy Longman, som är sakkunnig på folkmordet i Rwanda, konstaterat att rättegångarna efter folkmordet lett till att folk är mer bekväma med att tala om folkmordet, vilket också har bekräftats av Phil Clark.

50. Till detta kommer att den svenska förundersökningen enligt vad som framkommit i målet bedrivits självständigt och utan påverkan av rwandiska myndigheter; namn på personer som hörts i målet och som gjort iakttagelser på brottsplatserna har tillkommit under förundersökningens gång. Det är alltså inte så att den svenska förundersökningen varit hänvisad till förhörspersoner utpekade av rwandiska myndigheter. Detta har bekräftats av John Bosco Siboyintore och Méthode Rubagumya. Av deras uppgifter framgår inte annat än att utredningen har skett på ett korrekt och rättssäkert sätt och att det varit misstankar om delaktighet i folkmordet som föranlett Rwandas intresse att få Mbanenande utlämnad.

Slutsatser

51. Enligt tingsrättens mening ger inte utredningen något konkret stöd för att bevis tillkommit på ett otillbörligt sätt. Däremot kan det inte uteslutas att viss påverkan har skett i fråga om detaljer som förhörspersoner anser sig minnas vid alla de möten och rättegångar som de kan ha deltagit i och inte minst med hänsyn till den påverkan på minnesbilder som den långa tid som förflutit kan ha.

52. Sammanfattningsvis finns inte skäl att rikta anmärkningar på utredningens tillförlitlighet och robusthet. Det har inte framlagts någon konkret omständighet som tyder på att utredningen är konstruerad och tillrättalagd eller på att någon annan otillbörlig inblandning förekommit i utredningen från rwandiska myndigheters sida. Tvärtom talar utredningens robusthet och innehåll mot försvarets teori.

(iii) Tingsrättens prövning av bakgrundsfakta om Rwanda och folkmordet 1994

53. Åklagarens redovisning av historiska bakgrundsfakta till folkmordet i Rwanda 1994, den geografiska indelningen i landet, ledningsstruktur och militär organisation 1994 samt beskrivningen av folkmordet i stort och särskilt i Kibuye prefektur i III. A. pp. 1–4 och 6–45 ovan får starkt stöd av återopad och framlagd utredning i målet. I allt väsentligt rör det sig om notoriska fakta¹¹ vars riktighet också har bekräftats av Timothy Longman, som är sakkunnig på folkmordet i Rwanda. Tingsrätten godtar redovisningen och utgår från dess innehåll i den fortsatta prövningen.

54. Allmänna uppgifter om Mbanenande och uppgifter om hans ankomst och inledande vistelse i Kibuye, som framgår bl.a. av III. A. pp. 47-48 ovan inleder tingsrättens prövning. Avsnitten om i målet aktuella brottsplatser i III. A. p. 5 och hans påstådda brottsliga handlande under folkmordet i III. A. pp. 49-73 behandlas särskilt nedan under avsnitten för respektive brottsplats.

¹¹ Se Gérard Prunier, The Rwanda Crisis 1959-1994, History of a Genocide, och ICTR-97-23-S, Jean Kambanda, ICTR-96-14-T, Eliézer Niyitegeka, ICTR-96-7-I, Théoneste Bagosora, ICTR-99-52-T, Ferdinand Nahimana, ICTR-99-52-T, Hasan Ngeze, ICTR-95-1-T, Clément Kayishema, ICTR-96-4-T, Jean-Paul Akayesu, ICTR-96-10, Gerard och Elizaphan Ntakirutimana, ICTR-96-13, Alfred Musema, ICTR-96-3-A, Georges Rutaganda, ICTR-98-44-T, Édouard Karemera, ICTR-01-71-T, Emmanuel Ndindabahizi och ICTR-95-1 A-T, Bagilishema.

(iv) Tingsrättens prövning av allmänna uppgifter om Mbanenande; tidpunkten för hans ankomst till Kibuye, vilken roll han tog där m.m.

(a) Inledning

55. Tingsrätten börjar med att behandla mer allmänna uppgifter om Mbanenande och särskilt om han, som åklagaren påstått i III. A. pp. 47-48 ovan dels redan inom några dagar efter den 6 april 1994 tog sig från Kigali via Gitarama till prefekturen Kibuye och intog en informell roll som ledare på lägre nivå bland unga hutuer som sympatiserade med eller kom att sympatisera med hutuextremismen, dels under folkmordet och vistelsen i Kibuye prefektur var utrustad med skjutvapen, vilket ytterligare stärkte hans position som ledare, eftersom det i huvudsak var människor i ledande ställning som var utrustade med skjutvapen.

56. Detta är omständigheter som Mbanenande har förnekat. Han har i stället hävdad att han anlände till Kibuye stad först omkring den 20 april och att han därefter i huvudsak ägnade sig åt försäljning av mjölk, vilken han inhandlade från lokala bönder, från ett ställe i närheten av Petrorwanda. Det kan noteras att uppgifterna i huvudsak bekräftats av hans fru Jean d’Arc Mbanenande och svågern Maurice Rwambonera.

57. Åklagarens påståenden i denna del är, om de bevisas, av indirekt betydelse som understödjande bevisning åt mer central bevisning som direkt visar på enskilda gärningspåståenden.

58. I fall som detta där identifieringen rör en känd person i ett litet samhälle med hierarkisk uppbyggnad och stark social kontroll måste risken för sammanblandning och felaktiga utpekanden generellt sett vara liten. Att detta är en högst rimlig slutsats framgår bl.a. av vad Balthazar, en moderat hutu, uppgett i ett förhör under förundersökningen. Det står där antecknat att han sagt ”jag vet inte om det som de överlevande berättade är sant, det jag vet är att om folk pratade om Mbanenande så visste de vem han var, han var för övrigt väldigt känd”. Ställd mot uppgiften har

Balthazar uppgett att han menade att om någon är utbildad över gymnasienivå så känner alla till den personen i Kibuye där det inte bodde mer än 3000 personer. Mbanenande har själv bekräftat detta och sagt att han blev en slags ikon i byn då han var den ende därifrån som hade studerat utomlands. Mbanenande har också sagt att han hälsade på alla och att han var känd som sina föräldrars son.

59. Det råder alltså inte någon tvekan om att Mbanenande var en person som var känd i Kibuye och att det är honom förhörspersonerna har talat om. Beskrivningar som lämnats av Mbanenande har det inte funnits anledning att anmärka på. De längdangivelser som förekommit har t.ex. gett intryck av att vara korrekta. Osäkerhet har uttryckts i fråga om Mbanenande bar glasögon eller inte vid tillfället för iakttagelserna. Tingsrättens uppfattning är att glasögon är en sådan detalj i sammanhanget som kan försvinna ur minnesbilden när det gäller att komma ihåg mycket gamla händelser som det här är frågan om. Däremot är utseendet av en sedan tidigare känd person central. Dessutom har Mbanenande själv sagt att han vid vägspärrar tagit av sig glasögonen eftersom han inte ville bli igenkänd som välutbildad. Tingsrätten lägger därför ingen särskild vikt vid den omständigheten.

(b) Motiv och lojalitet mot regimen samt Mbanenandes uppgift om hans verksamhet i Kibuye

60. Åklagaren har målat upp en motivbild som går ut på att Mbanenande har sympatiserat och varit lojal med interimregeringen och att han handlat i överensstämmelse med sin politiska övertygelse. Dessa uppgifter har motsagts av Mbanenande, som uttalat att han aldrig varit politiskt intresserad.

61. Rwanda 1994 var ett mycket hierarkiskt samhälle, vilket framgår av vad som redovisats om ledningsstruktur och militär organisation i III. A. pp. 6-12 ovan. Utredningen innehåller vidare uppgifter i rapporter som visar att civila från samtliga yrkeskategorier var inblandade i folkmordet, t.ex. akademiker, journalister, advokater, domare, läkare, lärare, präster, affärsmän, anställda inom FN organ och andra

internationella organisationer – även innefattande sådana som tillhandahöll humanitär hjälp och medicinsk vård. Uppgifter finns om att ett oproportionerligt stort antal lärare och andra personer med anknytning till utbildningsverksamheten i Rwanda deltog i folkmordet, bl.a. från universitetet i Butare. Det finns också uppgifter om att många yrkeskategorier även var involverade i massakrer mot tutsier 1990 och 1991 utan några rättsliga sanktioner från staten, vilket sände en starkt signal till deras kollegor och samhället i stort att bara de som var beredda att döda betraktades som lojala och kunde få dra fördel av statlig välvilja¹².

62. Mbanenande, som haft förmånen att få genomgå höga utbildningar betalda av staten både i Rwanda och internationellt, har gett intryck av att ha känt sig tvungen att visa lojalitet mot regimen. Han har uttryckt det så att han lydde instruktioner för att överleva. Han kände sig enligt egen uppgift t.ex. tvungen att ställa upp som lärare i stället för att ta ett mer välbetalt arbete inom den privata sektorn. Det är tydligt att det funnits ett lojalitetsband mellan Mbanenande och regimen.

63. Till detta kommer att han haft kontakt med personer som agerade som ledare under folkmordet. Han bodde hos sin kusin Oswald i Kabgayi när han kom från Kigali någon gång efter den 6 april 1994. Utredningen i målet har visat att sjukhuset där Oswald arbetade som läkare bedömts ha varit ett av fyra koncentrationsläger belägna i offentliga anläggningar i det lilla samhället¹³. Mbanenande och Oswald var vidare släkt med informationsministern Eliézer Niyitegeka, som enligt Balthazar också bodde hos Oswald i Kabgayi när interimregeringen var där. Det finns utredning i målet som visar att Mbanenande haft kontakt med Eliézer Niyitegeka både i Kabgayi och i Kibuye. Vidare greps Eliézer Niyitegeka i Nairobi 1999 där även Mbanenande bodde. Timothy Longman har sagt att han tror att Eliézer Niyitegeka fick i uppgift att ansvara för det s.k. "självförsvaret" i Kibuye. För att rättfärdiga dödandet gjordes det enligt Longman gällande att det var civilt självförsvar inom

¹² Se African Rights, Rwanda Death, Despair and Defiance, 1995, s 119 och 131.

¹³ Se African Rights, Rwanda Death, Despair and Defiance, 1995, s 708-718.

ramen för inbördeskriget. Utredningen talar för att Mbanenande under folkmordet även umgåtts med lokala ledare i Kibuye som prefekten Clément Kayishema och borgmästaren Augustin Karara. Den senare var dessutom en gammal klasskamrat till Mbanenande. Umgänget med samtliga dessa personer är något som Mbanenande gett intryck av att vilja tona ner.

64. Åklagarens motivbild får stöd av individuella uppgifter från personer som hörts i målet. Joseph, som överlevde attacker i Kibuye stad, har berättat att Mbanenande umgicks med personer som tillhörde partiet PARMEHUTU, som kallades POWER. Också Innocent, som överlevde attackerna i Bisesero, har sagt att han sett Mbanenande vid flera MDR-POWER möten tillsammans med Eliézer Niyitegeka. Innocent har lämnat detaljer kring var möten hölls och vad de innehöll. Han har även uppgett att han sett Mbanenande stoppa in tre fingrar i näsborren vid ett möte och säga att det var ett tecken för en riktig hutu. Sist han såg Mbanenande på ett sådant möte var i slutet av mars 1994 vid kommunhuset i Gishyita. Detaljriikedomen och de speciella detaljerna som Innocent berättat om förstärker bevisvärdet av uppgifterna.

65. Balthazars uppgift om att han såg Mbanenande hemma hos Eliézer Niyitegeka i Kibuye i slutet av juni i samband med att han fick förfrågan om att hjälpa till med problemen i Bisesero är naturligtvis också besvärande för Mbanenande.

66. Enligt Mido, som var med i Interhamwe och som är dömd för delaktighet i folkmordet, var Mbanenande en viktig person i partiet. Han har sagt att Mbanenande var med på ett MRND-möte på prefekturkontoret i Kibuye vid ett tillfälle 1993 några månader före folkmordet. Tidsuppgiften får betecknas som tveksam med hänsyn till att Mbanenande då studerade i Belgien och inte kom tillbaka till Rwanda förrän i februari 1994. Med hänsyn till den långa tid som gått är dock tidsangivelser allmänt sett ytterst vanskliga och försiktighet måste iakttas om det inte går att associera händelsen till något särskilt. Mido har vidare sagt att han såg Mba-

nenande tillsammans med bl.a. Kayishema, Theoneste och Karara på Kibuye Guesthouse och att han hörde Mbanenande tala om kackerlackor på hotellet och att de skulle rädda landet. Med hänsyn till Midos goda kännedom om Mbanenande är uppgiften besvärande för honom, även om försiktighet måste iakttas vid fastställande av dess värde.

67. Jean-Marie, som varit lärare åt Mbanenande 1969 i grundskolan, har lämnat uppgifter om att han någon gång i slutet av 1992 eller i början av 1993 från skolan sett Mbanenande på väg till bostaden nedanför skolan med ett vapen av modell Kalashnikov, typ SMJ samt att han 2-3 månader senare från berget på andra sidan vägen vid Gatwaro stadion såg Mbanenande på ett CDR-möte inne på stadion. Tingsrätten har varit på de platser som Jean-Marie gjort sina iakttagelser på. Vid skolan har tingsrätten svårt att se hur Jean-Marie kunnat göra en säker iakttagelse med hänsyn till den sluttande terrängen med vegetation och hus i vägen. Det har inte påståtts från åklagarsidan att terrängen skulle ha sett annorlunda ut på den tiden. Uppgiften om Mbanenandes närvaro på CDR-mötet är också osäker. Iakttagelsen är gjort på ett längre avstånd där Mbanenande ska ha haft keps på sig och vistats bland 200-300 personer. Tingsrätten finner uppgifterna något osäkra, även om de kommit från en person med god kännedom om Mbanenande.

68. Samtliga förhörspersoner bekräftar och förstärker emellertid varandras uppgifter i det att Mbanenande deltog på politiska möten inriktade på hutuideologi och att han också umgicks med personer med kopplingar till hutuextremistiska partier. Lämnade uppgifter utgörs av kunskap som inhämtats av förhörspersonerna genom direkta iakttagelser av en för dem sedan tidigare känd person. Redan vid en sammanvägning av nu redovisad bevisning kan konstateras att utredningen talar för att Mbanenande deltagit på politiska möten inriktade på hutuideologi och att han haft kontakt med och umgåtts i kretsar av hutuextremistiska ledare som sedan blivit dömda för deltagande i folkmordet.

69. I målet har det förekommit uppgifter om att Rwandier historiskt sett är ett hierarkiskt folk som följer sina ledare. Av utredningen framgår att hutuextremister ansåg att personer som inte var med dem var emot dem till följd att de själva eller anhöriga riskerade att råka illa ut. Detta har inte minst framgått av de uppgifter som olika förhörspersoner, som dömts för deltagande i folkmordet, lämnat. Hassan har uppgett att om man inte gick med på att delta i dödandet betraktades man som fiende. Också Edmond och Regan har bekräftat detta. Edmond har berättat att ledare som Kayishema sa att man fick straff om man inte var med i angreppen. Uppgifterna får också stöd av Balthazars uppgift att det i premiärministern Jean Kambandas tal på radion efter ett stort möte i Kibuye den 3 maj 1994 framkom att de som inte anslöt sig ansågs tillhöra RPF och skulle komma att dödas.

70. Med hänsyn till vad som nu har redovisats måste Mbanenandes uppgift att han inte var intresserad av det som hände under folkmordet och att han kunde stå utanför detta och i stället ägna sig åt mjölkförsäljning i centrala Kibuye nära Petrorwanda under pågående massakrer bedömas som osannolikt. Inte minst med beaktande av att hutuextremister, som han uppenbarligen umgicks med, samtidigt ägnade sig åt folkmordsaktiviteter på uppmaning av centralregeringen, där underlydande mobiliserades för genomförandet av folkmordet, såsom gendarmer, den kommunala polisen och milisen, som i sin tur mobiliserade hutu befolkningen och såg till att de kom till platserna för massakrerna¹⁴.

71. Som tidigare konstaterats är det endast Mbanenandes fru Jean d'Arc Mbanenande och svågern Maurice Rwambonera som bekräftat hans uppgifter, trots att ett stort antal av de personer som hörts i målet rört sig i området kring Petrorwanda. Regan har t.ex. uttryckligen sagt att om Mbanenande hade ägnat sig åt mjölkförsäljning vid Petrorwanda så hade han sett det. Jean Enock, Mbanenandes gamle skolkamrat, har dock sagt att Mbanenande höll på med försäljning av öl och lättare mat

från en butik nära Petrorwanda när han kom dit i juni och att han också såg Mbanenandes fru där. Vidare var mjölk, enligt Dr. Blam, en lyxprodukt som sällan fanns färsk på flaska utan som mest tillhandahölls i form av mjölkpulver.

72. Sammanfattningsvis finner tingsrätten mot denna bakgrund att Mbanenandes position i samhället som högutbildad, hans lojalitet mot regimen, hans umgänge i hutuextremistiska kretsar och de krav som ställdes på medborgarna på att delta från såväl central som lokal nivå är omständigheter som talar emot Mbanenandes uppgifter om att han ägnade sig åt mjölkförsäljning i Kibuye och för åklagarens motivbild.

(c) Ankomst Kibuye och förberedande aktiviteter

73. För åklagarens påståenden om att Mbanenande redan inom några dagar efter den 6 april tog sig från Kigali, via Gitarama, till prefekturen Kibuye och att han bar skjutvapen och deltog i förberedande aktiviteter i en informell roll som ledare bland unga hutuer som sympatiserade med hutuextremismen talar följande bevisning.

74. Hans hustru Jeanne d’Arc Mbanenande har lämnat motsägelsefulla uppgifter i fråga om när de anlände till Kibuye. Hon har inför tingsrätten sagt att hon fick berättat för sig att attackerna i Kibuye redan hade skett när de kom dit. Men anteckningar från ett polisförhör med henne den 1 februari 2012 motsäger uppgiften. Där framgår klart och tydligt att attacken mot kyrkan ännu inte hade skett när de kom till Kibuye. Hon har uppgett att situationen var lugn när de anlände. Det framgår vidare i relevanta delar att tutsier hade flytt till kyrkan, att hennes syster Justine efter en tid inte stod ut med att vara kvar i Kibuye samt att hon från Mbanenandes föräldrars hus hörde skottlossning från kyrkan när den började. Tingsrätten har svårt att förstå hur det skulle kunna ha rört sig om en missuppfattning; förhöret är inspelat

¹⁴ Se ICTR-96-14-T Eliézer Niyitegeka, p. 229, som visar att Eliézer Niyitegeka vid ett möte den 18 juni i Kibuye prefektur gav uttryck för att borgmästare och andra skulle göra allt de kunde för att få ett tillräckligt deltagande i kommande attacker i Bisesero.

och översättningen har kontrollerats av tolkar som jämfört den med inspelningen av förhöret. Även hennes uppgifter om när hon lämnade Kibuye för att arbeta för företaget Rwandex i Gisenyi är motsägelsefulla. Hon har inför tingsrätten uppgett att hon lämnade Kibuye i mitten av maj men i polisförhör har hon sagt att hon redan hade lämnat Kibuye vid tidpunkten för attacken mot Gatwaro stadion. Tingsrätten konstaterar att hon lämnat detaljerade uppgifter om emotionellt starka upplevelser. De ändrade uppgifterna kan inte rimligen ges någon annan förklaring än att det rör sig om efterhandskonstruktioner. Uppgifterna har ett högt bevisvärde för åklagarens påstående om att Mbanenande kom till Kibuye stad tillsammans med sin hustru före massakern vid Katolska kyrkan och Home St. Jean.

75. Att det förhöll sig så motsägs inte av uppgifter som lämnats av Balthazar, som liksom Mbanenande bodde hos Oswald i Kabgayi från omkring den 12 april 1994. Enligt honom rörde nämligen Mbanenande på sig från Oswalds hem i Kabgayi till, som han uppfattade det, Kigali och Kibuye. En omständighet som talar för åklagarens påstående är att Balthazar även vittnat om att Mbanenande, någon gång under hans andra eller tredje vecka i Gitarama, berättat att Balthazars farbror hade dödats vid en attack mot Katolska kyrkan i Kibuye den 17 april. Här ska särskilt framhållas att uppgifter i utredningen från Dr. Blam och f.d. ambassadören Jacqueline Mukangira talar för att telefonnätet då låg helt nere i Rwanda på grund av kriget. Av Dr. Blams nedtecknade ögonvittnesskildring framgår att telefonnätet i Kibuye stängdes ner innan flyktingar, framförallt från Mbanza anlände till Kibuye stad, vilket skedde den 13 april¹⁵. Naturligtvis skulle uppgiften om att Balthazars farbror dödats kunnat förklaras med att Mbanenande fått informationen från någon som hade varit i Kibuye. Men Mbanenande har förnekat händelsen och sagt att han inte ens kände till någon i Balthazars familj. Balthazar har gett intryck av att vara säker på sin sak. Att det rör sig om en emotionellt laddad händelse som han vittnat om talar för att det är en korrekt minnesbild som förmedlats. Tingsrätten finner Balthazars uppgifter i centrala delar avseende Mbanenandes rörlighet under tiden i

¹⁵ Se ICTR-95-1A-T, Bagilishema p. 484.

Kabgayi och informationen som han lämnat rörande Balthazars farbror trovärdiga och tillförlitliga.

76. Även uppgifter lämnade av målsägandena Deo, Alex och Consolée, som överlevde attacken mot kyrkan och Home St. Jean, rörande bortförandet av en tutsiflicka vid namn Eugénie, som anklagades för samröre med Inkotanyi (RPF), från vandrarhemmet Home St. Jean omkring den 12 – 14 april 1994 ger stöd åt åklagarens tidsuppgift och uppgifter om Mbanenandes roll. Enligt Deo såg han Mbanenande tillsammans med en militär och en tredje person vid receptionen på Home St. Jean den 13 eller 14 april när de frågade efter Eugénie. Han har gjort iakttagelser utanför receptionen under ca 10 minuter och har kunnat beskriva Mbanenandes klädsel och att denne bar en handgranat i bältet. Han har också uttryckt förvåning över att Mbanenande bar militärskjorta. Ställd inför uppgiften att det inte står något om handgranat i polisförhöret har han stått på sig och sagt att det är något han berättat om. Alex har sagt att han såg Mbanenande på från ca 18 meters håll när denne kom i en bil tillsammans med Bifaro, Claude och Antoine för att hämta Eugénie. Han har bekräftat Deos uppgifter om klädsel och sagt att Mbanenande bar militärskjorta och civila kläder i övrigt. Det kan noteras att Alex själv nämnde Mbanenandes namn under polisförhöret när han berättade om händelsen.

77. Deos och Alexs uppgifter får i sin respektive del stöd av vad Consolée berättat om. Det ska noteras särskilt att hon, till skillnad från Deo och Alex, inte kände till Mbanenande sedan tidigare, utan att hon fick berättat för sig av bl.a. Deo och Alex att Mbanenande var son till Assinath, som var känd för henne. Consolée har dels berättat att hon såg Mbanenande komma till vandrarhemmet första gången den 12 april 1994 tillsammans med gendarmer och några andra för att fråga efter Eugénie, dels att de kom tillbaka den 14 april och hämtade henne. Hon har också bekräftat att Mbanenande bar en militärskjorta och civila byxor samt att han hade en granat. Uppgiften om att Mbanenande var i Kibuye redan omkring den 12 april får även

stöd av Edmond, som är dömd för medverkan i flera attacker i Kibuye. Edmond har sagt att han såg Mbanenande i Kibuye fyra dagar efter det att planet skjutits ner.

78. Enligt tingsrätten måste händelsen med Eugénie ha varit uppskakande för målsägandena, som befunnit sig i en svår och utsatt situation. De måste vid tillfället haft en ökad beredskap och uppmärksamhet vilket ökar värdet av uppgifterna. Deo och Alex har vidare fått sin kunskap genom direkta iakttagelser av en för dem känd person. Tingsrätten kan konstatera att det för Consolée rört sig om upprepade iakttagelser av en person som hon fick veta namnet på av flera personer. Att hon inte kunnat identifiera Mbanenande i rättssalen har hon förklarat med att hon har dålig syn. Enligt tingsrätten bekräftar och förstärker deras uppgifter varandra i centrala delar. Uppgifterna, som är trovärdiga och tillförlitliga, talar för att Mbanenande var på plats innan attacken mot kyrkan och Home St. Jean och att han då deltog i aktiviteter mot tutsier tillsammans med andra myndighetspersoner.

79. Francois, som blivit frikänd för misstänkt delaktighet i folkmordet, har vittnat om en händelse som han tror inträffade före attacken mot kyrkan. Vid detta tillfälle såg han en man tillsammans med gendarmen Bifaro, professorn Teoneste, affärsmannen Rusindana och en man vid namn Thomas stanna en bil med en tutsikvinna i Wagasirika. Kvinnan dödades i anslutning till detta av gendarmer. Vid tillfället hörde Francois att någon ropade Mbanenande. En person som åkte med Francois upplyste honom om att Mbanenande var son till André och Assinath. Som närmare redovisas nedan i Biseserodelen har Francois därefter återkommande sett Mbanenande i Wagasirika. Han har även bekräftat att den åtalade är den person som han sett i Wagasirika. Tingsrätten anser att uppgifterna i och för sig är trovärdiga och tillförlitliga även om tidsuppgiften är vag.

80. Ytterligare bevisning för åklagarens påståenden om när Mbanenande kom till Kibuye och vilken roll han tog är uppgifter lämnade av fotografen Ruben, som kände Mbanenande sedan tidigare. Enligt Ruben såg han Mbanenande runt den 15

april 1994 när Mbanenande satt i militära kläder och pratade med andra ledare vid Petrorwanda, medan Interahamwe plundrade bensin och affärer som tillhörde tutsier, däribland Mbanenandes svåger Bongos butik. Genom att inte ingripa gav de enligt Rubens uppfattning stöd åt plundringen. Enligt tingsrätten måste händelsen ha varit uppseendeväckande för Ruben, som befann sig i en svår och utsatt situation med hänsyn till att han själv var gift med en tutsikvinna, vilket naturligtvis ökade hans uppmärksamhet. Han har lämnat en detaljrik redogörelse för händelsen. Det förhållandet att han har fått sin kunskap genom direkta iakttagelser av en för honom känd person gör uppgifterna trovärdiga och tillförlitliga.

81. Rubens uppgifter får också stöd av uppgifter lämnade av Hassan, som är f.d. militär och dömd för deltagande i flera attacker i Kibuye. Han har nämligen vittnat om att han såg Mbanenande tillsammans med andra ledare vid Petrorwanda när de förberedde attackerna mot Katolska kyrkan och Home St. Jean. Han har redogjort för att Mbanenande bar en äkta militärskjorta och civila byxor samt hade skjutvapen av typen R4, även om han inte med säkerhet kan säga vilken modell det var. Enligt Hassan frågade Mbanenande flera unga människor på plats om de fått kännedom om fienden och att de måste jaga tutsier. Uppgifterna är besvärande för Mbanenande. Det förhållandet att Hassan har fått sin kunskap genom direkta iakttagelser av en för honom känd person gör uppgifterna om att Mbanenande varit på plats och att han varit beväpnad trovärdiga och tillförlitliga.

82. I sammanhanget ska tilläggas att Timothy Longman har bekräftat att det i huvudsak var människor i ledande ställning, som även innefattade civilpersoner med högre utbildning, som organiserade attacker. Enligt Timothy Longman var de närvarande men dödade inte med traditionella vapen, vilket kunde vara ett hårt arbete. I stället överläts detta till ungdomar och bönder från lägre samhällsklasser. Balthazar har också sagt att det var välutbildade som ledde attacker och gav order till vanligt folk.

Slutsatser

83. Den nu redovisade utredningen talar för att Mbanenande var i Kibuye före massakrerna och att han bar vapen i form av granater och skjutvapen. Det finns också uppgifter, vilka redovisats ovan under *b)* ovan som talar för att han deltagit på politiska möten innan folkmordet samt umgåtts med ledare och i de kretsar av hutuextremister som låg bakom genomförandet av folkmordet i Kibuyeområdet. Det framstår dessutom som osannolikt att han i uppkommet läge valde eller ens tilläts välja att stå utanför de aktiviteter som hans umgänge på uppmaning av centralregeringen ägnade sig åt; inte minst med hänsyn till att ett sådant beteende innebar att man då ansågs vara fiende och skulle dödas.

84. Så långt kan konstateras att det finns omständigheter som indikerar att det funnits både motiv och tillfälle för Mbanenande att begå brott. Vidare finns det bevisning om hur Mbanenande har uppträtt före massakrerna och bevisning som knyter honom till brottsverktyg. Detta är omständigheter som understödjer den fortsatta bevisningen och därmed får utslag vid bevisvärderingen.

85. Sammanfattningsvis ger redan nu redovisade omständigheter stöd för åklagarens påståenden i III. A. pp. 47-48 ovan att Mbanenande inom några dagar efter folkmordets inledning den 6 april begav sig från Kigali, via Gitarama, till prefekturen Kibuye där han tog en informell roll som ledare på lägre nivå bland unga hutuer, som sympatiserade med eller kom att sympatisera med hutuextremismen samt att han var utrustad med vapen.

86. Med detta som utgångspunkt övergår tingsrätten till att pröva de enskilda gärningspåståendena och de utpekanden som gjorts av Mbanenande på respektive brottsplats. Tingsrätten återkommer med ett slutligt ställningstagande vid den sammanvägda bedömningen av bevisningen under respektive gärningspåstående.

(v) Tingsrättens prövning av de enskilda gärningspåståendena

(a) Inledning

87. Tingsrätten prövar nu om Mbanenande, på sätt åklagaren påstått, medverkat i handlingar vid Ruhiro/Nyamishaba, Katolska kyrkan/Home St. Jean, Gatwaro stadion, Wagasirika, Guesthouse Kibuye och Bisesero samt om han vidare medverkat i folkmordet genom att ha rekryterat förövare i övrigt på sätt åklagaren påstått.

88. En första fråga att ta ställning till är i vilken ordning angreppen skedde. Gaetan, som var med vid en attack mot Ruhiro på kvällen den 15 april, har uppgett att gendarmen Mwafurika dödades av en granat i Gitwa (i fortsättningen Gitwa/Karongi) samma dag. Emmanuels och Edmonds uppgifter om att Mwafurika dödades i Gitwa/Karongi före attackerna i Kibuye stad talar också för att attacken i Gitwa/Karongi skedde först. Även uppgifter lämnade av Pascal och Aphrodis, som överlevde attackerna i Bisesero, ger stöd för att attacken i Gitwa/Karongi inträffade före attacken mot Ruhiro/Nyamishaba. Dagboksanteckningar från Dr. Leonard Hitimanas, som arbetade på Kibuye sjukhus, daterade under perioden den 27 december 1993 – 31 juli 1994 tyder på att attacken mot läroanstalten Nyamishaba skedde den 16 april, Katolska kyrkan och Home St. Jean den 17 april samt Gatwaro stadion den 18 april. Att det förhöll sig på det sättet får också starkt stöd av annan utredning i målet.

89. Enligt tingsrätten är detta uppgifter som i någon mån talar emot att Mbanenande var med vid det första angreppet på Ruhiro på kvällen den 15 april och att han grundat på annan bevisning i målet i stället var med vid attacken i Gitwa/Karongi när Mwafurika dödades. Men uppgifterna utesluter inte att han även kan ha varit med vid attacken mot Ruhiro på kvällen. I vart fall talar uppgifterna för att de stora attackerna skedde i följande ordning: Gitwa/Karongi den 15 april, Ruhiro/Nyamishaba den 16 april, Katolska kyrkan/Home St. Jean den 17 april och

Gatwaro stadion den 18-19 april samt därefter Bisesero innefattande den andra attacken i Gitwa/Karongi den 26 april. Tingsrätten väljer dock att hålla ihop prövningen på det sätt och i den ordning som åtalet anger. Det betyder att attacken i Gitwa/Karongi den 15 april kommer att prövas i Biseserodelen.

(b) Understödjande bevisning

90. Inledningsvis redovisar tingsrätten bevisning som på ett allmänt plan talar för åklagarens påståenden. Det rör sig om erkännanden som gjorts av Mbanenande inför hans kamrat sedan skoltiden Jean Enock och uppgifter som Mbanenandes svåger Bongo hört från andra vid sin återkomst till Kibuye redan 1995 samt i övrigt uppgifter som förhörspersoner hört från andra vid informationssamlingar, gacacaréttgångar etc. Dessa omständigheter utgör tillsammans med vad som redan redovisats ovan i avsnitt (iv) en slags utgångspunkt som understödjande bevisning till den mer centrala bevisningen som utgörs av utpekanden och direkta iakttagelser av gärningsmoment och som behandlas under respektive gärningspåstående.

91. Jean Enock har vittnat om att Mbanenande vid ett tillfälle i juni – juli 1994 när de träffades i Kibuye berättade för honom att han brukade åka med angripare till Bisesero för att döda de som kämpade emot. Enligt Jean Enock sa Mbanenande att attackerna var organiserade av militär och att de jagade och sköt folk som gömde sig. Jean Enock fick uppfattningen av samtalet att Mbanenande hade varit i Bisesero flera gånger. Han har förklarat att han minns samtalet eftersom han blev besviken på Mbanenande för att denne deltog i attackerna. Jean Enock ifrågasatte handlandet och frågade Mbanenande hur han, som gått en utbildning, kunde kriga mot människor som inte gått i skolan. Han har vidare spekulerat i och sagt att han tror att Mbanenandes engagemang grundade sig på en slags övertygelse om att det som hände var rätt och i en stolthet över att vara hutu.

92. Bongo, som var gift och hade en dotter med Mbanenandes syster Colette, har uppgett att många personer berättade för honom att Mbanenande hade varit med och

dödat under folkmordet när han kom tillbaka till Kibuye första gången 1995 för att leta efter tillhörigheter. Bongo har sagt att han hörde detta varje gång han åkte till Kibuye och att det var så många personer som berättade för honom om Mbanenandes deltagande i attackerna i Kibuye att han inte ifrågasatte uppgifterna.

93. Enligt tingsrätten är erkännandet som Mbanenande gjort inför Jean Enock mycket besvärande för Mbanenande. Det rör sig om information som lämnats direkt från Mbanenande till en gammal klasskamrat och vän. Jean Enock har sagt sig minnas sin besvikelse över uppgifterna som Mbanenande lämnade. Det måste ha varit en mycket emotionell och stark upplevelse som naturligtvis är svår att glömma. Uppgifterna har ett högt bevisvärde. Även Bongos uppgifter är besvärande för Mbanenande, även om de bygger på hörsägen om Mbanenandes deltagande i folkmordet. Att utredningen visat att Bongos bil användes för transporter under folkmordet tillsammans med att Mbanenande och Bongo var svågrar gör att det finns anledning att tro att folk ville prata med Bongo om Mbanenande vid Bongos återkomst 1995. Det måste ha varit svårt och uppskakande för Bongo att få del av information om en släktings deltagande i attacker mot tutsier. Bongo var själv tutsi. Informationen lämnades till honom också relativt nära i tiden efter händelserna. Uppgifterna får därför anses ha ett högt bevisvärde trots att det rör sig om uppgifter genom hörsägen. Det har inte framkommit någon ovänskap eller annan orsak som indikerar att Jean Enock eller Bongo felaktigt skulle vilja anklaga Mbanenande för brottsligt handlande. Risker för dessa personer att förväxla Mbanenande med någon annan är obefintlig. Deras uppgifter bedöms trovärdiga och tillförlitliga.

94. Tingsrätten redovisar nu i korta drag uppgifter från personer som överlevt attacker under folkmordet och som grundar sig på information som lämnats av andra personer vid informationssamlingar, gacacaréttgångar och i andra sammanhang. Jean-Marie har uppgett att det omkring 2006 – 2007 talades om Mbanenandes deltagande i folkmordet under gacacaréttgångar. Enligt Cyprien hörde han ofta Mbanenandes namn vid informationssamlingar, gacacaréttgångar och andra samman-

komster. Han har sagt att han hörde att Mbanenande haft militärkläder på sig under folkmordet och att denne också deltog i dödandet i Bisesero. Han fick höra från överlevare när han kom tillbaka i slutet av 1994 att hans vän Aimable hade dödats av Mbanenande. Han har senare även hört detta under informationssamling och gacacaréttgångar samt från Mido. Mandarina har sagt att hon hört Mbanenandes namn i gacacaréttgångar, bl.a. av Mido. Consolée har berättat att det var många som vittnade mot Mbanenande i gacacadomstolen och att hon själv nämnde hans namn när hon vittnade mot Mugambira samt att hon hört från andra att han var en av ledarna. Ann Marie har berättat att hon hört att Mbanenande hade lånat ut sin bil för att skjutsa förövare till Home St. Jean och att han tog Eugénie och dödade henne. Deo har bl.a. sagt att han hört Mbanenandes namn vid en informationssamling och att folk berättat att de var tillsammans med denne vid attackerna mot stadion och kyrkan. Han har också sagt sig ha hört vid informationssamlingen att Mbanenande var en av dem som attackerade Aimable. Pascal har sagt att han hört vittnen berätta under Mbanenandes egen rättgång, att Mbanenande var med vid kyrkan och Home St. Jean. Christine har sagt att hennes kusin Gaspard berättat för henne när de gick tillsammans till en gacacaréttgång att Mbanenande var en av angriparna som dödade folk vid kyrkan och att Mbanenande bodde i Kibuye. Hon hörde även namnet vid en informationssamling i Kayenzi inför en rättgång någon gång mellan 1994 och 2000. Gaspard har berättat att han hört Mbanenandes namn under gacacaréttgångar mellan 2006 och 2009. Alex har sagt att han hört andra berätta att Mbanenande var på stadion och i Bisesero. Albertine, som var från en annan kommun än den som Mbanenande kom ifrån, har sagt att hon efter förhöret med svensk polis fått information från en person i Gitesi att Mbanenande deltagit i folkmordet. Jean Damancene har sagt att han under minnesdagarna i Bisesero hört personer som kom från Kibuye berätta att Mbanenande även hade varit inblandad i händelser vid stadion och i Gitwa. Innocent har sagt att han hört från andra att Mbanenande var med vid varje angrepp i Bisesero, att Mbanenande hade eldvapen som han sköt med mot folk. Han har vidare berättat att han hört att det pratats om Mbanenande som en av förövarna under sorgedagarna. Ludoviko har sagt att Jean Bap-

tiste Sekabera berättat för honom att Mbanenande var i Kibuye och deltog i folkmordet, att Mbanenande ledde grupper som bland annat åkte till Bisesero och gjorde attacker i distriktet Karongi samt att Mbanenande sågs tillsammans med Kayishema i Bisesero.

95. Även personer som medverkat under folkmordet har lämnat uppgifter om Mbanenande som de hört från andra personer. Augustin har sagt att han hört av Mido i fängelset att Mbanenande sköt en man i Wagasirika. Han har vidare uppgett att Mido även berättade om detta vid sin egen gacacaréttgång efter 2006 samt att Hassan berättade att Mbanenande deltog tillsammans med honom i attacker i Bisesero under informationssamlingen till sin rättegång. Också Emmanuel har sagt att han hört i fängelset att Mbanenande hade deltagit på vissa ställen i mördandet.

96. Balthazar har vidare sagt att han fick höra av en kvinna i Kongo som sympatiserade med RPF att Mbanenande var bland dem som deltog i dödandet i Bisesero. Enligt Balthazar hade kvinnan hört det av någon annan för hon hade inte själv varit i Kibuye. 3-4 år senare när Balthazar åkte tillbaka till Kibuye hörde han vid två tillfällen folk berätta att Mbanenande var bland dem som åkte till Bisesero.

97. Som redovisats i avsnittet om bevisfrågor (i) (b) ovan har sådana uppgifter genom hörsägen som nu redovisats ytterst begränsat bevisvärde sett för sig, men kan så klart ändå verka understödjande till mer central bevisning.

98. Tingsrätten vill i sammanhanget också behandla de uppgifter som lämnats av Diane som överlevde attacken mot stadion. Hon har under polisförhören sagt att hon inte kände igen namnet Mbanenande. Sedan har hon ändrat sig och sagt att flera personer nämnt namnet på ett IBUKA-möte. Hon har också sagt sig minnas Mbanenande som en person hon sett utanför sjukhuset när denne stått och talat med andra personer. Tingsrätten konstaterar att det har gått lång tid och det rör sig om enstaka tillfällen där iakttagelser gjorts under kort tid av en för henne okänd person.

Det kan ifrågasättas hur hon erhållit den kunskap som hon vittnat om och vilket stöd hon haft för minnet. Uppgifterna bedöms inte trovärdiga eller tillförlitliga.

99. Slutligen vill tingsrätten uppmärksamma det förhållandet att Mbanenande aldrig återvänt till Rwanda sedan folkmordet trots att hans mor bodde kvar i Kibuye till sin död. Det är märkligt inte minst ur ett rwandiskt perspektiv, som också åklagaren påpekat, att han inte ens reste tillbaka till Rwanda för att delta på sin mors begravning 2008. Det blir ändå märkligare om man beaktar Jeanne d’Arcs Mbanenandes uppgift om att ingen släkting har varit politiskt aktiv. Mbanenandes förklaring till att han avstod är inte helt övertygande. Det finns andra välutbildade, framgångsrika hutuer i målet som återvänt till Rwanda för t.ex. affärer och som inte råkat illa ut; hans egen svåger Maurice Rwambonera är ett sådant exempel. Det kan även nämnas i detta sammanhang att Mbanenande använt sig av id-handlingar med felaktiga uppgifter, vilket också är märkligt och svårförklarligt.

100. Med detta som utgångspunkt övergår tingsrätten till att pröva mer central bevisning med avseende på utpekanden och konkreta gärningsmoment vid de olika massakrerna i den ordning som bestämts ovan.

(c) Massakern på Ruhiro och vid Nyamishaba

101. Att massakern inträffat på Ruhiro och vid Nyamishaba på sätt åklagaren påstått har inte ifrågasatts av Mbanenande. Åklagarens allmänna beskrivning av händelserna får stöd av utredningen i målet som visar på följande. Mellan den 12 och 16 april hade hundratals människor flytt upp på berget Ruhiro för att söka skydd mot angrepp från paramilitära grupper och andra. De var obeväpnade och de flesta var tutsier. Under flera angrepp från paramilitära grupper och andra förövare dödades hundratals tutsier på berget och många flydde mot läroanstalten Nyamishaba där de sökte skydd mot angreppen. Sedan tutsier från Ruhiro och från andra håll samlats vid Nyamishaba samverkade hundratals militärer, gendarmer, poliser, paramilitära

grupper och civilpersoner den 16 april i en gemensam attack och dödade flera hundra människor genom att skjuta dem och slå dem med tillhyggen.

102. För åklagarens påståenden om Mbanenandes medverkan i angreppet på Ruhiro och i den gemensamma attacken vid Nyamishaba talar följande bevisning.

103. Joseph, som överlevde attackerna, har sett Mbanenande tillsammans med vice borgmästaren i Gitesi, Gahima, redan vid den första attacken. Därefter har han sett hur Mbanenande nästa dag under den stora attacken sprang med ett skjutvapen, som var en armlängd långt, och jagade tutsier. Hans har gjort sina iakttagelser på ett avstånd om ca 100 meter när han låg gömd i buskar på väg ner mot Nyamishaba. Slutligen har han också sett Mbanenande vid skolan i Nyamishaba när denne sprang efter tutsier och dödade dem. Han har särskilt nämnt att han sett Mbanenande slå en person som hette Manzi med en batong i Nyagahinga som ligger ovanför Nyamishaba. Manzi ska därefter ha dödats av en annan person med trädgårdskniv. Även dessa iakttagelser har han gjort på ett avstånd om ca 100 meter.

104. Josehps uppgift om att Mbanenande deltog i den stora attacken får stöd av vad Edmond, som gick i Mbanenandes grupp från stan, berättat. Enligt Edmond gick Mbanenande framför honom och sköt på folk på Ruhiro samt gav order om att döda fienden. Deras grupp dödade en gammal tant. Hon hade blivit huggen på halsen nedanför örat men han är osäker på om hon även var skjuten. Hon rörde på sig när de fortsatte att springa och jaga tutsier. Alla ansåg att Mbanenande bar ansvaret för det inträffade eftersom det var han som gav ordern.

105. Edmond har vidare sagt att det var Mbanenande som sedan konstaterade att de var klara på Ruhiro och sa att de skulle bege sig vidare ner mot Nyamishaba. Liksom Joseph har Edmond berättat om Manzis död, dock med den skillnaden att han sagt att Manzi sköts ihjäl av en polis i en byggnad i Nyamishaba. Han har vidare berättat om hur Mbanenande i Nyamishaba sköt in i en grupp av hundra personer.

Och att han också sköt en man vid namn Bwigara, som Edmond gått i skolan med, vid Kivusjön framför kantine där Edmond stod. Han såg sedan Bwigaras kropp fyra dagar senare när de var i Nyamishaba för att plundra. Slutligen har Edmond berättat om hur han och andra angripare efter attacken gick till en bar nära Mbanenandes hem för att fira och att Mbanenande där delade ut öl som belöning från prefekten.

106. Också vad Alphonse berättat om från attacken ger stöd åt Josephs och Edmonds uppgifter om Mbanenandes deltagande. Han har nämligen sagt bl.a. att Mbanenande var ledare för den grupp som han gick i samma dag från Ruhiro till Nyamishaba. Han har dock inte sett vad Mbanenande gjorde på berget, men enligt Alphonse bar Mbanenande inte vapen. Han har bekräftat att de fortsatte ner från Ruhiro till Nyamishaba och dödade de som fanns där. Enligt Alphonse samlade Mbanenande angriparna på skolplanen efteråt och förklarade att de var klara med uppdraget och att de skulle gå och ta något på baren La Natura. Ställd mot uppgifter i polisförhör där det antecknats att han uppgett att Mbanenande hade ett gevär och att Alphonse gick i en annan grupp har han sagt att uppgiften om geväret är felaktigt antecknat. Enligt Alphonse hade Mbanenande gevär i Bisesero men inte på Ruhiro/Nyamishaba. Han har vidare förklarat att han vid tillfället för polisförhöret hade glömt att de gick i samma grupp.

107. Det kan tyckas anmärkningsvärt att Joseph under förundersökningen svarat nekande på frågan om han kände till en person med namnet Mbanenande och att han först inför tingsrätten berättat att han sett Mbanenande vid Ruhiro/Nyamishaba. Men han har förklarat detta med att han endast var bekant med Assinaths och Andrés son till utseendet och att han inte fick se något foto. Han har vidare sagt att det var en granne till honom som efter polisförhöret berättade för honom att Mbanenande var Assinaths och Andrés son. Han har alltså inte kunnat identifiera Mbanenande genom namnet utan bara på uppgiften att han var Andrés och Assinaths son. Tingsrätten kan inte finna att hans förklaring är orimlig. I sammanhanget kan

noteras att det har gått lång tid och att familjen Assinath och André, som Joseph kände väl, och sonen Mbanenande inte hade något gemensamt familjenamn. Mbanenande har också själv sagt att när man talar om någon man känner i Kibuye identifierar man denne via föräldrarnas namn.

108. Josephs uppgift om att Mbanenande var på plats redan vid den första attacken den 15 april 1994 får inte stöd i utredningen. I stället motsägs uppgiften av annan utredning som pekar på att Mbanenande deltagit i attacken mot Gitwa/Karongi samma dag; något som redovisas närmare i Biseserodelen. Josephs uppgift i detta avseende måste därför värderas med försiktighet. Det finns inte heller någon närmare utredning om hans förutsättningar för att göra korrekta iakttagelser vid tillfället. Det har framkommit att händelsen t.ex. inträffade på kvällen, varför det kan ha varit sämre ljusförhållanden. Tillförlitligheten av uppgiften kan därför ifrågasättas.

109. Däremot får de uppgifter som Joseph lämnat om Mbanenande vid den stora attacken den 16 april i centrala delar stöd av Edmonds uppgifter, d.v.s. att Mbanenande var på plats och att han sköt med ett vapen mot tutsier. Det rör sig om direkta iakttagelser gjorda i dagsljus. Även Alphonses uppgifter ger stöd åt Josephs uppgift att Mbanenande var på plats och deltog i massakern. Både Edmond och Alphonse har vidare lämnat samstämmiga uppgifter om Mbanenandes roll under attacken, nämligen att han var ledare för en grupp med förövare. Att Alphonse inte noterat att Mbanenande bar vapen kan förklaras av att han, som indikeras av uppgifter i förundersökningen, kan ha gått i en annan grupp och därför inte sett detta. För detta talar även uppgiften att han inte alls sett vad Mbandenande gjorde vid tillfället. Att Mbanenande skulle ha deltagit i attacken utan att ha varit beväpnad är inte sannolikt med hänsyn till de slutsatser som tingsrätten kommit fram till ovan vid sin behandling av den understödjande bevisningen i avsnitt (iv) (c) ovan. Tvärtom ger den bevisningen indirekt stöd åt Josephs och Edmonds uppgifter i fråga om beväpning.

110. Försvaret har pekat på att förhörspersoner inte redovisat detaljer av händelseförlopp och att uppgifter även ändrats och fyllts ut i förhållande till vad som antecknats i förhör hållna under förundersökningen. Även om det förhåller sig på det sättet finner tingsrätten att uppgifterna i centrala delar avseende Mbanenandes närvaro och medverkan på det stora hela är trovärdiga och tillförlitliga. Uppgifter från Edmond och Alphonse, som deltog i attacken, ger stöd åt de uppgifter som redovisats från Joseph som överlevde attacken. Det handlar om framkallande av minnesbilder från starkt känslomässiga händelser. Samtliga har hävdats att de sedan tidigare kände eller kände till Mbanenande och de har också identifierat honom under rättegången. De har vidare fått sin kunskap genom direkta iakttagelser i dagsljus. Till detta kommer att uppgifterna i fråga om roll och utrustning i form av vapen ges indirekt stöd av den understödjande bevisning som redovisats i avsnitt (iv) ovan. Bevisen förstärker varandra till den grad att den sammanvägda bevisningens värde medför att det inte finns rimliga tvivel i fråga om Mbanenandes medverkan vid attacken på Ruhiro och Nyamishaba samt i fråga om att Mbanenande sköt in en folksamling vid Nyamishaba.

111. Däremot är utredningen tveksam när det gäller åklagarens påståenden om Mbanenandes personliga handlande i övrigt i angreppet på Ruhiro. Edmond har i förhör under förundersökningen sagt att de hann ifatt en gammal tant och en man som de dödade men tingsrätten kan inte finna att uppgiften om mannen upprepats under förhöret här. Edmond ska vidare enligt ett sammanfattande förhör under förundersökningen ha sagt att den gamla tanten dog omedelbart. Men inför tingsrätten har han, som han får uppfattas, sagt att hon rörde på sig när de lämnade henne. Enligt tingsrätten är utredningen alltför bristfällig för att kunna fastslå att kvinnan faktiskt avled. Inte heller räcker utredningen för att fastslå att en gammal man också dödades vid tillfället. Utredning i denna del utgörs enbart av Edmonds vaga uppgifter så som de antecknats under polisförhöret. För det fall Manzi skulle omfattas av påståendet om den gamle mannen kan tingsrätten konstatera att uppgifterna då också

är motsägelsefulla eftersom de personer, Joseph och Edmond, som sett mordet på Manzi, nämnt olika brottsplatser och sätt på vilket Manzi dödats. Det går alltså inte ens att fastslå grundat på utredningen att mordet på Manzi omfattas av Ruhirodelen.

112. När det gäller Edmonds uppgift att Mbanenande sköt Bwigara vid Kivusjön har utredningen visat att flera andra, förutom Mbanenande, använde skjutvapen vid tillfället. Vidare har förhållandena i Nyamishaba beskrivits som kaotiska. I det läget räcker inte enbart Edmonds uppgifter för att anse det bevisat med den säkerhet som krävs i brottmål att Mbanenande sköt Bwigara vid sjön.

Slutsatser

113. Sammanfattningsvis finner tingsrätten det ställt utom rimligt tvivel att Mbanenande gemensamt och i samförstånd med andra, under en organiserad attack med flera grupper av förövare mot Ruhiro, uppsåtligen medverkat i att beröva och försökt beröva många människor livet. Sålunda har de i samverkan dödat många människor genom att skjuta dem eller slå dem med tillhyggen och – med fara för brottets fullbordan – försökt beröva många människor livet.

114. Vidare är det ställt utom rimligt tvivel att Mbanenande, gemensamt och i samförstånd med andra, under den organiserade attacken mot Nyamishaba, uppsåtligen medverkat till att beröva flera hundra människor livet. Sålunda har de i samverkan dödat många människor genom att skjuta dem eller slå dem med tillhyggen. Under samma attack har Mbanenande personligen, med ett automatvapen skjutit in i en folksamling. I avsaknad av närmare utredning är det dock inte bevisat att Mbanenande dödat någon genom sitt handlande, även om risken för detta naturligtvis är väldigt hög om man skjuter in i en samling med människor. I vart fall har han genom sitt agerande – med fara för brottets fullbordan – försökt beröva ett okänt antal människor livet.

115. Utredningen ger däremot inte tillräckligt stöd för slutsatsen att deltagare i den grupp som Mbanenande ledde i attacken mot Ruhiro, i samförstånd med Mbanenande, uppsåtligen berövat en äldre man och en äldre kvinna livet genom att slå dem med tillhyggen, eller att Mbanenande vid Nyamishaba berövat eller ens försökt beröva en man livet genom att skjuta honom i ryggen vid strandkanten till sjön Kivu.

(d) Massakern vid Katolska kyrkan och Home St. Jean

116. Att massakern inträffat vid Katolska kyrkan och Home St. Jean på sätt åklagaren påstått har inte ifrågasatts av Mbanenande. Åklagarens allmänna beskrivning av händelserna får stöd av utredningen¹⁶.

117. Av ett s.k. ”Information Sheet” daterat den 10 July 1994 i Goma från FN missionen Operation Turquoise rörande informationsinsamling med avseende på våldshandlingar begångna vid Home St. Jean i Kibuye framgår bl.a. följande. Kl 8 på morgonen söndagen den 17 april hade enligt uppgift från Röda korset i Rwanda 4 300 tutsier tagit sin tillflykt till Home St. Jean komplexet innefattande kyrkan. Några gendarmer, fängelse- och tulltjänstemän gick dit tillsammans med civila, bl.a. från Rutsiro kommun, för att delta i massakern. Home St. Jean vaktades av tutsiflyktingar som försökte hålla gendarmerna borta genom att kasta stenar på dem. Men de sköts ihjäl. Granater kastades in i byggnaden där kvinnor och barn fanns. Från de observationer som gjordes på plats noterades skotthål i väggen på framsidan av kyrkan och att fönstren på framsidan var borta. Verandan var svart av rök. Kyrkans tak var fullt med hål efter skott från automatvapen. Trots att kyrkan blivit städad fanns fortfarande en kvarvarande doft av döda kroppar. Jorden på en påstådd massgrav framför kyrkan var fortfarande mjuk på ett 10 m x 8 m stort område.

¹⁶ Se bl.a. ICTR-95-1-T, Kayishema, Trial Chamber, pp. 314-320, 328, 331, 334, 347 och 349.

118. Av en forensisk brottsplatsundersökning daterad den 24 februari 1997 gjord av forensikern William Haglund på uppdrag av tribunalen framgår bl.a. följande. Flera massgravar på området hittades. Sammanlagt 454 kroppar hittades i en grav bakom kyrkan. Av dessa var 205 kvinnor och 135 män. För 114 personer gick det inte att bestämma könstillhörighet. 115 personer var barn i åldern 10 år och under, medan 174 var barn i åldern 15 år och under. 288 personer hade trauma efter trubbigt våld, 45 personer hade trauma efter skarpt våld och åtta personer hade trauma efter både trubbigt och skarpt våld, etc. Därutöver hittades 39 döda kroppar i naturen på den norra sluttningen.

119. Utredningen visar alltså sammanfattningsvis följande. Den 10-17 april 1994 samlades tusentals män, kvinnor och barn i och runt den Katolska kyrkan och Home St. Jean för att söka skydd mot angrepp från paramilitära grupper och andra. De var obeväpnade och de flesta var tutsier. Många av de människor som sökte skydd blev anvisade eller beordrade till Katolska kyrkan och Home St. Jean av myndighetspersoner. Sedan de hade samlats i ett begränsat område kring kyrkan och vandrарhemmet – omringade av militärpolis, poliser, paramilitärer och civilpersoner – fick de inte lämna platsen¹⁷. Den 17 april gick flera hundra militärer, militärpolis, poliser, paramilitärer och civilpersoner till en gemensam attack från flera håll och dödade de flesta människorna i området. Förövarna använde skjutvapen, granater, macheter, spjut, påkar och andra tillhyggen. Vid kyrkan använde förövarna brinnande bildäck och tårgas för att tvinga ut människor och döda dem. Människor som lyckades komma ifrån området tog sin tillflykt bl.a. till sjön Kivu, där många drunknade eller dödades.

120. För åklagarens påståenden om Mbanenandes medverkan i angreppet talar följande bevisning.

¹⁷ I fråga om frihetsberövandet, se ICTR-95-1-T Kayishema, pp. 316-318 och 321-324 och 349.

121. Gaspard, som överlevde attacken, har sagt att han såg Mbanenande den 17 april stå på vägen framför kyrkan i en grupp tillsammans med bl.a. Callixte, Twayigize och Marengé framför de andra angriparna. Han gjorde sina iakttagelser under ca 10 minuter på ett avstånd om ca 25-30 meter. Enligt Gaspard hade Mbanenande på sig en grön militärskjorta och i övrigt civila kläder. Gaspard har sagt att de som stod främst hade vapen, men han har inte kunnat minnas om han såg Mbanenande med något vapen.

122. Consolée, som också överlevde attacken, ger stöd åt Gaspards uppgifter i det att hon berättat att hon hört Mbanenandes namn vid två tillfällen under den stora attacken den 17 april i samband med att angripare ropade på sina ledare för att få instruktioner. Detta hörde hon dels när hon stod framför kyrkan vid minnesplatsen, dels när hon låg gömd i ett utrymme under taket till föreståndaren Emmas bostad vid Home St. Jean.

123. Även Alex, som överlevde attacken, har gett stöd åt uppgifterna då han bekräftat att han sett Mbanenande framför kyrkan vid tillfället. Alex har vidare sagt att Mbanenande hade en klubba och att han stod bland dem som hade traditionella vapen.

124. Hassan, som själv deltog i attacken, ger också stöd åt uppgiften att Mbanenande var på plats tillsammans med angripare. Han har också bekräftat Gaspards uppgift i fråga om Mbanenandes klädsel. Hassan har nämligen uppgett att Mbanenande hade samma klädsel som när han såg denne förberedda attacken vid Petrrowanda, d.v.s., en äkta militärskjorta utan gradbeteckningar och civila byxor. När det gäller Mbanenandes agerande under attacken har Hassan sagt att Mbanenande låg framför honom på marken och sköt singelskott, men även automateld, mot dörarna till kyrkan. Han har sagt att folk träffades och föll till marken, men han har inte kunnat uttala sig om hur många personer Mbanenande dödade. Ställd mot uppgifter som han lämnat i förhör under förundersökningen har han bekräftat riktighet-

en av dessa. Det är uppgifter om att han sett Mbanenande skjuta personer som han kände sedan tidigare, bl.a. prästen Senyenzi och dennes fru samt Jerome Nti-hemuka. Han har slutligen också berättat att han såg Mbanenande vid bakdörren till kyrkan och senare på kvällen på La Natura där de samlades för att dricka öl.

125. Försvaret har genomgående pekat på att personer som hörts inte redovisat detaljer av händelseförlopp och att uppgifter även ändrats och fyllts ut i förhållande till vad som antecknats i förhör hållna under förundersökningen. Även om det förhåller sig på det sättet finner tingsrätten att uppgifterna i centrala delar avseende Mbanenandes närvaro och medverkan på det stora hela är trovärdiga och tillförlitliga. Rimliga förklaringar har lämnats till avvikelser. Vittnesuppgifter från Hassan som deltog i attacken ger stöd åt uppgifter lämnade av Gaspard, Consolée och Alex som alla överlevde attacken. Det handlar om framkallande av minnesbilder från starkt känslomässiga händelser. Uppgiften i Hassans gacacadom om att Hassan kom till platsen först efter dödandet behöver inte innebära annat än att han som åtalad velat förminska sin egen inblandning. Att Hassan deltog i attacken, som han nu sagt, får dessutom stöd av uppgifter från andra förhörspersoner i målet som t.ex. Ludoviko, som sagt att han såg Hassan i början av attacken. Det står vidare klart att Gaspard, Alex och Hassan sedan tidigare hade kännedom om Mbanenande. Gaspard skrev också spontant upp Mbanenandes namn på en lista över de gärningsmän som han kom ihåg från attacken mot kyrkan. Samtliga har vidare identifierat Mbanenande under rättegången. Alex och Gaspard har vidare fått sin kunskap genom direkta iakttagelser i dagsljus av en för dem känd person. För Gaspards del rör sig om iakttagelser på relativt nära håll under flera minuter. Deras uppgifter får även stöd av den understödjande bevisningen i (b) ovan.

126. Att Mbanenande skulle ha deltagit i attacken utan att ha varit beväpnad är inte sannolikt med hänsyn till de slutsatser som tingsrätten kommit fram till ovan vid sin behandling av den understödjande bevisningen i (iv) (c) ovan. Även Hassans uppgifter i fråga om Mbanenandes roll och klädsel får indirekt stöd av den understöd-

jande bevisningen. Hassans uppgifter förstärks även av det faktum att det utkristalliserats ett mönster i fråga om Mbanenandes uppträdande vid attackerna i Gitwa/Karongi den 15 april och Gatwaro stadion den 18 april som behandlas i de följande avsnitten samt Ruhiro/Nyamishaba den 16 april som behandlats ovan. Vid samtliga dessa attacker, som utgör en serie av händelser, har det ansetts bevisat att Mbanenande använt skjutvapen mot folk. Visst stöd till Hassans uppgift om Mbanenandes vapeninnehav ger också Gaspards allmänna uppgift om att de som stod främst hade vapen. Alexs uppgift däremot om att Mbanenande bar en klubba är tveksam med hänsyn till bevisläget. Risken för förväxling och misstag rörande en sådan detalj som dessutom har gjorts på avstånd bland många andra förövare, måste vara stor.

127. Utredningen visar vidare att attacken började med skottlossning och granatkastning. Också uppgifterna i det s.k. "Information Sheet" daterat den 10 Juli 1994 som upprättats av FN missionen Operation Turquoise rörande informationsinsamling från platsen utvisar att skjutvapen använts mot framsidan av kyrkan. Det finns noterat spår efter bl.a. skottlossning med automatvapen.

128. Även om försiktighet ska iakttas i fråga om uppgifter från personer som själva varit inblandade i brottsligt handlande bedömer tingsrätten ändå uppgifterna från Hassan som trovärdiga och tillförlitliga. Den förstärkning av bevisvärdet som sker vid en sammanvägning av den samlade bevisningen gör enligt tingsrätten att det inte finns rimliga tvivel i fråga om Mbanenandes medverkan vid attacken samt i fråga om att Mbanenande skjutit mot folk med ett automatvapen. I fråga om frihetsberövandet har detta utgjort ett led i den organiserade attacken, varför Mbanenande också bedöms ha medverkat i detta gärningsmoment.

Slutsatser

129. Sammanfattningsvis finner tingsrätten det ställt utom rimligt tvivel att Mbanenande har, gemensamt och i samförstånd med andra, under den organiserade at-

tacken, uppsåtligen medverkat till att frihetsberöva tusentals människor med uppsåt att döda dem och uppsåtligen medverkat till att beröva tusentals människor livet. Sålunda har de i samverkan, först bemäktigat sig och spärrat in människorna genom att inte låta dem lämna platsen, sedan berövat dem livet genom att skjuta dem, brysa handgranater intill dem eller slå dem med tillhyggen.

130. Det är också ställt utom rimligt tvivel att Mbanenande personligen under attacken har skjutit mot folk med ett automatvapen. I avsaknad av närmare utredning om personer faktiskt avlidit av Mbanenandes handlande, även om risken för detta naturligtvis är väldigt hög om man skjuter in bland människor med ett vapen av den typ som beskrivits, har han därigenom i vart fall – med fara för brottets fullbordan – försökt beröva många människor livet.

(e) Massakern vid Gatwaro stadion

131. Att massakern inträffat vid Gatwaro stadion på sätt åklagaren påstått har inte ifrågasatts av Mbanenande. Åklagarens allmänna beskrivning av händelserna får i allt väsentligt stöd av utredningen¹⁸ som visar på följande.

132. Mellan den 13 och 18 april 1994 samlades efter hand flera tusen män, kvinnor och barn på Gatwarostadion för att söka skydd mot angrepp från paramilitära grupper och andra. De var obeväpnade och de flesta var tutsier. Många av de människor som sökte skydd blev anvisade till Gatwaro stadion av myndighetspersoner. Den 18 april, sedan de hade samlats på stadion – omringade av militärpolis, poliser och paramilitärer – fick de inte lämna platsen¹⁹. Flera hundra militärer, militärpolis, poliser, paramilitärer och civilpersoner gick till en gemensam attack från flera håll mot människorna inne på stadion och dödade och skadade många svårt. Förövarna använde vid denna första attack främst skjutvapen och granater men även macheter, spjut, påkar och andra tillhyggen mot människor som försökte fly. Attacken fort-

¹⁸ Se bl.a. ICTR-95-1-T, Kayishema, Trial Chamber, pp 314-320 och 355-356, 372 och 374.

satte den 19 april då människor som hade överlevt den 18 april – och inte lyckats fly – dödades.

133. Åklagarens beskrivning i den allmänna delen om att militärpoliser och andra under natten den 18-19 april hindrat människor att lämna stadion får inte tillräckligt stöd i utredningen²⁰. I stället har det framkommit genom utredningen att några personer lämnat stadion under natten.

134. Inför tingsrättens genomgång av den centrala bevisningen kan konstateras att många av de som dödades vid Gatwaro stadion kom från Mabanza kommun²¹. Det förhållandet kan förklara varför de målsäganden som överlevt massakern och som hörts i målet inte kände till Mbanenande.

135. För åklagarens påståenden om Mbanenandes medverkan i angreppet talar följande bevisning.

136. Joseph, som överlevde attacken mot stadion, har sagt att han såg Mbanenande, tillsammans med fångvaktare och poliser, skjuta in mot stadion från kullen på andra sidan vägen vid ett hus som tillhörde Sengorore. Han har uppskattat avståndet dit från den plats där han satt på den stora läktaren till ca 50 meter. Men utredningen har visat att Joseph sannolikt i stället gjort sina iakttagelser från ett avstånd på omkring 100 meter. Hans uppgifter sedda för sig får därför värderas med försiktighet då det är förenat med svårigheter att identifiera någon på ett sådant avstånd.

137. Joesphs uppgifter att Mbanenande var på plats och att han sköt från kullen in mot stadion får emellertid stöd av uppgifter från Edmond, som deltog vid attacken. Enligt Edmond började det med att borgmästaren Karara, Mbanenande samt vice borgmästaren Gahima höll ett möte vid Petrorwanda där de informerade och gav

¹⁹ I fråga om frihetsberövandet, se ICTR-95-1A-T Bagilishema, Trial Chamber 1, p 480-494.

²⁰ Se även ICTR-95-1-T Kayishema, Trial Chamber p 377.

order om angreppet. Vid stadion såg Edmond hur Mbanenande sköt in mot stadion från kullen där det finns bostäder. Vapnet som Mbanenande använde var enligt Edmond något som såg ut som en Kalashnikov. Han gjorde sina iakttagelser av Mbanenande på endast ca 8 meters håll.

138. Att Mbanenande var på plats och att han deltog aktivt i attacken får även stöd av uppgifter lämnade av Hassan, som också deltog under attackens första dag. Hassan har sagt att de som var med vid attacken mot kyrkan också var med vid attacken mot stadion och att Mbanenande hade samma klädsel på sig som när han såg honom vid Petrorwanda och kyrkan. Enligt Hassan gick han tillsammans med Mbanenande, Bifaro och Karateka längst stadions långsida, som vetter mot skolan, till Gatwaroberget. Hassan kastade in en handgranat på stadion. När de kom fram till Gatwaroberget klättrade de upp en bit på berget för att kunna skjuta in mot stadion. Enligt Hassan sköt Mbanenande singelskott med sitt vapen av modell R4, vilka bl.a. träffade en person som hette Gregora.

139. Även uppgifter lämnade av Alphonse, som också deltog i attacken mot stadion, talar för att Mbanenande var på plats och att han deltog i attacken. Alphonse, som också sett Edmond och Hassan vid tillfället, har sagt att han såg hur Mbanenande, klädd i en militärskjorta, sköt in mot stadion från ingången som låg mot skolsidan. Han har sagt att de som bar skjutvapen syntes mer och att han är säker på sin iakttagelse som gjordes på ca 100 meter från kullen där det fanns bostäder. Vidare har Alphonse även gett visst stöd åt Hassans uppgift i det att han bekräftat att militärer, bl.a. Karateka befann sig en bit upp på Gatwaro berget.

140. Den nu redovisade bevisningen talar för att Mbanenande var närvarande vid den stora attacken den 18 april och att han deltog aktivt vid tillfället. Det förhållandet att Hassan, Edmond och Alphonse sett Mbanenande på olika platser vid stadion är inte märkligt i sig med hänsyn till att det rör sig om ett utdraget händelseförlopp.

²¹ Se artikel av Philip Verwimp ”Death and survival during the 1994 genocide in Rwanda”.

Det är rimligt att tro att Edmond, Hassan och Alphonse i själva verket har berättat om olika episoder där Mbanenande befunnit sig under dagen och att han rört sig från kortsida till kortsida via den östra långsidan av stadion.

141. Försvaret har genomgående tagit upp att hörda personer inte redovisat detaljer av händelseförlopp och att uppgifter även ändrats och fyllts ut i förhållande till vad som antecknats i förhör hållna under förundersökningen. Även om det förhåller sig på det sättet finner tingsrätten även i denna del att uppgifterna i centrala delar avseende Mbanenandes närvaro och medverkan på det stora hela är trovärdiga och tillförlitliga. Rimliga förklaringar har lämnats till gjorda avvikelser. Vittnesuppgifter från personer som Edmond, Hassan och Alphonse, vilka själva deltog i attacken, ger stöd åt uppgifter som lämnats av Joseph som överlevde attacken. Det handlar om framkallande av minnesbilder från starkt känslomässiga händelser. Samtliga personer som hörts i målet har haft kännedom om Mbanenande sedan tidigare. Samtliga har också identifierat Mbanenande under rättegången. Berättelserna förstärker varandra och får också indirekt stöd av den understödjande bevisning som redovisats i avsnitt (iv) och (b) i detta avsnitt. Eftersom det rör sig om iakttagelser av Mbanenande vid olika platser på stadion bedöms det som uteslutet att bevisen skulle kunna ha samma felkälla. Joseph, Edmond, Hassan och Alphonse har fått sin kunskap genom direkta iakttagelser i dagsljus. Den förstärkning av bevisvärdet som sker vid en sammanvägning av bevisen innebär enligt tingsrättens bedömning att det inte finns rimliga tvivel i fråga om Mbanenandes medverkan vid attacken den 18 april samt i fråga om Mbanenande då också skjutit in i folksamlingar på stadion med ett automatvapen. I fråga om frihetsberövandet har detta utgjort ett led i den organiserade attacken, varför Mbanenande också bedöms ha medverkat i detta gärningsmoment under dagen den 18 april.

142. Det saknas bevis för påståendet att Mbanenande briserat en handgranat bland människor på stadion. Vidare saknas också stöd i utredningen för åklagarens påstående om Mbanenandes medverkan i den fortsatta attacken den 19 april. Det finns

endast en uppgift från Edmond som knyter Mbanenande till platsen denna dag. Han har sagt att de var där tidigt och att Mbanenande sa att han skulle hämta en grävmaskin för att flytta döda kroppar. I det utredningsläget är det givetvis inte visat att Mbanenande medverkat i den fortsatta attacken den 19 april på sätt åklagaren påstått.

Slutsatser

143. Sammanfattningsvis finner tingsrätten genom utredningen det ställt utom rimligt tvivel att Mbanenande har gemensamt och i samförstånd med andra, under den organiserade attacken den 18 april, uppsåtligen medverkat till att frihetsberöva flera tusen människor med uppsåt att döda dem samt uppsåtligen medverkat till att beröva flera tusen människor livet. Sålunda har de i samverkan, först bemäktigat sig och spärrat in människorna genom att inte låta dem lämna stadion, sedan berövat dem livet genom att skjuta dem, brisera handgranater intill dem eller slå dem med tillhyggen.

144. Vidare är det ställt utom rimligt tvivel att Mbanenande under attacken har skjutit in i folksamlingar på stadion med ett automatvapen. I avsaknad av närmare utredning om personer faktiskt avlidit av Mbanenandes handlande, även om risken för detta naturligtvis är väldigt hög om man skjuter in bland människor med ett vapen av den typ som beskrivits, har han därigenom i vart fall - med fara för brottets fullbordan – försökt beröva många människor livet. Det saknas tillräckligt stöd i utredningen för åklagarens påstående att Mbanenande briserat en handgranat bland människor på stadion eller att han deltagit i attacken den 19 april.

(g) Massakern i Wagasirika – Steningen

145. När det gäller massakern i Wagasirika har Mbanenande förklarat att han saknar kännedom om den. Åklagarens allmänna bakgrundsbeskrivning till händelsen får emellertid stöd av utredningen som visar på följande. Efter massakern vid Gatwaro

stadion vistades många tutsier på flykt i områden i och omkring Kibuye stad. Paramilitära grupper och andra patrullerade i dessa områden och letade efter flyende tutsier i avsikt att döda dem.

146. Åklagarens påståenden om en konkret massaker i området och Mbanenandes medverkan i angreppet bygger uteslutande på uppgifter från Mido, som själv stått åtalad för händelsen men blivit frikänd. Mido har sagt att händelsen inträffade efter ”mordet vid Guesthouse Kibuye” som behandlas i nästa avsnitt. Enligt Mido blev han vid det här tillfället stoppad på natten av Mbanenande, Teoneste, Bifaro och andra personer från Interahamwe som färdades i en bil. Mbanenande ska enligt Mido ha känt igen honom och sagt att Mido var hutu. Vid tillfället hade Mbanenande en militärskjorta och i övrigt civila kläder på sig. Mido har vidare berättat att det därefter kom ut folk från skogen. Det var personer som var på flykt. Mido såg då på ca 15 meters håll i ljuset av bilens strålkastare hur Mbanenande och de andra kastade stenar på dem. Mbanenande ska enligt vad Mido har sett träffat två personer med stenar. Totalt dog åtta personer vid tillfället.

147. Närmare ställd mot uppgifter som antecknats i förhör med honom från förundersökningen har Mido bekräftat riktigheten av dessa, innebärande bl.a. att Bifaro använde sig av skjutvapen och att Mbanenande slog ihjäl en man med en cementklump genom att upprepade gånger slå cementklumpen mot mannens huvud.

148. Uppgifter från en person som själv stått åtalad för den aktuella händelsen men blivit frikänd måste värderas med försiktighet. Till detta kommer att det var mörkt vid tillfället och att Mido endast gjort sina iakttagelser i ljuset från bilstrålkastare, vilket ytterligare drar ner bevisvärdet eftersom det har en direkt påverkan på tillförlitligheten av uppgifterna. Det ska också noteras att Mido inte nämnt något om händelsen i det första förhöret som den rwandiska utredaren Méthode Rubagumya höll med honom.

Slutsats

149. I det utredningsläget och i avsaknad av annan bevisning som ger stöd åt Midos uppgifter är inte bevisningen tillräcklig för att anse att åklagaren har uppfyllt sin bevisbörda. Åtalet rörande massakern i Wagasirika ska därmed ogillas i sin helhet.

(h) Mordet vid Guesthouse Kibuye – Utrökningen

150. Även när det gäller mordet vid Guesthouse Kibuye har Mbanenande förklarat att han saknar kännedom om den händelsen. Enligt åklagarens allmänna beskrivning av händelsen ska en man från folkgruppen tutsi, Aimable Nyerimanzi, vid ett tillfälle i slutet av maj eller början av juni ha sökt skydd mot angrepp från paramilitära grupper och andra på en vind till en personalbostad till Guesthouse Kibuye i Wagasirika.

151. Åklagaren bygger även de närmare påståendena om mordet på Aimable och Mbanenandes medverkan i centrala delar endast på uppgifter från Mido, som är dömd för medverkan i mordet. Enligt Mido anlände militärer och gendarmen Bifaro någon gång efter den 25 maj till ett hus i Wagasirika som användes som personalbostad åt personer som jobbade på Guesthouse Kibuye. De hade fått information om att en tutsi som hette Aimable gömde sig där mellan inner- och yttertak. Mido såg vidare när Mbanenande kom till platsen i en ambulans som kördes av Pierre. Mbanenande var enligt Mido klädd i en militärskjorta och hade med sig en Kalashnikov och en tårgasgranat. Det var första gången Mido såg Mbanenande under folkmordet. Enligt Mido kastade Mbanenande in en tårgasgranat i huset och gav sedan order till militärerna att skjuta. Även Mbanenande sköt vid tillfället enligt Mido. Mbanenande gav sedan order om att däck skulle hämtas från ett intilliggande transportföretag och läggas i huset. Med hjälp av bensin från en motorcykel satte Mbanenande sedan eld på däcken. Aimable kom då ner från vinden och när denne försökte fly sköts han. Mido har hört att det kan ha varit Mbanenande som sköt Aimable men det är inte något han sett själv. Aimable slogs sedan ihjäl med en klubba

och på Mbanenandes order begravdes han. Enligt Mido lämnade Mbanenande sedan platsen på motorcykeln som han fick i belöning.

152. Christine Michell har sagt att hon såg Mbanenande kl. 9 på morgonen komma från området där militärförläggningen ligger och passera hennes hus i riktning mot huset där Aimable låg gömd. Enligt Christine Michell var Mbanenande klädd i kamouflagefärgade militärkläder; en s.k. smokie, militärjacka och militärbyxor. Hon har gjort sina iakttagelser från terrassen på ca fem meters håll. Hon har bekräftat att militärer brukade passera där. Hon har även sagt att en man som lagade skor vid namn Sibomana, som bevakade ett hus som låg ovanför huset som Aimable gömde sig i, kom hem till henne vid 10-tiden samma dag och berättade att Aimable dödats och begravts samt att Mbanenande varit på plats vid dödandet.

153. Tingsrätten konstaterar inledningsvis att uppgifter från en person som själv blivit dömd för den aktuella händelsen måste värderas med försiktighet. I konkreta delar bygger utredningen i stort sett enbart på Midos uppgifter om Mbanenandes deltagande i mordet. Mbanenande beskrivs av Mido som den som varit drivande i mordet på Aimable. Tingsrätten noterar att Mido i förhör under förundersökningen lämnat motstridiga uppgifter i fråga om vem som sköt Aimable. Också rörande andra omständigheter har Mido lämnat motstridiga uppgifter och inte varit konsekvent i förhörssituationer. I centrala delar som rör Mbanenandes medverkan i mordet har han dock varit konsekvent. Även om Midos uppgifter är besvärande för Mbanenande är inte bevisvärdet av dessa ensamt sådant att det räcker för en fällande dom.

154. Midos uppgifter får i vart fall delvis stöd av Christine Michells uppgifter att hon sett Mbanenande passera på morgonen i närheten av huset där Aimable befann sig. Men hennes utpekande av Mbanenande är långtifrån säkert. Det finns också motsägelser i hennes uppgifter i förhållande till annan utredning. Ingen annan i utredningen har sagt att Mbanenande bar en fullständig militäruniform. Hennes upp-

gifter överensstämmer inte heller med Midos uppgift om hur Mbanenande kom till platsen. Vidare har hon inte hört någon skottlossning som Mido berättat om. Till detta kommer att Mido enligt henne var med när polis och åklagare kom och talade med henne i Wagasirika och hon pratade även med Mido sedan polis och åklagare hade åkt därifrån. Detta försvagar naturligtvis värdet av hennes uppgifter.

155. I övrigt består den understödjande bevisningen i form av klädsel, beväpning och roll av uppgifter redovisade i avsnitt (iv) och i övrigt av uppgifter genom hörsägen i (b) ovan. I sammanhanget vill tingsrätten framhålla att i fall som detta där omedelbar kunskap om en händelse endast utgår från iakttagelser av en person kan flera bevis grundat på hörsägen naturligtvis ha samma felkälla, vilket innebär att bevisens sammanvägda värde inte blir särskilt mycket högre än värdet av ett av dem.

156. Tingsrätten vill avslutningsvis peka på att den tekniska undersökningen av det aktuella huset i Wagasirika som svensk polis utfört inte visar på några synliga skador orsakade av granatsprängning eller beskjutning av kulvapen på väggar, innertak eller plåttak, trots att tecken på omfattande renoveringar av huset saknades. Inte heller kunde synliga tecken efter brand i huset i form av kolningsskador eller sotskador orsakat av brandgaser observeras.

Slutsats

157. I det utredningsläget och i avsaknad av annan bevisning som ger ett mer tydligt stöd åt Midos uppgifter är inte bevisningen tillräcklig för att anse att åklagaren har uppfyllt sin bevisbörda. Åtalet rörande mordet vid Guesthouse Kibuye ska därmed ogillas.

(i) Massakrer i Bisesero innefattande Gitwa/Karongi

158. Att massakrer inträffat i Bisesero på sätt åklagaren påstått har inte ifrågasatts av Mbanenande. Åklagarens allmänna beskrivning av händelserna får stöd av utredningen²² som visar på följande.

159. Inom tidsperioden från den 9 april till den 30 juni flydde flera tusen män, kvinnor och barn till bergsmassiven söder om Gitesi kommun inom Kibuye prefektur – här definierat som Bisesero. De flesta var tutsier som sökte skydd mot angrepp från paramilitära grupper och andra från stora delar av prefekturerna Kibuye och från andra prefekturer. Vid många tillfällen under den angivna perioden skedde attacker mot människor på flykt i Bisesero. Sammanlagt dödades flera tiotusentals civila människor under attackerna och många skadades²³. Förövare var militärer, militärpolis, polis, paramilitärer och civilpersoner. De använde skjutvapen, granater, macheter, spjut, klubbor och andra tillhyggen. Vid vissa attacker deltog enstaka grupper av förövare och vid vissa samordnade attacker deltog tusentals förövare samtidigt. Från tid till annan försökte de angripna människorna försvara sig med stenar, käppar och andra primitiva vapen.

160. Utredningen visar också att informationsministern Niyitegeka deltog aktivt i massakrerna i Bisesero och att han deltog redan den 13 april 1994 i en attack i Rugarama i Bisesero²⁴. Även prefekten Kayishema i Kibuye prefektur deltog aktivt i massakrerna.

161. Av ett telegram från prefekten Kayishema till den rwandiska försvarsministern i interimregeringen daterat den 12 juni 1994 framgår att han bl.a. anhöll om vapen i form av granatgevär och handgranater samt ammunitionskassetter till R4 och maskingevär för att genomföra en operation som gick ut på att ”rensa ut” i Bisesero. I

²² Se bl.a. ICTR-95-1-T, Kayishema, Trial Chamber, pp 405-412 och ICTR-96-14-T Niyitegeka, pp 115-116, 130, 178, 205, 215, 225, 229, 238, 268, 272, 312.

²³ Se Africa Rights, Résistance au Génocide, Bisesero avril-juin 1994 och ICTR-95-1-T, Kayishema, Trial Chamber, p 531.

domen mot Niyitegeka fann domstolen klarlagt att denne en dag någon gång mellan den 17 april och 30 april 1994 tillsammans med andra, bl.a. militärer, poliser och Interahamwe, lett fler än 6 000 beväpnade förövare i en stor attack vid Muyira Hill mot ungefär 5 000 tutsier på flykt²⁵. Niyitegeka var också en av ledarna vid en stor attack mot tutsier vid Muyira Hill den 13 maj²⁶. Det framgår också att han någon gång runt den 17 juni delat ut vapen till förövare vid ett möte på prefekturen i Kibuye att användas i jakten på tutsier i Bisesero dagen därpå.

162. För åklagarens påståenden om Mbanenandes medverkan i angreppen i Bisesero talar inledningsvis uppgifter lämnade av Aphrodis, Pascal, Dismas, Jean Damancene och Innocent, som samtliga överlevde attackerna.

163. Aphrodis har sagt att han såg Mbanenande två gånger vid angrepp i Gitwa dels vid det första stora angreppet den 15 april, dels vid det andra stora angreppet den 25-26 april. Vid det första angreppet har han gjort sina iakttagelser av Mbanenande på ett avstånd om 10-15 meter. De hade ögonkontakt och befann sig på samma höjd. Enligt Aphrodis sköt Mbanenande med ett eldvapen som var en armlängd långt. Men han såg inte om någon blev träffad eftersom han flydde och fick angripa bakom sig. Aphrodis har i sammanhanget uppgett att de ibland överraskades och kom att befinna sig mitt bland mördarna. Han har också nämnt att militären Mwafurika, som han kände sedan tidigare, dog under attacken. Vid det andra angreppet såg han Mbanenande från en högre nivå på berget och på 20-25 meters håll när Mbanenande kom med andra angripare. Han vet inte om Mbanenande också vid det tillfället hade vapen. Han minns inte heller något särskilt om Mbanenandes klädsel annat än att han var civilklädd.

164. Tingsrätten vill här understryka att det framkommit att Aphrodis haft god kännedom om Mbanenande och dennes familj vid tidpunkten för sina iakttagelser. Det

²⁴ Se ICTR-96-14-T, Niyitegeka, Trial Chamber, p 238.

²⁵ Se ICTR-96-14-T, Niyitegeka, Trial Chamber, p 115.

handlar om upprepade emotionellt starka upplevelser där han har gjort sina iakttagelser på relativt nära håll och i dagsljus. Hans förklaring till att han måste ha missuppfattats under förhöret med Méthode Rubagumya där det framgår att han skulle ha sagt att Mbanenande bar på en påk första gången han såg Mbanenande är inte orimlig. För han har betonat att han då uppgav att andra förövare hade påkar, men att Mbanenande bar skjutvapen. Han har också sagt att han inte sa att Mbanenande sköt eftersom Méthode Rubagumya inte frågade om detta. Tingsrätten har noterat, som framgått ovan, att det är ett utmärkande drag som gått igen hos i stort sett samtliga personer som hörts i målet att svaren begränsats till den ställda frågan. Enligt tingsrätten är uppgifterna i centrala delar avseende Mbanenandes medverkan trovärdiga och tillförlitliga.

165. Uppgifterna avseende Mbanenandes medverkan vid det andra stora angreppet i Gitwa den 26 april får stöd av vad Pascal, som även sett Mbanenande vid attacker i Bisesero den 13 och den 15 maj, berättat om. Pascal har sagt att ledarna vid attackerna var bl.a. Kayishema, Karara, Mbanenande och Marengé och att han såg Mbanenande på ett avstånd om 10-15 meter den 26 april. Enligt Pascal ska de då ha tittat på varandra. Pascal har sagt att Mbanenande både hade traditionella vapen och skjutvapen samt att han gick med dem som hade klubbor och dödade människor.

166. När det gäller den stora attacken den 13 maj har Pascal berättat att angriparna kom i bilar till kyrkan nära minnesplatsen. Angriparna följde efter och dödade dem och plundrade deras hem. Många människor dödades enligt Pascal vid angreppet. Pascal blev själv huggen i huvudet och gömde sig i en buske. Han gjorde sina iakttagelser av Mbanenande på ca 15 meters håll från Rwiramboberget när denne gick upp på berget. Pascal såg också Mbanenande med en klubba på ca 5 meters håll när angriparna kom tillbaka den 15 maj; ett avstånd som Pascal har förklarat med att de kunde stöta på angripare när de sprang omkring eftersom angriparna kom från olika håll. Enligt Pascal hade Mbanenande en klubba vid alla tillfällena.

²⁶ Se ICTR-96-14-T, Niyitegeka, Trial Chamber, p 178.

167. Tingsrätten kan konstatera att Pascal, som hade kännedom om Mbanenande sedan tidigare, har gjort upprepade iakttagelser av honom vid flera attacker på relativt nära håll i dagsljus. Det handlar om emotionellt starka upplevelser. Att han lämnat olika uppgifter om vilka vapen Mbanenande hade kan förklaras av att detta är en sådan detalj som kan förväxlas vid minnesframkallningen av så gamla minnesbilder. Enligt tingsrätten är uppgifterna i centrala delar avseende Mbanenandes medverkan trovärdiga och tillförlitliga.

168. Även Dismas har lämnat uppgifter som ger stöd åt åklagarens påstående att Mbanenande medverkat i attacker i Gitwa och Bisesero. Han har sagt att han såg Mbanenande vid den tredje attacken på Gitwa då angriparna kom med eldvapen. Vid tillfället låg han gömd i buskarna tillsammans med en agronom från Kibuye vid namn Bigirimana. Denne pekade ut Mbanenande för honom på ca 100 meters avstånd som en av de angripare Bigirimana tidigare hade sett på ett avstånd om uppskattningsvis 50 meter. Vid utpekandet kom Mbanenande tillsammans med Kayishema i en slags lastbil med folk på flaket. Mbanenande var sedan med under attacken och hade något i handen som han inte kunde uppfatta vad det var. Han flydde samma dag från Gitwa till Bisesero. Där befann han sig nedanför den plats där minnesplatsen nu ligger när ett stort angrepp från Kibuye kom. Han gömde sig i en grop vid vägen där det växte gräs och såg på 7-8 meters håll när Mbanenande gick förbi med ett eldvapen i handen tillsammans med andra angripare. De gick upp på berget till en plats där många tutsier hade samlats. Det är den platsen där minnesplatsen nu ligger. Han hörde sedan mycket skottlossning. I Bisesero såg han från långt håll att förövarna dödade Bigirimana och han hittade sedan liket utan huvud. Han fick höra att Bigirimanas huvud tagits med till kommunhuset i Gitesi som bevis för att de hade dödat denne.

169. Även om Mbanenande tidigare inte var känd för Dismas har han beskrivit hur han fått Mbanenande utpekad och namngiven för sig. Det rör sig om upprepade

emotionellt starka upplevelser där han gjort sina iakttagelser i dagsljus. Att han ändrat sig i väsentligt avseende i förhållande till vad han sagt i polisförhören i fråga om den andra attacken gör dessa uppgifter osäkra. Han sa då att andra från Kibuye berättat att Mbanenande var med vid attackerna i Bisesero. Hans förklaring att han blev överraskad och att han var rädd när han hördes på plats av polisen och att han nu tänkt efter är inte särskilt övertygande. Det rör sig om en central minnesbild av en förövare som ska vara svår att glömma. Tingsrätten finner därför att uppgifterna om attacken i Bisesero måste värderas med försiktighet. Däremot är uppgifterna i centrala delar avseende Mbanenandes närvaro och medverkan vid attacken i Gitwa trovärdiga och tillförlitliga.

170. Jean Damancene har också lämnat uppgifter som talar för åklagarens påståenden om Mbanenandes medverkan i attacker i Bisesero. Han har uppgett att han blev skjuten vid ett större angrepp i Muyira Hill i Bisesero den 25 april och att han hörde från personer som kom från Kibuye att bl.a. Mbanenande fanns med bland angriparna. Han kände inte själv till namnet eller personen. En person som bodde granne med Mbanenande sa att Mbanenande hade skjutvapen och att hans grupp attackerade på ett effektivt sätt. Han hörde namnet efter varje attack i ca 15-20 dagar. En agronom som han inte vet namnet på sa också att Mbanenande deltog. De sa att Mbanenande var ledare för en grupp och att han alltid gick före dem som skulle angripa. Vid ett tillfälle ca fyra dagar efter den 13 maj i slutet av de stora attackerna låg han gömd i en buske ca 100 meter från den plats där angriparna hade samlats. Han hörde då prefekten Kayishema tala i en, som det får uppfattas, megafon där han tackade de som attackerat för ett bra jobb, d.v.s. att döda tutsier. Kayishema omnämnde då särskilt Mbanenande för att denne bidragit mycket. Han förstod då att det han hade hört från andra om Mbanenande stämde. Prefekten sa också att de som hade överlevt kunde dödas med traditionella vapen. Angriparna från andra prefekturer än Kibuye återvände därefter hem. Men angriparna från Kibuye prefektur fortsatte att komma tillbaka. Han har hört andra säga att Mbanenande även var på plats vid dessa tillfällen.

171. Även om det i huvudsak rör sig om uppgifter genom hörsägen som i sig måste värderas med försiktighet kan konstateras att det förhållandet att han direkt hört Kayishema utdela beröm för ett väl utfört arbete och att Mbanenandes namn särskilt omnämndes för att han bidragit mycket vid attackerna är en uppgift som måste ges ett starkt bevisvärde. Det är inte anmärkningsvärt i sig att han uppfattat vad som sagts från det avstånd han angett med hänsyn till att Kayishema talat genom en megafon.

172. Slutligen ger också Innocents uppgifter stöd åt den övriga bevisningen ovan om Mbanenandes medverkan i attackerna i Bisesero. Han har sagt att han på 25 meters håll vid vägskalet till Gishyita och Gisovu på Kumuhiraberget såg Mbanenande vid ett angrepp i en grupp som leddes av Kayishema. Mbanenande hade enligt Innocent militärskjorta och civila kläder i övrigt samt regnkappa. Mbanenande hade ett sådant gevär i metall som militärerna brukade ha. De kämpade mot varandra och Innocent kastade stenar mot angriparna. Innocent blev sedan skjuten i låret när han skulle gå över vägen vid ett vägskalet ca 1,5 km från den plats där minnesplatsen nu ligger i Bisesero. Enligt Innocent sköt Mbanenande många personer. Han såg Mbanenande vid ytterligare två tillfällen på ett avstånd om ca 25 meter dels vid en väg innan man går över till Kumuhira, dels vid ett ställe innan man skulle ta en väg mot Komogogo.

173. Av de uppgifter som Innocent lämnat är det inte någon tvekan om att han visste vem Mbanenande var när han gjorde sina iakttagelser. Han jobbade nära Mbanenandes hem 1977 och visste redan då vad Mbanenande hette och kände till dennes familj. Han har även sett Mbanenande besöka sina föräldrar och, som redovisats ovan i avsnitt (iv) under flera MDR-Power möten. Även om han också hört om Mbanenandes deltagande i folkmordet i olika sammanhang, som framgår av den understödjande bevisningen i (b) ovan i detta avsnitt, rör det sig här om framkallande av minnesbilder från starkt känslomässiga händelser. Det handlar också om

upprepade iakttagelser som gjorts i dagsljus och på relativt nära håll. Enligt tingsrätten är uppgifterna i centrala delar avseende Mbanenandes medverkan trovärdiga och tillförlitliga.

174. Den nu redovisade bevisningen i form av uppgifter från målsäganden som överlevt attackerna i Bisesero får stöd av personer som själva har medverkat vid sådana attacker. Deras uppgifter redovisas i relevanta delar i det följande.

175. Mido har vittnat om att det var Mbanenande som bestämde vilka som fick följa med till Bisesero och att han tog ut unga, starka killar som skulle kunna döda och springa fort. Han såg Mbanenande åka i en bil, som Interahamwe hade tagit, till Bisesero med killarna som jobbade på Petrorwanda. Mbanenande åkte dit vid fem av de stora angreppen och totalt åkte Mbanenande till Bisesero vid minst 20 tillfällen. Sista gången han såg angripare komma tillbaka från stora attacker i den bil som Mbanenande ansvarade för var i början av juni då de kom tillbaka med Bigiramanas huvud, som hölls upp så att alla kunde se det.

176. Tingsrätten konstaterar att Mido kände till både Mbanenande och Bigirimana. Uppgifterna är i och för sig allmänt hållna men centralt utgör de ändå bevis för att Mbanenande åkte med i bilarna och uppträdde som en av ledarna.

177. Midos uppgifter om Mbanenandes roll i rekryteringen av förövare får stöd av uppgifter som lämnats av Francois, som berättat att Mbanenande kom i stort sett dagligen tillsammans med bl.a. prefekten, Bifaro, Teoneste och Rusindana i bilar, som bl.a. tillhörde Bongo, till Wagasirika för att uppmana folk att delta i attacker. Enligt Francois pågick detta ända tills de flydde. Han har även mer specifikt nämnt att han sett Mbanenande med prefekten och de andra när de färdades i en bil som tillhörde fiskeprojektet och som kördes av Claude i Wagasirika. Det var en Toyota av äldre modell med flak som de kom med för att hämta folk som skulle åka med till Bisesero.

178. Att Francois i polisförhör sagt Tubanenande i stället för Mbanenande har han förklarat med att namnen ligger nära varandra. Som framgått ovan i avsnitt iv (c) kände Francois inte till Mbanenande förrän i mitten av april innan de stora attacker-na hade börjat i Kibuye. Han fick då information om Mbanenandes namn i samband med att han iakttog denne i Wagasirika i samband med mordet på en kvinna. Detta kan utgöra en förklaring till att han inte uttalat namnet korrekt. Oaktat denna felsägning finner tingsrätten att hans uppgifter är trovärdiga och tillförlitliga i det att han gjort upprepade iakttagelser av Mbanenande, som han då hade kännedom om, under en längre tid i Wagasirika i samband med att Mbanenande och andra uppmanade och hämtade personer att delta i attacker i Bisesero. Som redovisats ovan i (iv) har Francois har bekräftat att den åtalade är den person som han har sett i Wagasirika.

179. Midos uppgifter får vidare stöd av Hassan, som sagt att Mbanenande bar vapen och att han brukade åka i de bilar som startade från Petrorwanda till Bisesero samt att han kan ha sett Mbanenande där tre gånger. Han har sagt att han även hört Mbanenande berätta på baren La Natura om Bisesero. Mbanenande ska då ha sagt att det fanns folk som gömde sig och att de inte var klara, varför de skulle fortsätta dagen efter. Enligt Hassan sa även Mbanenande att han skulle hämta vapen i Kigali som de skulle använda sig av i Bisesero. Och dagen efter kom Mbanenande tillbaka med två Kalashnikov och en R4. Hassan fick då själv ett vapen men han lämnade ifrån sig det till en annan person.

180. Uppgiften om att Mbanenande hämtat vapen i Kigali måste värderas med försiktighet. Att han skulle kunna göra det på så kort tid under de förhållanden som rådde i landet har tingsrätten svårt att se. En möjlig förklaring till den beskrivna händelsen är att Mbanenande fått tillgång till vapnen på annat sätt. Som framgått ovan har t.ex. Kayishema begärt vapen från centralt håll för att kunna rensa ut i Bisesero. I övrigt ger uppgifterna om Mbanenandes deltagande indirekt stöd åt de

uppgifter som målsäganden och vittnen lämnat om Mbanenandes medverkan i attackerna i Bisesero.

181. Edmonds uppgifter ger stöd åt Midos och Hassans uppgifter i centrala delar. Han har sagt att han åkte med Mbanenande och tre gendarmer i en Daihatsu från Petrorwanda till Gitwa/Karongi. Mbanenande och de tre gendarmerna hade skjutvapen. I övrigt var de ca 40 personer utrustade med klubbor som åkte på lastbilen. Bilen fördes av Claude. De krigade mot tutsier. En del dog vid skottlossningen. En gendarm vid namn Mwafurika dödades av en granat som exploderade. När tutsier tog Mwafurikas vapen sa Mbanenande att det var allvarligt och att de måste rädda sina liv. När andra gendarmer åkte tillbaka till Karongi för att hämta Mwafurikas lik konstaterades det att liket hade blivit skändat. Han såg också Mbanenande tillsammans med borgmästaren på Mbanenandes bar.

182. Tingsrättens konstaterar att Edmonds uppgifter överensstämmer i delar med vad andra har sagt i utredningen. Det gäller såväl uppgifter om bil, förare och Mwafurikas död. Uppgifterna ger alltså stöd åt de uppgifter som målsäganden och vittnen lämnat om Mbanenandes medverkan i attackerna i Gitwa/Karongi.

183. Vad Regan berättat ger ytterligare stöd åt bevisningen i målet och då särskilt åt Hassans uppgifter. Regan har nämligen sagt att Mbanenande brukade ha smokie och träningsbyxor på sig när han kom på morgonen till samlingsplatsen vid Petrorwanda. Det fanns poliser, militärer och gendarmer där. Mbanenande hade två skjutvapen med sig av modell Kalashnikov. Han lämnade över ett av vapnen till en militär. Mbanenande var tillsammans med andra ledare som t.ex. prefekten och uppmuntrade angriparna att döda. Han hörde Mbanenande säga att tutsier var fiender. Andra som åkte med till Bisesero var bl.a. Marengo, Mido och Hassan. De åkte i samma bil. En av de fyra bilar som användes var en Daihatsu som tillhörde Bongo. Mbanenande var med vid båda de tillfällen han åkte med till Bisesero. Det åkte till en plats som ligger nära den plats där minnesplatsen nu ligger. Mbanenande hade

sin Kalashnikov med sig men han såg honom inte skjuta för de gick åt olika håll. Många tutsier dödades vid båda tillfällena. Baren La Natura låg nära Mbanenandes bostad och när de kom hem gick de dit. Mbanenande var också där. Man sa att baren tillhörde Mbanenande.

184. Även Alphonse har lämnat uppgifter som ger stöd åt annan bevisning. Han har berättat om en attack vid Bisesero som han var med på. De samlades nere vid 8-tiden på morgonen. Mbanenande var där, tillsammans med andra ledare som borgmästaren Karara, och valde ut dem som skulle åka med till Bisesero. Han valde de som var starkast. Han såg på Mbanenande som en ledare. Mbanenande satt med chauffören i den blå Daihatsun som de hade tagit från Bongo. Det var en lastbil som kunde frakta ca 40 personer. Regan m.fl. var med på lastbilen. Däremot var inte Hassan och Edmond med vid detta tillfälle. Mbanenande sa att de skulle sjunga att de skulle hugga ner dem under färden. Militärernas bil var framför dem och gendarmerna åkte i tre andra bilar. Det kom även dit angripare från andra platser. De stannade på vägen nedanför den plats där minnesplatsen nu ligger. Under attacken gick han vid sidan om Mbanenande. De hade militärer framför sig. Mbanenande hade en Kalashnikov som han sköt med. Han stod bredvid Mbanenande och såg när denne sköt två personer. När de kom tillbaka bjöd Mbanenande på öl på puben La Natura.

185. Regans och Alphonses berättelse stöder uppgifter och detaljer i centrala delar som andra berättat om. Det handlar såväl om vad som skedde vid samlingen vid Petrorwanda som agerandet under själva attacken. Det kan framhållas att Alphonses uppgift om att Mbanenande hade en Kalashnikov som han sköt två personer med lämnats spontant och inte på direkt fråga. En sådan laddad och central uppgift rörande en emotionellt stark upplevelse som han iakttagit på nära håll måste ges ett relativt högt bevisvärde även om det är från en person som själv deltog i attacken. Sammantaget får deras utsagor anses ha ett högt bevisvärde.

186. Hashim har sett Mbanenande flera gånger vid nära baren La Natura tillsammans med angripare som skulle till Bisesero. Han såg vidare Mbanenande efter angreppen på baren La Natura vid två tillfällen på 6-7 meters håll. Enligt Hashim hade Mbanenande ett långt vapen i handen och bar en s.k. smokie. Förövare kom dit i 3-4 bilar, men han såg inte om Mbanenande kom i bilarna tillsammans med de som varit i Bisesero för Hashim kom dit först efteråt. De angripare som samlades på La Natura och som han kände igen var de som hade lett angreppen och de flesta förövarna var hans grannar. Han gick runt och hörde om Bisesero och vad de hade gjort där eftersom han var nyfiken. Han hörde att de talade om att tutsierna i Bisesero var mycket starka.

187. Hashim har gjort iakttagelser av en för honom känd person på nära håll. Uppgifterna om Mbanenande är försiktiga utan överdrifter. Samtidigt finns det avvikelser i förhållande till vad han sagt i tidigare förhör. Han har där sagt att han aldrig sett Mbanenande med militärkläder och eldvapen. Han har förklarat detta med att det förhöret inte avsåg attackerna i Bisesero utan en tidigare situation när han såg Mbanenande vid Petrorwanda. Med hänsyn till att erfarenheten visat att många förhörspersoner bara svarar specifikt på de frågor som ställs kan förklaringen inte bortses ifrån. Det finns även avvikelser i fråga om Mbanenandes beväpning. Men Hashim har förnekat att han skulle sagt att Mbanenande bar på en klubba. Hans uppgifter i centrala delar måste trots avvikelserna ges ett relativt högt bevisvärde.

188. Till denna bevisning som nu redovisats och gått igenom tillkommer även bevisning i form av iakttagelser gjorda av fotografen Ruben, som är ett oberoende vittne. Han har berättat att han såg Mbanenande vid ett tillfälle då han var på väg till kommunhuset med borgmästaren Karara med anledning av att han hade fått i uppdrag att fotografera personer som fått sina id-kort förstörda. Enligt Ruben kom Mbanenande tillsammans med ca 30 personer från en attack i Karongi. Mbanenande hade en kamouflageskjorta, civila byxor, keps och ett militärt skjutvapen som var knappt en meter långt. Han hade mycket blod på kläderna och sa att kackerlackorna

angripit dem och att de måste försvara sig. På fråga från Karara svarade Mbanenande att läget var allvarligt och att en gendarm hade dött. Karara sa att de behövde förstärkning och att de skulle ta kontakt med militären. Mbanenande fick behålla sitt vapen för Karara medan de andra fick lämna ifrån sig sina vapen.

189. Rubens uppgifter får vad gäller uppgiften om den döde gendarmen och även beträffande detaljer rörande bilar som använts stöd av vad andra som hörts i målet berättat. Bland annat Edmonds uppgifter är snarlika i det att han sagt att Mbanenande under attacken sedan Mwafurika dödats yttrat att situationen var allvarlig. Det saknas anledning att tro att Ruben lämnar felaktiga uppgifter i fråga om att Mbanenande avrapporterade för borgmästaren Karara efter en attack i Bisesero. Enligt tingsrätten är uppgifterna trovärdiga och tillförlitliga.

190. En uppgift som återkommit i utredningen och som många personer berättat om är att Bongos blå pickup av märket Daihatsu använts under attackerna. Detta har också bekräftats av Bongo som sagt att han fått höra att Interahamwe tagit bilarna och att Daihatsun körts av Claude och använts för transporter till Bisesero.

191. Sammanfattningsvis talar bevisningen för att Mbanenande medverkat vid attacker i Gitwa/Karongi och i Bisesero under den tidsrymd som åklagaren angivet. Av Midos, Francois, Regans och Alphones uppgifter framgår bl.a. att Mbanenande uppmanat andra att delta i attacker mot tutsier och att han också tagit ut grupper med hutuer som transporterades till Bisesero för att delta i attacker. Det framgår vidare av uppgifter lämnade av Aphrodis, Pascal, Dismas, Edmond och Ruben att Mbanenande medverkat bl.a. i attacker vid Gitwa/Karongi vid minst två tillfällen under tiden den 13 – 26 april. Av uppgifter lämnade av Pascal, Dismas, Jean Damancene, Innocent, Regan och Alphonse framgår bl.a. att Mbanenande medverkat i attacker vid Muyira och områden däromkring vid flera tillfällen – bland annat under

tiden den 13 – 15 maj²⁷. Slutligen framgår det av uppgifter lämnade av Aphrodis att Mbanenande skjutit mot människor med ett automatvapen vid minst en av attackerna vid Gitwa/Karongi och av uppgifter lämnade av Innocent och Alphonse att han även gjort så vid minst en av attackerna vid Muyira och området däromkring. Att Mbanenande personligen skjutit mot folk vinner även indirekt stöd av uppgifter om att Mbanenande hade vapen med sig i samband med resor till Bisesero.

192. Försvaret har liksom tidigare, och som också framgått av redovisningen och genomgången ovan, pekat på att uppgifter ändrats och fyllts ut i förhållande till vad som antecknats i tidigare förhör samt att detaljer av händelseförlopp inte redovisats. Även om det förhåller sig på det sättet finner tingsrätten att uppgifterna i centrala delar avseende Mbanenandes närvaro och medverkan på det stora hela är trovärdiga och tillförlitliga. Oberoende vittnesuppgifter och uppgifter från personer som deltagit i attacker ger stöd åt uppgifter som lämnats av de som överlevt attacker. Det handlar om framkallande av minnesbilder från starkt känslomässiga händelser. I stort sett samtliga har hävdats att de sedan tidigare känt till Mbanenande och de har också identifierat honom under rättegången. De har vidare fått sin kunskap genom direkta iakttagelser i dagsljus. Till detta kommer att uppgifterna i fråga om kläder, roll och utrustning i form av vapen, m.m. förstärks av den understödjande bevisning som redovisats i avsnitt (iv) och (b) i detta avsnitt. Bevisen förstärker varandra till den grad att den sammanvägda bevisningens värde medför att det inte finns rimliga tvivel i fråga om Mbanenande under aktuell tidsperiod medverkat i attacker i Gitwa/Karongi och Bisesero på sätt åklagaren har påstått.

Slutsatser

193. Mbanenande har, inom tidsperioden från den 13 april till den 30 juni, i Bwishyura sektor, medverkat i folkmordet genom att uppmana andra att delta i at-

²⁷ Av ICTR-95-1-T, Kayishema, p. 406 och ICTR-96-14-T, Niyitegeka, p. 178 och p. 205 framgår att stora attacker i Muyira skedde den 13 och 14 maj. Av kartan över Bisesero, se II ovan framgår

tacker mot tutsier och genom att organisera och ta ut grupper med hutuer – många unga – som transporterades till Bisesero i syfte att de skulle delta i dödandet av tutsier. Sålunda har han som ett led i folkmordet anstiftat mord samt främjat mord eller mordförsök.

194. Mbanenande har dessutom aktivt, vid flera tillfällen, inom tidsperioden från den 13 april till den 30 juni, vid attacker i Bisesero, bland annat vid Gitwa/Karongi vid minst två tillfällen under tiden den 13 – 26 april och vid Muyira och områden däromkring vid flera tillfällen – bland annat under tiden den 13 – 15 maj – gemensamt och i samförstånd med andra, uppsåtligen medverkat till att beröva många människor livet. Sålunda har de i samverkan under sådana attacker dödat många människor genom att skjuta dem eller slå dem med tillhyggen.

195. Vid minst en av attackerna vid Gitwa/Karongi och vid minst en av attackerna vid Muyira och området däromkring har Mbanenande skjutit mot människor med ett automatvapen. I avsaknad av närmare utredning om personer faktiskt avlidit av Mbanenandes handlande, även om risken för detta naturligtvis är väldigt hög om man skjuter in bland människor med ett vapen av den typ som beskrivits, har han därigenom i vart fall - med fara för brottets fullbordan – försökt beröva flera människor livet.

(j) Rekrytering av förövare

196. För åklagarens påståenden om att Mbanenande också medverkat i folkmordet genom att ”rekrytera” förövare till de angrepp som skett mot Ruhiro/Nyamishaba, Katolska kyrkan och Home St. Jean samt Gatwaro stadion talar i stort sett endast Hassans uppgifter avseende förberedelser inför attacken mot Katolska kyrkan och Home St. Jean. I övriga delar saknas konkret bevisning för åklagarens påståenden.

vidare att minnesplatsen där angriparna parkerade bilarna ligger i området där Muyira och andra

197. Hassan har vittnat om att han sett Mbanenande tillsammans med andra ledare vid Petrorwanda när de förberedde attacken och att han då hört hur Mbanenande frågade flera unga människor på plats om de hade fått kännedom om fienden och att han sa att de måste jaga tutsier. Uppgifterna är besvärande för Mbanenande men bevisvärdet är inte så högt att Hassans uppgifter ensamt utgör tillräckligt bevis för åklagarens påstående. Inte heller den understödjande bevisningen ovan i avsnitt (iv) och (b) i detta avsnitt förändrar bevisläget i någon nämnvärd omfattning.

Slutsats

198. I det utredningsläget har åklagaren inte uppfyllt sin bevisbörda. Åtalet i denna del ska därmed ogillas.

(vii) Sammanfattande straffrättslig bedömning

199. Utgången av tingsrättens prövning av de individuella gärningspåståendena innebär att Mbanenande i bevisade delar i en ledande informell roll på lägre nivå i samverkan med andra medverkat till mord, försök till mord, anstiftan av mord samt människorov i den mening som avses i svensk rätt i prefekturen Kibuye inom den av åklagaren angivna tidsperioden. Omständigheterna som redovisats under respektive gärningspåstående är sådana att Mbanenande är att anse som gärningsman. Vidare har Mbanenande personligen gjort sig skyldig till försök till mord genom att vid attacker i Ruhiro/Nyamishaba, Katolska kyrkan/Home St. Jean, Gatwaro stadion och Gitwa/Karongi samt Bisesero skjuta mot folk med ett automatvapen.

200. Genom utredningen är det klarlagt att gärningarna har förövats mot den rwandiska folkgruppen tutsi. Med beaktande av bl.a. att etniciteten fanns angiven i id-korten och att tutsier betraktade sig själva som en etnisk folkgrupp samt att också

hutuer var av denna uppfattning var tutsi att bedöma som en etnisk eller rasmässigt bestämd folkgrupp i Rwanda²⁸.

201. I fråga om det s.k. avsiktsrekvisitet har uppfyllts vill tingsrätten särskilt framhålla följande omständigheter. Redan den 11 januari 1994 skickade befälhavaren för FN-styrkan UNAMIR²⁹, Roméo Dallaire, ett kodat telegram till FN högkvarteret i New York i vilket han begärde att få slå till mot och röja vapengömmor i Rwanda som kommit till hans kännedom genom uppgifter från en tillförlitlig informatör. I telegrammet förekommer uppgifter om att informatören blivit beordrad att registrera samtliga tutsier i Kigali, vilket informatören misstänkte skulle användas i syfte att utrota dem.

202. Utredningen har vidare visat när det särskilt gäller Kibuye prefektur att massakrerna där var förberedda och planerade av myndighetspersoner. Det förekom tal med hatiskt innehåll mot tutsier i prefekturen och underlydande mobiliserades för genomförandet av fokmordet³⁰. Det finns skriftlig dokumentation mellan borgmästare i kommunerna och prefekten Clément Kayishema med listor på RPF-anhängare och förfrågan om arbetet påbörjats, samt mellan prefekten och centralregeringen där det begärs förstärkning för att rensa i Bisesero. Attackerna i Kibuye genomfördes kontinuerligt och systematiskt samt ledde till att ett stort antal tutsier dödades.

203. Utredningen visar sammantaget att syftet med handlingarna, som Mbanenande medverkat i, har varit att förgöra folkgruppen tutsi helt eller delvis³¹. Därmed står det klart att Mbanenandes handlande i straffrättsligt hänseende är att bedöma som

²⁸ Se ICTR 95-1-T, Kayishema, pp. 522-526.

²⁹ United Nations Assistance Mission for Rwanda.

³⁰ Se ICTR-95-1-T, Kayishema, pp 309, 310, 312 och ICTR-97-23-DP, Kambanda, p. 3.15.

³¹ Jfr ICTR 95-1-T, Kayishema, pp 91-97, 528-545 och ICTR-96-4 T, Akayesu, pp. 112-129 där domstolen slagit fast dödandet haft detta syfte.

folkmord enligt 1 § i Lag (1964:169) om straff för folkmord i sin lydelse före den 1 juli 2009³².

204. Nästa fråga är om Mbanenande genom sina handlingar under folkmordet även gjort sig skyldig till svåra överträdelser av den gemensamma artikel 3 i 1949 års Genèvekonventioner (GK I-IV) och tilläggsprotokoll II (TP II) till dessa samt allmänt erkända grundsatser som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter. Tingsrätten börjar med att konstatera att folkmord inte konsumerar folkrättsbrott. Handlingar som ryms inom ramen för brottsrubriceringen folkmord kan alltså även innefatta handlande som är att bedöma som krigsförbrytelser³³.

205. Som konstaterats ovan i avsnitt (i) förelåg en väpnad konflikt av icke-internationell karaktär mellan å ena sidan regeringstrupperna FAR och å den andra sidan invasionstrupperna RPF, vilket innebär att garantier som anges i art. 3 i var och en av GK I-IV och TP II till dessa blir tillämpliga. Utredningen har visat att Mbanenandes brottsliga handlingar inte varit privat motiverade utan att de har utförts inom ramen för den väpnade konflikten, som spelat en avgörande roll för Mbanenandes förmåga och beslut att utföra handlingarna. Offren var civila som tillhörde den motsatta sidan i konflikten. Han har också utfört gärningarna i en ledande informell roll på lägre nivå och gärningarna har tjänat ett specifikt syfte. Det står alltså helt klart genom utredningen att det finns ett samband mellan de åtalade gärningarna och den väpnade konflikten.

206. Med beaktande av det samband som finns mellan handlingarna som Mbanenande har gjort sig skyldig till och den väpnade konflikten är dessa handlingar också att anses som svåra överträdelser mot reglerna i internationell humanitär rätt. Vid denna bedömning finner tingsrätten att Mbanenande med sitt handlande under den nationella väpnade konflikten även tillfogat av folkrätten särskilt skyddade ci-

³² Se ICTR-98-44-AR73(C), Karemera, p 35, där domstolen slår fast att det ska betraktas som notoriska fakta att ett folkmord skett i Rwanda 1994.

vilpersoner allvarligt lidande genom de handlingar som har innefattat våld mot många människors liv och person, omänsklig behandling samt kränkning av många människors personliga värdighet genom särskilt förödmjukande och nedsättande behandling³⁴. Alla dessa handlingar är att bedöma som svåra överträdelser av artikel 3 i GK I-IV³⁵.

207. Mbanenandes handlande är därmed vid en straffrättslig bedömning också att bedöma som folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § första stycket p. 6 brottsbalken.

208. Med hänsyn till att brottet har förövats genom ett stort antal skilda handlingar där många människor dödats eller skadats är folkrättsbrottet att bedöma som grovt brott.

B. PÅFÖLJD OCH STRAFFMÄTNING

209. Straffet för folkmord var vid tidpunkten för brottet fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid. För grovt folkrättsbrott var straffet fängelse i högst 10 år eller på livstid.

210. Mbanenandes agerande under folkmordet omfattar ett stort antal skilda handlingar där många människor dödats eller skadats på grund av brotten. Till detta kommer att Mbanenande haft en informell roll som ledare och att han själv aktivt har deltagit i folkmordet, bl.a. har han skjutit mot folkmassor med ett automatvapen. Det rör sig om synnerligen allvarlig brottslighet med mycket höga straffvärden. Även om det vid straffmätningen beaktas att det har gått 19 år sedan folkmordet är straffvärdet för brottsligheten ändå så högt att straffet måste bestämmas till fängelse på livstid.

³³ Se ICTR-96-3 A, Rutaganda, pp 556-585 och ICTR-97-20-A, Semanza, pp 365-370.

³⁴ Se ICTR-95-1A-T, Bagilishema, pp 479-494 där det fastslagits att människorna på Gatwaro station utsattes för olaglig inspärning samt omänsklig, nedvärderande och förödmjukande behandling.

C. SKADESTÅND

211. Tingsrätten har först att ta ställning till frågan om svensk eller rwandisk rätt ska tillämpas i tvisten om Mbanenandes skadeståndsskyldighet mot målsägandena för kränkning och personskada.

212. Sedan den 11 januari 2009 gäller Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 864/2007 av den 11 juli 2007 om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser (Rom II-förordningen). I förordningen anges som huvudregel att lagen i det land där skadan har uppkommit är tillämpligt på utomobligatoriska förpliktelser (artikel 4.1). Om det däremot av alla omständigheter framgår att den skadeståndsgrundande händelsen har en uppenbart närmare anknytning till ett annat land ska lagen i det landet tillämpas (artikel 4.3).

213. I fråga om tillämplig lag i tvister av det aktuella slaget i tiden före Rom II-förordningen är Högsta domstolens avgörande i NJA 1969 s. 163 vägledande. I rättsfallet uttalar Högsta domstolen att enligt svensk internationell privaträtt får såsom allmän regel anses gälla att skadeståndsskyldighet i utomobligatoriska förhållanden ska bedömas enligt den materiella lagen i det land där den skadegörande handlingen har företagits. Och detta gäller oavsett om svensk lag ska tillämpas i straffrättsligt avseende.

214. De skadegörande handlingarna i detta mål har företagits i Rwanda 1994. Skadorna har uppkommit i Rwanda 1994. Mbanenande och målsägandena var samtliga medborgare i Rwanda vid denna tidpunkt och bodde där. För målsägandena är det såvitt känt fortfarande så. Det finns alltså inte någon närmare anknytning till Sverige. De skäl som målsägandena anfört i detta avseende förändrar inte denna bedömning.

³⁵ Se bl.a. artikel 147 GK IV.

215. Det finns därför inte skäl att frångå den allmänna regeln att skadeståndsskyldigheten ska bedömas enligt den materiella lagen i det land där den skadegörande handlingen har företagits. Det innebär att rwandisk rätt ska tillämpas i tvisten.

216. Vad gäller rwandisk skadeståndsrätt framgår av rättsutredningen att bestämmelsen i 1996 års Grundlag om Organisation av åtal för brott, som folkmord eller brott mot mänskligheten som begåtts sedan den 1 oktober 1990, som hänvisar till föreskrifter om civilrättsliga förfaranden, i materiellt hänseende ger överlevande möjlighet att yrka skadestånd som målsägande i brottmål. Detta gäller, såsom det får förstås, även idag för de skadeståndsanspråk som riktas mot s.k. kategori-1 misstänkta personer. I formellt hänseende framgår vidare att endast en fond vid namn Fond d'Assistance pour les Rescapés du Génocide (FARG) numera får företa rättsliga åtgärder mot kategori 1-misstänkta och företräda offer för folkmordet samt att FARG enligt den rwandiska regeringen ska uppfattas som ett skadeståndsmaskineri. I målet har det inte förekommit någon annan uppgift än att Mbanenande tillhör kategori-1.

217. Frågan är då om den ordning som Rwanda har bestämt sig för, innebärande att målsägandena är hänvisade att framställa sina anspråk via FARG, strider mot svensk rättsordning eller ordre public.

218. Av rättspraxis och förarbetena till de författningar som uttryckligen innehåller ordre public klausuler framgår att detta förbehåll ska tillämpas restriktivt. Detta anses i princip gälla inom hela den svenska internationella privat- och processrätten, även i fall som det förevarande där det saknas uttryckliga lagvalsbestämmelser. Det är endast följden av tillämpningen av den utländska rättsregeln i det enskilda fallet som domstolen ska ta ställning till. I sammanhanget bör hänsyn tas till vilken anknytning det enskilda fallet har till Sverige och till det främmande landet. Med andra ord är utrymmet för att acceptera den utländska rättsregeln större om det enskilda fallet har stark anknytning till den främmande staten och vice versa.

219. Utredningen är vag i fråga om den rwandiska rättens innehåll och mening. Den visar emellertid inte annat än att överlevande från folkmordet i och för sig har möjlighet att yrka skadestånd som målsägande i brottmål, men att de måste gå genom FARG som har att bistå dem i detta avseende. Det har inte framkommit om FARG kontaktats i ett sådant ärende. I det utredningsläget, och med särskilt beaktande av händelsernas starka anknytning till Rwanda, är det inte visat att tillämpningen av rwandisk rätt är uppenbart oförenlig med svensk ordre public.

220. Något yrkande om skadestånd grundat på rwandisk rätt finns inte längre i målet. I det läget och då en prövning enligt svensk rätt inte är möjlig ska samtliga skadeståndsanspråk lämnas utan bifall.

D. ÖVRIGT

(i) Särskilt yrkande

221. Yrkandet om bevisbeslag har laglig grund och ska bifallas.

(ii) Ersättningsanspråk

222. Förundersökningen har varit mycket omfattande och pågått under en längre tid. Målet rör ett för svenskt rättsväsende ovanligt rättsområde. Resor har företagits av alla aktörer. Delar av bevisningen har tagits upp i Rwanda. Sammantaget har det naturligtvis krävt stora arbetsinsatser av samtliga aktörer. Åklagaren har inte haft något att invända mot den begärda ersättningen. Vid en genomgång av samtliga kostnadsräkningar finner tingsrätten redovisade åtgärder nödvändiga och begärda ersättningar skäliga.

(iii) Häktning

223. Det finns risk för att Mbanenande avviker eller på något annat sätt undandrar sig straffverkställighet. Vidare är det inte föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år för den brottslighet Mbanenande nu döms för och det är inte uppenbart att

STOCKHOLMS TINGSRÄTT
Avdelning 4
Enhet 42

DOM
2013-06-20

B 18271-11

skäl till häktning saknas. Mbanenande ska därför stanna kvar i häkte tills domen i ansvarsdelen vinner laga kraft mot honom.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (DV 400)

Överklagande ska ställas till Svea hovrätt och ska ha kommit in till tingsrätten senast den 11 juli 2013.

Tomas Zander

Ann-Britt Jansson

I avgörandet har deltagit rådmännen Tomas Zander, ordförande, och Ann-Britt Jansson samt nämndemännen Håkan Belin, Carin Beije, Hans Carlsson och Eva Löfgren Wallensten. Enhälligt.

Avräkningsunderlag, se bilaga 2.